

Görüş

ARALIK 2012 | SAYI 76 | 10TL KDV DAHİL

18

Burjuvazinin Kültürel Yolculuğu

Prof. Murat Belge

22

Yeni Orta Sınıfların Arayışı

Prof. Fuat Keyman

28

Orta Sınıflar ve Demokrasi

Prof. Hakan Yılmaz

36

ABD'de Beyaz iktidarın Sonu

Soli Özel

46

Başkanlar ve Türkiye ile İlişkiler

Doç. Serhat Güvenç

54

ABD Seçimleri ve Dünya Ekonomisi

Prof. Sumru Altuğ

60

Gelişmekte Olan Ülkelerin Kaderi

Hasan Ersel

70

Mars'ta bir 'Meraklı'

Ferzan Akalın Jeager

TÜRKİYE'DE BURJUVA OLMAK

Prof. Ahmet İnsel

Tartışmalı bir konuyla yılı kapatırken

Zafer Ali Yavan / TÜSİAD Genel Sekreteri

Bu yılın son sayısında hayli iddialı bir konuya el attık: Türkiye’de burjuva olmak. 18. yüzyılda bir sınıf olarak öne çıkmaya başlayan burjuva ve burjuvazi kavramları o günden bu yana hep tartışma konusu oldu. Burjuvazi kavram ve sınıf olarak ortaya çıkarken dünyada yeni bir dönemin ve dönüşümün öncülüğünü üstleniyordu. Aristokrasiye ve ruhban sınıfına ait olmayan yeni bir ticari sınıf ve büyük zanaatkar toplulukları, filizlenmeye başlayan kapitalizmin de kurucu sınıfı oldu. Sanayi devrimiyle birlikte burjuvazi kavramı kapitalist üretim sisteminin hakim sınıfı olarak algılanmaya başlandı.

Bugünse genel anlamda burjuva hem iktisadi-sosyal bir konumu hem de kültürel bir kalıbı, belli bir yaşam tarzını ifade ediyor. O günden bu yana her anlamda çok değişti burjuvazi.

Türkiye’ye gelince; Türkiye’de burjuvazi Batı’dan biraz farklı bir seyir izledi. Yapılan araştırmalar, verilen demeçler ya da algılama tarzları da bunu gösteriyor. Türkiye’de sınıfsal olarak burjuva tanımıyla ile ilişkilendirilebilecek sanayici, işadamları ve benzeri temsil kuruluşlarının üyelerinin bir kısmı da kendilerini farklı tanımlıyor. Bazıları bu kavramı sahiplenirken, bazıları uzak duruyor. Peki kendisini ‘burjuva’ değil ‘işadamı’ olarak görenler ya da hissedenerler hangi saiklerden yola çıkıyor? Prof. Ahmet İnsel Türkiye’de burjuvazinin tarihsel kökenlerini ele alırken son yıllarda ortaya çıkan algı farklılıklarının nedeni anlatıyor. Prof. Murat Belge ise burjuvazi ve kültür ilişkisini irdeliyor. Çünkü burjuvazinin kültürle doğrudan ilintisi var, hatta Türkiye’de burjuva sınıfını kültürel açıdan değerlendirenler söz konusu. Özellikle 1980’den sonra başlayan, son 10 yılda hızlanan ‘dönüşüm sürecinin’ etkisinden söz ediliyor.

Buradan yola çıkarak Türkiye’de 1980’lerde başlayan, 1990’larda yaygınlaşan ve son 10 yılda derinleşen

‘dönüşüm sürecinin’ aktörleri olarak ‘yeni orta sınıfları’ da ele almak ihtiyacı duyduk. Bir dönemler değişim ve dönüşümün taşıyıcısı olan burjuvazinin yerini orta sınıflar mı aldı? Prof. Fuat Keyman somut bir araştırmadan yola çıkarak bu soruya açıklık getirmeye çalışıyor. Keyman, “Bugün ve yarın Türkiye’nin dönüşüm sürecini, yeni orta sınıflara gönderim yapmadan ya da yeni orta sınıf gerçeğini anlamadan çözümlmek mümkün değil” diyor. Prof. Hakan Yılmaz ise orta sınıfların demokrasiyle ilişkisini değerlendiriyor.

Dosya konumuz ise ABD seçimleri. ABD’deki seçimleri hem iç dinamikler, hem dünya ekonomisi hem de küresel güvenlik açısından değerlendiriyoruz. Oy bazında olmasa bile seçici kurul sayısında Romney’ye açık ara fark atan Obama’nın bu zaferinde en önemli etken ülkede attığı iktisadi ve sosyal adımlar oldu. Dış politika ise seçmen tercihinde daha geri planda kaldı.

Son yıllarda dünya ekonomisinde gelişmiş ülkelerin payının ve dolayısıyla etki gücünün azaldığı dile getiriliyor. Avro bölgesindeki sorunların gelişmekte olan ülkeler için yeni bir tehdit olduğu söyleniyor ve sıklıkla bir ‘kopma hikayesi’ üzerinden tartışmalar gerçekleştiriliyor. Hasan Ersel’in ‘Kriz ve Gelişmekte olan Ülkeler’ başlıklı yazısı bu açıdan önemli saptamalara sahip.

Elinizdeki sayı 2102’inin son Görüş dergisi. Koca bir yılı farklı duygularla geride bıraktık. Türkiye adına sevindirici yanları bol olmakla birlikte sıkıntılı ve yüreğimizi yakan olayların da yaşandığı bir yıl oldu 2012. Yeni yılda toplumsal barışın sağlandığı, toplum olarak birbirleriyle barışık, siyasi açıdan daha uzlaşmacı, ekonomik anlamda daha ileriye giden ve hepimiz için umutlarla dolu bir Türkiye diliyoruz.

Şubat 2013’de görüşmek üzere.

TÜSİAD

Görüş

ARALIK 2012 SAYI 76

TÜSİAD Adına Sahibi:

Nazlı Ümit Boyner

Genel Yayın Yönetmeni ve Sorumlu Müdür:

Zafer Ali Yavan

Yayın Danışmanı:

Mete Çubukçu

Yazı Kurulu:

Prof. Deniz Ülke Arıboğan,
Ercan Kumcu,
Prof. Fuat Keyman,
Erdal Güven,
Başak Solmaz,
Mete Çubukçu,
Zafer Ali Yavan

Görsel Yönetmen:

Çağdaş Üstünkaya

Baskı:

Marin Basım
İ.O.S.B. Eskoop Sanayi Sitesi C7
Blok No: 398 Başakşehir İstanbul

Yapım:

Tribeca İletişim Danışmanlık

Reklam:

Mila Erer
T: 0212 249 19 29

Abone:

Burcu Orhan
E: borhan@tusiad.org

Yönetim Yeri:

TÜSİAD - Meşrutiyet Caddesi 46,
Tepebaşı 34420 İstanbul
T: 0212 249 19 29

Görüş'te yayınlanan tüm yazılar, açıkça metinde belirtilmedikçe kuruluşun resmi görüşünü yansıtmaz. İmzalı yazılarda belirtilen görüşler sadece yazarların düşüncelerini ifade eder.

EDİTÖR

1

Tartışmalı bir konuyla yılı kapatırken

Zafer Ali Yavan / TÜSİAD Genel Sekreteri

KONJONKTÜR

4

Seçim Sathı Mailinde Oynak Politika

Doç. Dr. Ümit İzmen

BAŞKAN'IN GÖRÜŞÜ

10

Kültürel Değil
Rasyonel Kodlarla Hareket Etmek

Ümit Boyner / TÜSİAD Yönetim Kurulu Başkanı

KAPAK

12

Türkiye'de Burjuvazinin Serüveni

Prof. Ahmet İnel

18

Burjuvazi ve Kültür

Prof. Murat Belge

22

Türkiye'nin Geleceğini
Yeni Orta Sınıf Belirleyecek

Prof. Fuat Keyman

28

Orta Sınıflar Neyi Temsil Ediyor?

Prof. Hakan Yılmaz

DOSYA

36

Beyaz Amerika'nın Sonu

Soli Özel

46

Seçimler, Başkanlar ve Türkiye-ABD İlişkileri

Doç. Serhat Güvenç

54

ABD Seçimini Yaptı Ama Belirsizlik Baki

Prof. Sumru Altuğ

DÜNYA

60

Gelişmekte Olan Ülkelerin Kaderi
Gelişmişlere Bağlı

Dr. Hasan Ersel

64

Birlik Ruhundan Ayrılık Havasına

Erdal Güven

KİTAP

68

Üçünden İkisini Seçiniz

Cemal Yardımcı

BİLİM

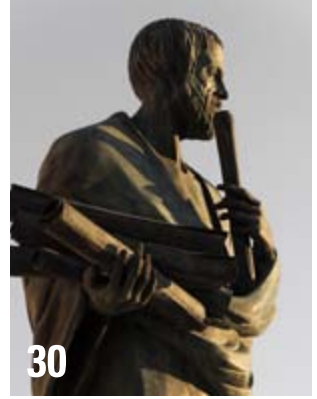
70

Mars'ta Bir 'Merak'lı

Ferzan Akalın Jaeger

12

30

38

60

SEÇİM SATHI MAİLİNDE OYNAK POLİTİKA

Doç. Dr. Ümit İzmen / İstanbul Kültür Üniversitesi

Türkiye ekonomisine ilişkin açıklanan son veriler birbirinden hayli farklı yönleri işaret ediyor. Terazinin bir kefesinde kredi notundaki artış, enflasyonda düşüş, azalan cari açık, düzelen beklentiler, düşen faiz oranları ve nihayet artış gösteren sanayi üretimi var. Diğer kefedeki ise bozulan bütçe dengesini, sürekli gerileyen tüketici beklentilerini, bir türlü düşürülemeyen enflasyonu, yeniden resesyona giren Avrupa ekonomisini ve hafifçe artma eğilimi gösteren işsizliği sayabiliriz.

Verilerin ekonominin performansına ilişkin farklı yönleri işaret etmesinin başlıca nedeni ekonomide geçen sene başlayan dengeleme süreci. Küresel krizin ardından iç talebe dayalı olarak görülen hızlı büyümenin beraberinde yol açtığı çok yüksek cari açık ve kredilerdeki aşırı hızlı büyümenin finansal istikrarda yarattığı riskler nedeniyle Merkez Bankası'nın öncülüğünde 2010 yılı sonlarında ekonomi politikalarının yönü iç talepten dış talebe doğru çevrilmişti. Bunun sonucu olarak 2012 yılının ilk yarısında yatırımlar ve tüketim azalırken büyümenin belirleyicisi dış talep olmuştu. Geçen dönem izlenen bu politikalar cari açığı düşürürken ve azalan risk sayesinde kredi notunda artış getirirken, aynı zamanda üretimin de yavaşlamasına ve istihdam yaratma kapasitesinde doygunluğa yol açtı.

Son verilerin farklı yönleri işaret etmesinin nedeni Türkiye ekonomisinde geçen sene başlayan dengeleme süreci. Ancak sorunlar bugünden yarına çözülebilecek nitelikte değil

Ancak Avrupa Borç Krizi nedeniyle küresel talebin ve yurt içi talebin yavaşlamaya devam etmesi üzerine para politikasında ibre destekleyici yöne dönünce bu kez üretimde artış sinyali geldi. Gelişmiş ülkelerin piyasaya sundukları aşırı bol ve ucuz likiditenin artan kredi notuyla beraber Türkiye'deki üretim artışını desteklemesi, önümüzdeki dönemde yeniden iç talep ağırlıklı bir büyümeye doğru kayabileceğimiz anlamına geliyor.

Küresel ekonomiden kaynaklanan belirsizliklerin ve risklerin hala çok yüksek olduğu, Ortadoğu'daki istikrarsızlığın azalmak bir yana sürekli tırmandığı, büyüme hızının yüzde 3-4 gibi gayet mütevazı bir banda gerilediği ve işsizlik oranının hala yüzde 9 gibi yüksek bir seviyede seyrettiği bir ekonomi, üç yıl içinde üç seçim yaşanacak bir ülke için ciddi siyasi riskleri de beraberinde getiriyor.

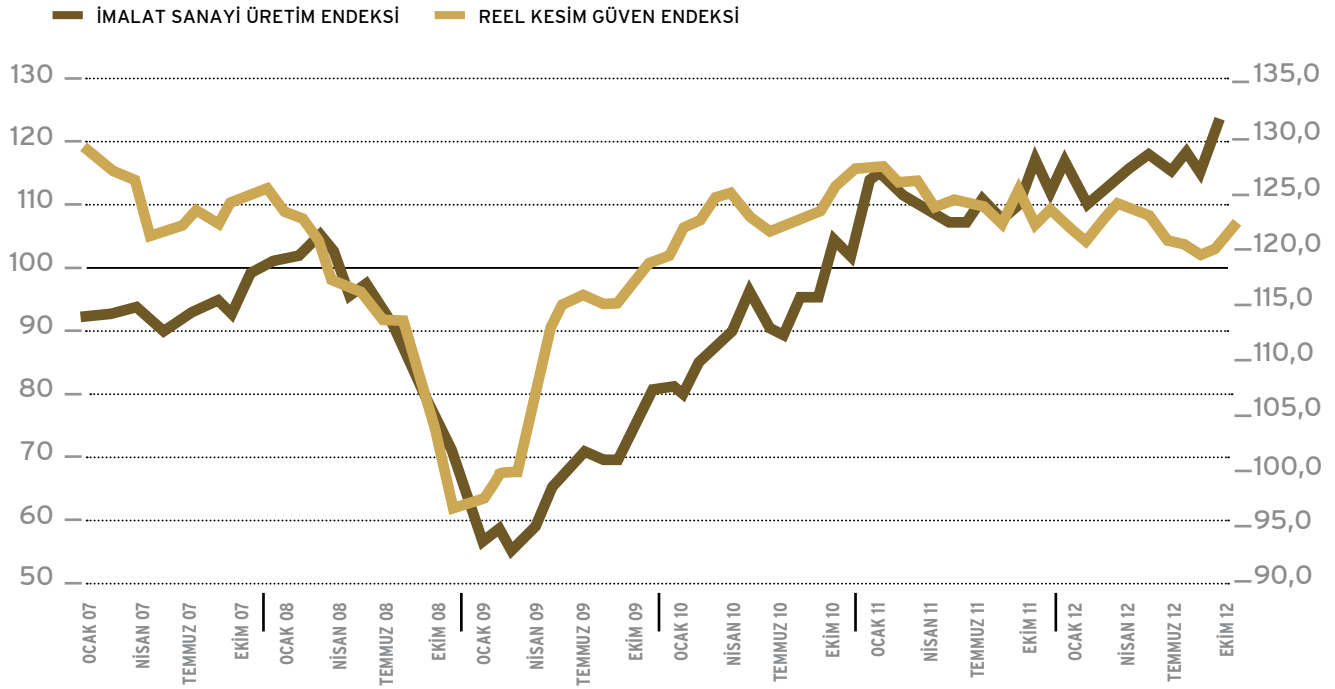
Çok sayıda araştırma ekonomik durumun seçim sonuçları üzerindeki etkisinin kuvvetli olduğunu gösteriyor. Ancak Türkiye ekonomisinin şimdi karşı karşıya olduğu sorunlar bugünden yarına çözülebilecek nitelikte değil. Çözüm için atılacak adımların sonuçlarının görülmesi yıllar alacak. Seçim takvimi veri alındığında böyle bir bekleme zamanı yok. Kaldı ki küresel krizin mevcut ekonomik paradigma üzerinde yarattığı etkilerin de ekonomi politikasına yansıtılması gerekecek. Bunun için ekonomiden sorumlu bakanların ve ekonomi bürokrasisinin hummalı bir çalışma içinde olması gerekiyor. Ama seçim takvimi buna da engel.

Günü kurtarma politikası

Önümüzdeki seçimlerin farklı bir özelliği var: iktidar partisinde çok sayıda politikacı bir sonraki dönemde mecliste yer almayacak. Bu da zaten olağan olarak her seçim öncesinde bürokraside görülen tıkanmaya bu kez bir de siyasilerin değişen önceliklerinin eklenmesine yol açacak. Sonuç, seçim takvimi tamamlanıncaya kadar ekonomide bekleyen önemli kararların ertelenmesi ve bunun yerine konjonktürün öne çıkarttığı acil sorunlara günü kurtarmaya dönük politika araçlarıyla müdahale edilmesi olacak. Kur politikası ve fiyat istikrarı konularındaki söylem değişikliğini de bu çerçevede görmek gerekiyor.

AB Borç Krizi'nin giderek derinleşmesi ve küresel ekonomiyi olumsuz etkilemesi neredeyse tüm gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde büyüme hızını aşağı çekti. Türkiye'de de büyüme 2012'nin ilk yarısında yavaşladıktan sonra üçüncü çeyrekte de bu zayıflığı korudu. Son bir sene içinde imalat sanayi üretimindeki ortalama artış oranı yüzde 11'lerden yüzde 3'lere geriledi. Yatırım talebindeki

ÜRETİM VE BEKLENTİLER (MEVSİM VE TAKVİM ETKİLERİNDEN ARINDIRILMIŞ)

gerileme daha da şiddetli. 2011'de yüzde 18 artan sermaye malı imalatında bu senenin ilk dokuz ayında hiç artış yok.

Eldeki diğer veriler, sanayi üretiminde son ayda görülen kuvvetli artışın ekonomide hızlı bir büyüme sürecine karşılık geldiğini düşündürecek mahiyette değil. Daha ziyade vasat bir büyüme patikasına girmiş olmamız kuvvetle muhtemel. Kapasite kullanım oranı, mevsimsel etkilerden arındırılarak bakıldığında yüzde 73 ile kriz öncesinin yüzde 80'li seviyelerinin bir hayli altında. Üretimin seyrine bakıldığında küresel kriz sonrasındaki hızlı toparlanma döneminin sona ermiş olduğu ve 2011 başından itibaren daha düşük bir büyüme rejimine geçilmiş olduğu görülüyor.

Ortadoğu'da siyasi istikrarsızlık, AB'de yeniden resesyon, ABD'de yavaşlama, BRIC ülkelerinde gerileme, Japonya'da yeni resesyon ihtimali varken ihracat artışının devamı kolay olmayacak

Doğal olarak üretim ve yatırımlardaki düşüş ithalat talebini de düşürüyor ve cari açık azalıyor. Geçen senenin başlarında yıllık artış hızı neredeyse yüzde 50'yi bulan ithalat 2012'de azalma eğiliminde oldu. Ancak baz

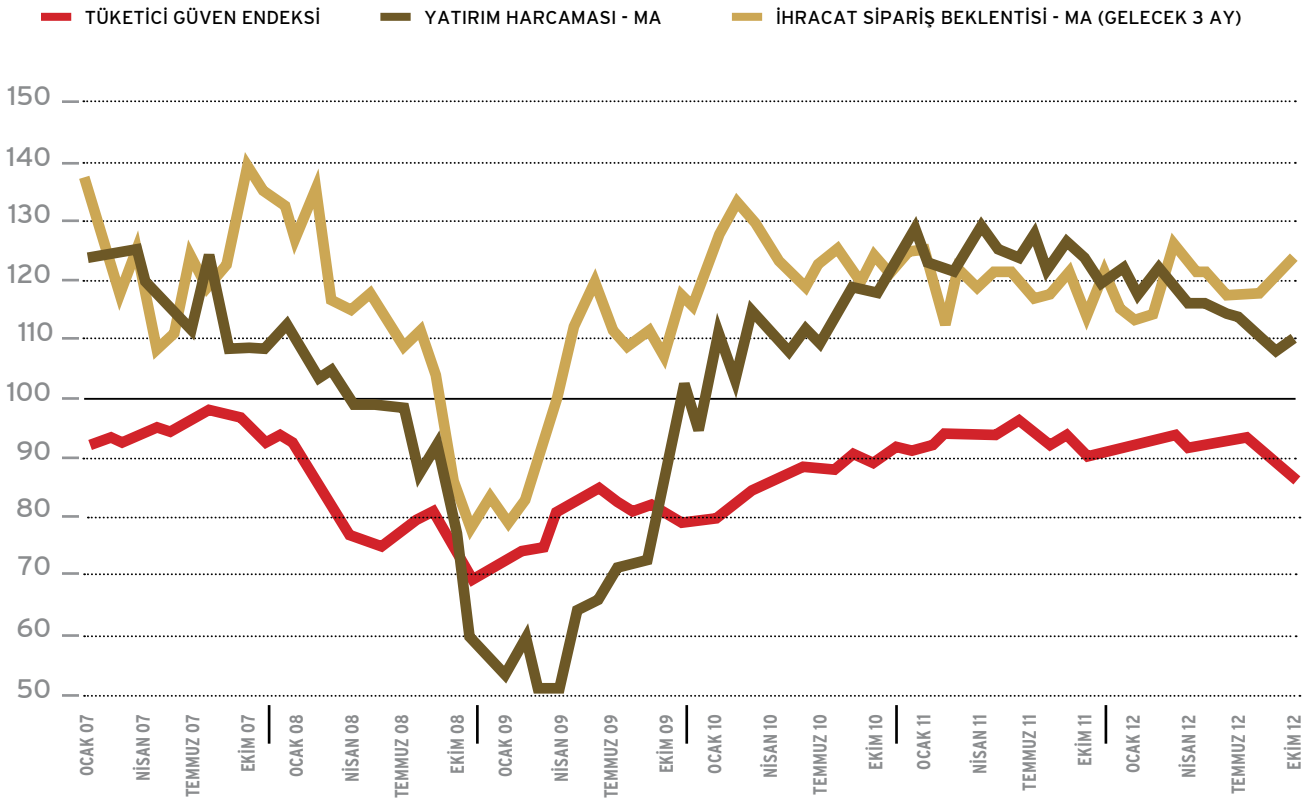
etkisinin ortadan kalkmasıyla ve sanayi üretiminde yılın son çeyreğine girerken görülen kıpırdanmayla beraber ithalattaki gerilemenin de Ekim ayından itibaren sona ermesi muhtemel.

Belirleyici unsur ihracat

İthalatın daha fazla azalmayacağı bu konjonktürde dış açığın seyrini ihracat belirleyecek. Ortadoğu coğrafyasında siyasi istikrarsızlığın tırmandığı, AB'nin yeniden resesyona girdiği, ABD ekonomisinin yavaşladığı, BRIC ülkelerinin eski parlaklıklarını koruyamadığı, Japonya'nın yeni bir resesyona girme ihtimalinin güçlendiği bir ortamda ihracat artışının devamı çok kolay olmayacak. Buna rağmen reel kesim beklentilerine bakıldığında kuvvetli ihracat artışının devam edeceği ve yatırımlarda az olsa bir canlanma olacağı görülüyor. Buna karşılık iç talebin en önemli belirleyicisi olan tüketici güveninin hala azalmakta olması dikkati çekiyor.

Üretimde, tüketim talebinde ve yatırımlardaki duraklama sayesinde gerileyen ithalat ve dünya ekonomisindeki olumsuzluklara rağmen yeni pazarlara erişimin artması sayesinde elde edilen ihracat artışı, cari açığın azlatılmasında 2012'nin ilk dokuz ayında parlak bir başarı sağlanmasını mümkün kıldı. Geçen sene 79 milyar dolara yükselmiş olan cari açık bu senenin Eylül ayında 56 milyar dolara geriledi. Bu gelişmeler Fitch'in Türkiye'nin kredi notunu artırmasında da önemli rol oynamıştı. Bu dönemde

TALEP BEKLENTİLERİ

TÜİK ve TCMB Tüketici Eğilim Anketi ve İktisadi Yönelim Anketi veri tabanlarında oluşmuştur.

sadece cari açık azalmakla kalmadı, aynı zamanda cari açığın finansman kalitesi de iyileşti. Net hata ve noksan kaleminin katkısı azalırken özellikle senenin ilk yarısında uzun vadeli finansmanın da payı arttı.

Büyümenin canlandırılması özellikle istihdam açısından önem kazanıyor. Büyümede hızlanma sağlanamaması durumunda işsizlikte artış görülmesi sürpriz olmamalı

Ancak üretimdeki hızlanma ve dünya ekonomisinde devam eden sorunlar, cari açıktaki bu iyileşmenin sürdürülmesini zora sokacak. TL'deki değerlenmenin devam etmesi durumunda, Türkiye'nin ihraç ürünlerinin rekabet gücünü koruması kolay olmayacak. Merkez Bankası başkanının reel kurun gelmiş olduğu seviyenin aşırı değerlenmeye işaret ettiğini ve reel kur endeksinin 120 seviyesinin üstüne çıkması durumunda döviz piyasasına müdahale edileceğini söylemiş olmasını bu çerçevede yorumlamak gerekiyor.

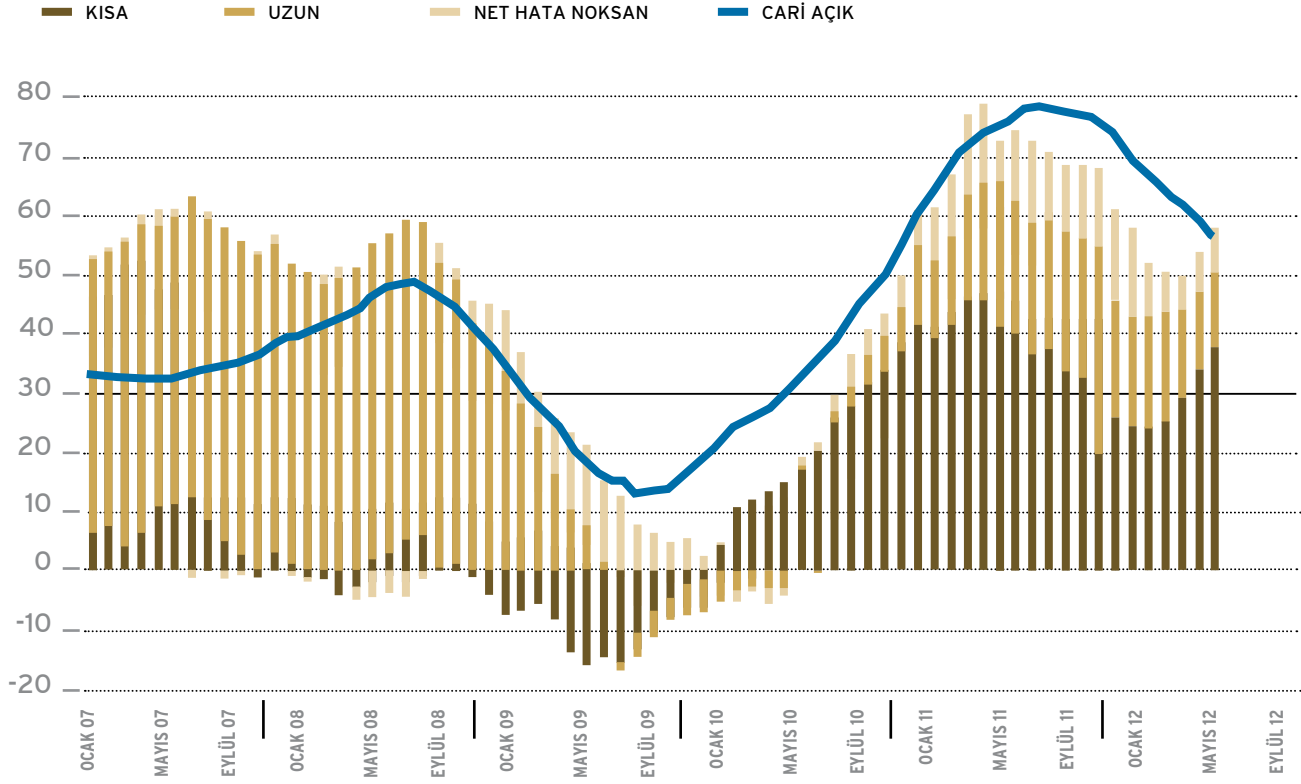
Bu dönemde para politikasındaki değişimin önemli unsurlarından birisi bankaların Türk lirası (TL) zorunlu karşılıklarının belirli bir yüzdesini yabancı para ve altın cinsinden tutmalarına imkân tanıyan Rezerv Opsiyon Mekanizması oldu. TL'deki değerlenme baskısını sınırlandırmada bu mekanizmadan da etkin olarak yararlanılacak.

Maliye politikasının da büyümeyi desteklemekte olduğu görülüyor. Enflasyondan arındırılmış rakamlarla bakıldığında, bütçe gelirleri sabitken harcamaların hızlandığı ve bütçe dengesinin bozulmakta olduğu dikkat çekiyor. Ancak bütçe dengesinin ve kamu borç yükünün hala özellikle krizin vurduğu ülkelere göre hatırı sayılır ölçüde düzgün olduğunu da kaydetmek gerekiyor.

Büyümenin yeniden canlandırılması istihdam piyasaları açısından bakıldığında da önem kazanıyor. İşsizlik oranının yüzde 9'lar civarında sabitlenmiş olduğu ve işgücüne katılma oranında da kazanımların sonuna geldiği dikkati çekiyor. Büyümede hızlanmanın sağlanamaması durumunda işsizlikte artış görülmesi sürpriz olmamalı.

Serbest kur politikasının benimsenmesinden bu yana kurun seviyesine ilişkin herhangi bir işaret vermekten kaçınan

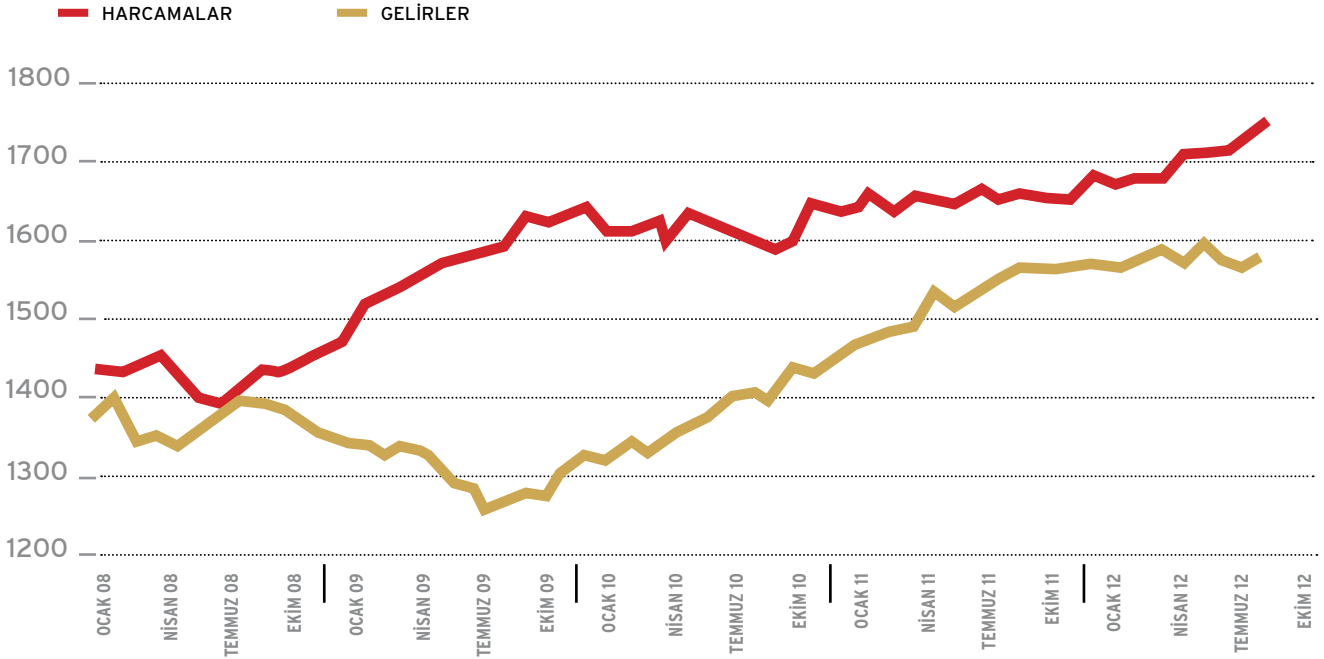
CARİ AÇIK VE FİNANSMANI 12 AYLIK KÜMÜLATİF, MİLYAR \$

TCMB verilerinden hesaplanmıştır

Kısa vadeli finansman portföy girişleri, bankacılık ve reel sektörün kısa vadeli net kredileri ve bankalardaki mevduat toplamından oluşmaktadır. Uzun vadeli finansman, Doğrudan yabancı sermaye yatırımları, bankalar ve reel sektörün uzun vadeli net kredileri ve uzun vadeli tahvil ihraçlarını kapsamaktadır.

BÜTÇE DENGESİ (12 AYLIK KÜMÜLATİF, 2003 FİYATLARIYLA, MİLYON TL)

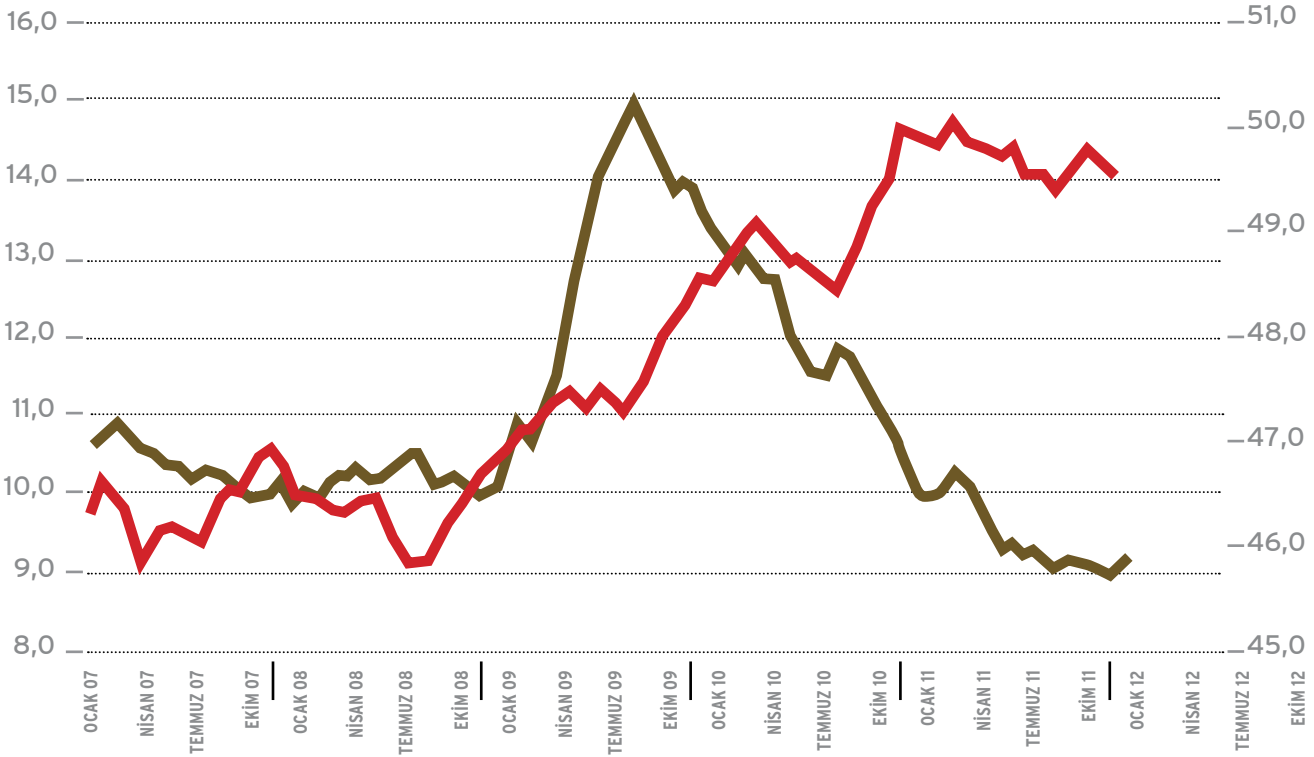

Maliye Bakanlığı verilerinden hesaplanmıştır

İSTİHDAM PİYASASI (MEVSİMSEL ETKİLERDEN ARINDIRILMIŞTIR)

İŞSİZLİK ORANI (%) SOL EKSEN

İŞGÜCÜNE KATILMA ORANI (%) SAĞ EKSEN

TÜİK verilerinden hesaplanmıştır

Merkez Bankası'nın bu duruşundan vazgeçerken fiyat istikrarı konusunda da daha yumuşak bir ton takınması, önümüzdeki dönemde büyüme kaygılarının para ve kur politikalarında hissedileceğini düşündürüyor.

Enflasyonun yüzde 7.8, yıl sonu beklentisinin yüzde 7.2, gösterge tahvil faiz oranının yüzde 7'nin altına gerilemiş olduğu bir ekonomide para ve kur politikasının önceliğinin normal olarak fiyat istikrarına odaklanması gerekir.

Önümüzdeki dönem için tek bir tutarlı politikaya odaklanmak yerine önceliklerin büyüme ve istihdam ile cari açık arasında sürekli değişeceği bir döneme hazır olmak gerekiyor

Bu koşullar altında önümüzdeki seçim dönemi dikkate alındığında kontrolden çıkmamak koşuluyla enflasyondaki yükselmeye tolerans gösterileceği ve politika önceliğinin

açık olarak söylenmese de düşük faiz oranları, yüksek büyüme ve cari açığın kötüleşmesini engellemeyi hedef alan bir kur seviyesi olacağı anlaşılıyor. Faiz oranlarındaki düşüklük, yüksek büyüme ile birlikte cari açığı artırıcı yönde çalışacak. Bu durumda TL'nin aşırı değer kazanması engellenerek cari açığın daha da yükselmesinin önüne geçilmeye çalışılacak. Bu politikalar arasında çelişki olduğu ortada. Ancak görülen o ki, ekonomi politikaları bu çelişkileri çözmek yerine yönetmek yönünde kullanılacak.

Riskleri dengelemek

Sonuç olarak önümüzdeki dönem için tek bir tutarlı politika yerine önceliklerin büyüme ve istihdam ile cari açık arasında sürekli değişeceği bir döneme hazır olmak gerekiyor. Önceliklerin seçim başarısı hedefine göre sürekli revize edileceği bu dönemde, ekonomi politikaları, riskleri azaltmak yerine riskleri dengelemeyi hedefleyecek. Yapısal sorunların çözülmek yerine seçim sonrasında ertelenmesi sorunları daha da ağırlaştıracak ve seçim sonrasında ekonomi politikasında ciddi bir yenilenme ihtiyacı doğuracak.

Şimdi hediyenizle fark yaratma zamanı...

*En prestijli kurumsal yılbaşı hediyeleri
Beymen Hediyeler Dünyası'nda*

B E Y M E N

beymen.com

KÜLTÜREL DEĞİL RASYONEL KODLARLA HAREKET ETMEK

Ümit Boyner / TÜSİAD Yönetim Kurulu Başkanı

Pek çok bakımdan tarihsel bir dönemden geçtiğimize şüphe yok. Bu dönemin belki de en önemli unsurlarından birisi dünya nüfusunun yarısından fazlasının 2006 yılından beri artık kentlerde yaşıyor olması. Üstelik bu eğilimin tersine dönme ihtimali, kırsal alana toplu göç gibi bir gelişmenin yaşanması söz konusu değil. Kuşku yok ki önümüzdeki dönemin ekonomi politikaları da, güvenlik politikaları da, siyasetin işleyiş tarzı ve toplumsal olaylara karşılık verme yöntemleri de bu keskin ve belirleyici demografik gerçeklik tarafından belirlenecek.

Gene bugünün dünyasının önemli demografik ve sosyolojik eğilimlerinden birisi orta sınıflaşmanın artması. Çeşitli araştırmalar, ülkeler arasındaki orta sınıfı tanımlama farklarını da göz önüne alarak, 2020'li yılların ortalarından itibaren dünyanın sınıfsal yapısında hayli belirleyici bir değişiklik öngörüyor. Bu araştırmalara göre 2020'li yılların ortalarında dünyada orta sınıf kategorisine giren nüfus yoksul kategorisindeki nüfustan yüksek olacak.

Küreselleşme ya da piyasa odaklı ekonomik ilişkilerin yaygınlaşmasından bağımsız olarak düşünülemeyecek bir gelişme bu. Giderek artan sayıda ülke küresel ekonomiye eklemlenir, sanayi üretimi artarken, gelirleri yükselen, piyasa ile ilişkileri bağlamında alım gücüne sahip, tüketicilikten hoşlanan bir orta sınıf şekilleniyor. Orta sınıflar tarih içinde yalnızca ekonomik işlevleri, zenginlik yaratmaları, bugün tüketici olmaları çerçevesinde değerlendirilmiyor. Bugün orta sınıf diye tanımladığımız grubun tarihsel sıfatı 'kentsoylu' ya da burjuva. Görüş'ün elinizdeki sayısında Profesör Ahmet İnsel ve Profesör Hakan Yılmaz'ın yazıları bu tarihsel süreci ve orta sınıfların siyasi düşünce içindeki yerini kapsamlı şekilde ele alıyor.

Orta sınıfların gücü

Orta sınıfların burjuvalaşması demek kendilerini yalnızca ekonomik ilişkiler bağlamında tanımlamamaları demek. Yani iktisadi açıdan öne çıkan, değer üreten, dönüşümü gerçekleştiren, zenginliği getiren sınıf yaşadığı toplumun değerler sistemini belirliyor. İçinde yer aldığı yapının hukuksal yapısının hangi ilkelere yaslanması gerektiğini tanımlıyor. Mülkiyet hakkı, teşebbüs özgürlüğü, bireyin devlet karşısında kanunlarca korunması, vatandaşlık bağlamında eşitlik ilkesi bunlar arasında ön plana çıkıyor.

Sermaye çevrelerinin ayırt edici fay hattı kayıt içi/kayıt dışı olmak gerekirken 'yeşil sermaye-İstanbul sermayesi' türü bir ayırım kültürel ve siyasi çatışmaların lügatını oluşturuyor

Burjuvazi üretici gücü harekete geçiren sınıf olarak aynı zamanda siyasal alandaki talepleriyle de tarihte dönüştürücü bir rol oynadı. Modern topluma geçişin öncülüğünü yaptı. Bunu başarırken kendinden güçlü

sınıflarla kah kavga ederek kah uzlaşarak kendi çıkarları doğrultusunda toplumsal ilerlemeye katkıda bulundu. Geçmişte altındaki kitleden, radikal sol akımlardan korktuğunda, konumunun tehlikeye düştüğüne inandığında radikal sağ unsurlarla, kendi temel ilkelerini bir kenara atarak destek verebildi.

Bugünkü tartışmalarımızda, özellikle Sovyetler Birliği'nin çökmesi sonucu sol siyasetin tüm dünyada zayıflamasının da etkisiyle ağırlıklı olarak orta sınıfların dilini ve değerlerini kullanıyoruz. Bu dönemde toplumsal ve siyasal yaşamın örgütlenmesiyle ilgili orta sınıfların şekillendirdiği değerler, talep ettiği standartlar önem taşıyor. Orta sınıfların en önemli talepleri siyasal yapıların daha şeffaf, hesap veren, katılımcılığa açık şekilde örgütlenmesi. Bu standartlara uymayan ülkelerde Hindistan'dan Rusya'ya, Çin'den Şili'ye kadar siyasi hareketler bu değerlerden ve taleplerden besleniyor. Tüm dünyayı şaşkırtan Arap isyanlarında da, her ne kadar hasadı İslamcı partiler toplamış olsa da, değişimin itici gücü kentli, okumuş, dünyayla iletişim halindeki modern ve laik orta sınıflardı.

Hatta gelişmiş ülkelerde ekonomik krizin etkisiyle sarsılan toplumsal dengeler de yeni bir hareketlenmeye yol açıyor. Bir yandan radikal, ırkçı hareketler güçlenirken diğer yandan orta sınıflar son 30 yılda kaybettikleri zeminin daha fazla altlarından kaymaması için ciddi ve dirençli bir mücadele sergiliyor. Avrupa'da, özellikle de ekonomik krizin etkilerini en sert şekilde yaşayan Güney Avrupa ülkelerinde bu mücadele, alınan tedbirlerin can acıttığına koşut olarak kalkışmaya dönüşüyor.

Çarpıcı bir örnek

Orta sınıf direnişinin gelişmiş bir ülkedeki en çarpıcı örneğini de ABD'deki 'Biz yüzde 99'uz' hareketi verdi diyebiliriz. Nitekim Barack Obama son dönemde orta sınıfların değerler listesinde en üst sıralarda yer alan refah devleti uygulamalarını savunup bu hareketin desteğini alarak yeniden seçilmeyi başardı.

30 yılı aşkın süredir gelirleri sabit kalan, iş imkanları daralan, son krizde de servetlerinin eridiğini gören orta sınıfların bir kısmı radikal sağcı Çay Partisi'ne kaydı. Ancak hem eski orta sınıflardan kendini kurtarabilecek durumda olanlar, hem de daha genç, orta sınıfların yeni neslini oluşturan kesimler ve ABD'nin değişen demografisinde orta sınıf rüyalarına kavuşma hakkı isteyenlerin yeni koalisyonu Obama'yı destekledi. ABD'de refah devleti

uygulamalarına ve kurumlarına yönelik saldırının önünün kesilmesi bu seçimin önemli bir sonucu diye görülebilir.

Büyük çatışmaya ayna

ABD seçimleri ilginç bir şekilde orta sınıflar arasında, başka ülkelerde de görülen büyük çatışmayı da gözler önüne serdi. Dünya ekonomisi yeniden yapılanır, küreselleşme dinamikleri gelişmiş ve kalkınmakta olan ülkeleri farklı şekillerde dönüştürürken orta sınıflar arasında da gerginliklere yol açan gerçekler şekilleniyor. Gelişmiş piyasa ekonomilerinde eski ekonominin şekillendirdiği orta sınıflar, ki bunlara ücret düzeyleri nedeniyle orta sınıf gelirine sahip işçiler de dahildi, yeni ekonominin hizmet sektöründe yoğunlaşmış orta sınıflarından farklı beklentilere sahip. Küreselleşme birincilerin maddi zeminini erittikçe ırkçılığa varan bir radikallik, yabancı düşmanlığı, kültürel mutlakıyetçilik, sosyal muhafazakarlık ön plana çıkıyor.

Kalkınmakta olan ülkelerde bugüne dek, örneğin iyi bir eğitim sahibi olmak sayesinde orta sınıf geliri ve statüsü elde edenler, piyasa ekonomilerinin yaygınlaşmasıyla geriliyor. Piyasada başarılı olan, zenginleşen ve bu anlamda dipten gelen bir dalganın taşıdığı yeni orta sınıflar, müteşebbisler, burjuvazi güç kazanarak ön plana yerleşiyor.

Türkiye'de gene gerek İnsel gerekse Yılmaz'ın yazılarında altını çizdikleri gibi bu mücadele aynı zamanda kültürel kodlardaki farklılıklarla örtüşüyor. Çıkarların çatışması kültürel çatışma olarak sunulabiliyor. Sermaye çevrelerinin asıl ayırt edici fay hattı kayıt içi / kayıt dışı olmak gerekirken 'yeşil sermaye-İstanbul sermayesi' türü bir ayırım hem kültürel hem de siyasi çatışmaların lügatını oluşturuyor.

Türkiye modernleşmesini daha ileri merhalelere taşıdıkça tartışmalarını kültürel kodlarla değil rasyonel işleyiş, yönetim ve karar kodlarıyla yapmaya başlayacaktır. O zaman Türkiye demokrasisi açısından da şeffaflık, hesap verme, mülkiyet hakkına saygı, hukukun üstünlüğüne ve yargı bağımsızlığına/tarafsızlığına önem verme daha merkezi kavramlar haline gelecektir. Mücadeleler bu çerçevede içinde yapılacak, güçler ayrımı ve denge-kontrol mekanizmalarının önemi daha iyi kavranacak ve benimsenecektir.

TÜSİAD'ın yıllar içinde bu konularda verdiği mücadelenin de değeri sanırım o zaman daha iyi anlaşılacaktır.

TÜRKİYE'DE BURJUVAZİNİN SERÜVENİ

Prof. Ahmet İnel / Galatasaray Üniversitesi

Burjuva kavramı Osmanlı tahayyül dünyasına çok geç girdi. İmparatorluğun son yıllarında tek tük kullanılmaya başlandı. İttihat ve Terakki'nin sermayeyi Müslümanlaştırma girişiminde hedef milli veya yerli burjuvazi yaratmaktı ama bu hedefi burjuvaziden daha fazla tüccar kelimesi ifade ediyordu. Ayrıca unutmamak gerekir ki Osmanlı millet sisteminden esinlenen milli kavramı, etnik bir Türklüğe değil, dini aidiyete, dolayısıyla Müslüman milletine gönderme yapmaktaydı. Halen 'Milli Görüş'te hakim olan veya Ahmet Davutoğlu'nun ulusalcılıkla milliyetçilik arasındaki farkın kökeni olarak yakın tarihte ima ettiği millilik budur.

Havass, zâdegân, ayan

Osmanlı tahayyül dünyasında üst sınıfı, elit tabakayı havass kelimesi ifade eder. Havass'ın zıddı avamdır. Havass, zengin olmaktan çok yönetici sınıfa ait olanlardır. Bu anlamda devlet sınıfıdır. Klasik anlamda burjuva değildir.

Belki 18'inci yüzyıldan itibaren ön plana çıkmaya başlayan, Senedi İttifak'la siyasal gücünün zirvesine ulaşan ayanlar, burjuvazinin Osmanlı düzeninde geç bir karşılığı olarak ele alınabilir. Ama kısa zamanda devlet katı içinde domestike edildiler. Meşrutiyet'in ilanı ile faaliyete geçen Ayan Meclisi üyeleri okumuşlar ve devletli sınıfının üyesiydi, havass'tı. Meşhur ve temiz soydan gelenler, soylular anlamına gelen zâdegân ise esas olarak devlet soylularını, örneğin askeri okullarda ayrı yatakhaneleri olan, farklı muamele edilen devlet büyüklerinin çocuklarını ve şehzadeleri işaret ediyordu.

Ortaçağ'dan Sanayi Devrimi'ne

Burjuva kelimesi Batı Avrupa'da ortaya çıktı. Ortaçağ'da krallık veya papalık yönetiminden özerkleşmeye başlayan kentlerin (bourg, burg) tüccarlarını, tefecilerini, hukukçularını, büyük zanaatkarlarını ifade ediyordu bu sözcük. Ruhban sınıfı ya da aristokrasiye ait olmayan, vergi veren, kentin milis örgütünde ve kent konseyinde gereğinde yer alan bu insanlar, o dönemde filizlenmeye

başlayan kapitalizmin kurucu sınıfı oldu. Tarihçi Fernand Braudel'in çalışmaları, üç farklı seviyede incelediği pazar ekonomisi rejiminin gelişimi ile kapitalizm dinamiği ve bu kentli özerk sınıf arasındaki yakın ilişkiyi gösterir.

Sanayi Devrimi'yle birlikte, burjuvazi kavramı kapitalist üretim sisteminin egemen sınıfını belirtmek için de kullanıldı. Marksist literatürde, kapitalist iktisadi sistem içinde üretim araçlarının özel mülkiyetine sahip olanları, ücretli emekçi çalıştırarak sermaye birikimini sürdürenleri tanımlayan kelime kapitalistlerdir. Ama bu sadece iktisadi bir konuma işaret etmez. Bunun yanında, burjuva bir yaşam tarzına, akılcılıkla faydacılığın karmasından oluşan bir düşünce biçimine ve hegemonik bir kültürel boyuta da işaret eder.

Marx'ın tarifi

Bu nedenle Marx, yeni egemen davranış kalıbını tarif ederken, kapitalistlerden değil burjuvalardan bahseder. Burjuvazinin tüm geleneksel değerleri bencilliğin buzlu sularında boğduğunu, insani onuru basit bir değişim değeri yaptığını söyler. Aynı zamanda, var olanın sürekli değişime tabi tutulmasıyla yaratılan yeni iktisadi dinamiğin taşıyıcısıdır burjuvazi. Marx, burjuvazinin üretim araçlarını, dolayısıyla tüm toplumsal ilişkileri sürekli altüst etmeden var olamadığını belirtir. Schumpeter bunu yaratıcı bir yıkıcılık süreci olarak tanımlar.

Osmanlı'da üst sınıfı, eliti ifade eden havass, avamın zıddı devlet sınıfıdır. Havass klasik anlamda burjuva değildir. Ancak ayanlar, burjuvazinin Osmanlı'daki geç karşılığı olarak ele alınabilir

Sadece teknik alanda değil, toplumsal ve dolayısıyla siyasal alanda da aydınlanma düşüncesiyle ilişkili olarak ve eskiyi yıkmaya, yerine yeni değerleri, ilişki biçimlerini getirme ve bu yolla yeni egemenliği tesis etme anlamında

Pamuk'un değerlendirmesi AKP'nin hegemonik konumunu anlamak için anahtar.

burjuvazi ilerici olarak tanımlandı. Bu ilerinin hep ve herkes için daha iyiye tekabül ettiği iddiası dogmatik bir inançtı elbette ama ilerlemecilik anlamında sol düşüncesi de etkisi altına aldı. 19'uncu yüzyıldan itibaren burjuva toplumu deyince, sadece pazar ekonomisi veya kapitalizm değil, aynı zamanda bu burjuva düşünce dünyasının ve kültürel değerlerinin hegemonik konumda olduğu toplumlar anlaşılır oldu.

Bugün genel olarak burjuva, hem iktisadi-sosyal bir konumu hem de kültürel bir kalıbı, belli bir yaşam tarzını ifade etmeye devam ediyor. Sınıf bilincinin güçlü olduğu ülkelerde, özellikle Avrupa'nın kuzeyi ve Anglosakson dünyasında muhafazakâr-liberal siyasal partiler, 'burjuva partileri' olarak tanımlanıyor. Egemen kültür kalıplarına karşı çıkan hareketler kendilerini genellikle burjuva-karşıtı olarak tanımlıyor. Burjuvazinin hegemonyasının iki yüzyıldan fazla bir süreden beri devam ettiği ülkelerde, burjuva kelimesi yer yer yeni-aristokrasi çağrışımı da yapılabiliyor.

Türkiye'nin farkı

Türkiye'de burjuva sözcüğü bu iki anlamı aynı zamanda hiçbir zaman ifade etmedi. Milli burjuvazi, devlet katından ve devletin çıkarları için yaratılacak bir zümre olarak tasarlandı. Bu anlamda merkezi iktidardan özerk bir varoluş anlamına gelmedi. Bunda Osmanlı gayrimüslim azınlıklarının mal ve servetlerinin müsadere ve yağma yoluyla paylaşılmasının yarattığı suç ortaklığı dayanışmasının da rolü vardı. Havass ve avam kavramlarının yansıttığı toplumsal katmanlaşma da Cumhuriyet'ten sonra uzun yıllar devam etti. Vatandaş ve halk kelimeleri arasında bir dönem yatan anlam farkı biraz buna işaret ediyordu. Mehmet Ali Aybar 1960'larda Cumhuriyet'in hâlâ havass tarafından yönetildiğini iddia

ederdi. 1970'lerde CHP'nin havassın partisi olduğunu söylerdi.

Buna karşılık burjuvazi kelimesi, 1960'lardan sonra kültürel hegemonya bağlamında Türkiye'de daha anlamlı bir kelime oldu. Örneğin yakın bir tarihte, 2012 yazında Orhan Pamuk'un Türkiye'de burjuvazi olarak 'laik Türk üst sınıfı'nı işaret etmesi bunu gösteriyor. Pamuk, 'kendisinin de aynı sınıftan olduğunu' belirttiği bu 'burjuvazi'yi, daha çok sahip olduğu kültürel değerler, yaşam tarzı ve kendini toplumun diğer kesimlerine göre konumlandırma biçimiyle tanımlıyor.

Nefret ayrı hazzetmeme ayrı

Bu sınıfın başörtülü 'kendi vatandaşlarından nefret etmesi'ni, üst sınıfın alt sınıfın yaşam tarzından ve kültürel değerlerinden hazzetmemesi olarak ele alabilir miyiz? Genellikle üst sınıfta nefret değil, hazzetmeme duygusu hâkimdir. Hazzetmeme duygusu, hazzedilmeyen kimliğin, grubun vb. kendi konumu için tehdit oluşturduğuna inanmaya başlayınca nefrete dönüşür. Bu ise daha çok aristokrat sınıfın kibrini ve toplumun geri kalanına bakışını andıran bir tavidir. Belki de gerçek anlamda aristokrat sınıfının yok denecek kadar sınırlı olması nedeniyle Türkiye'de burjuvazinin Batılı yaşam tarzı değerlerine sahip kısmının fiilen aristokrat konumunu işgal ettiğini, hazzetmediği kesimin de onları tam da böyle gördüğünü söylemek daha doğru.

Türkiye'de burjuvazi, devlet katından ve devletin çıkarı için yaratılacak bir zümre olarak tasarlandı. Havass ve avam katmanlaşması Cumhuriyet döneminde de sürdü

Pamuk'un değerlendirmesi, AKP'nin hegemonik konumunu izah eden önemli bir anahtar. Pamuk'un değerlendirmeleri hakkında kendilerine fikirleri sorulan iki işadamlarının görüşleri aydınlatıcı oldu. MÜSİAD, yani Müslüman işadamlarının örgütü, nesnel olarak bakıldığında dört dörtlük bir burjuva örgütü. TUSKON da öyle. Bu ikisinin TUSİAD'dan bu açıdan bir farkı yok. Bugünlerde sesi pek duyulmayan Ulusal Sanayici ve İşadamları Derneği de öyle. Bu örgütler işveren örgütü Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu'ndan farklı olarak, kültürel aidyetler temelinde oluşmuş işveren dernekleri.

Türkiye dışında, kapitalist ülkelerde, böyle kültürel kimlikler üzerine dayalı iş dünyası örgüt parçalanmasına pek rastlanmaz. İşverenler, işkolu temelli birliklerde, odalarda ya da işveren konfederasyonlarında yan yana gelir. Sermayedarın, işverenin, sanayicinin, burjuvanın müstakili, cumhuriyetçisi, genci, yaşlısı, kadını, Doğulu veya Batılı'sına pek rastlanmaz. Türkiye'de bu örgütlerin bolluğu sınıf ilişkilerinin nasıl dini, kültürel ve etnik kimlikler tarafından da belirlendiğini ele veriyor.

Burjuva değil işadamı!

Orhan Pamuk'un bu tespiti kendisine sorulduğunda, MÜSİAD'ın kurucu başkanı Erol Yazar, yazarın Türkiye'deki burjuvazi eleştirilerine katıldığını belirtip, "Burjuvazi Türkiye'de hep halktan uzakta olmuştur" dedi. Yazar, kendini kastetmediğine göre ya kendini burjuvazi içinde görmüyor ya da burjuvadan başka bir şey anlıyor. Sanko Holding Yönetim Kurulu Başkanı Abdulkadir Konukoğlu da, "Ben burjuvaziden anlamam, onlar büyük adamların işi" derken, burjuvaziyi iktisadi konumdan farklı bir alanda tahayyül ettiğini ele veriyor. 'Büyük adam' olmanın Konukoğlu'nun gözünde anlamı ne? Kendisi Gaziantep vergi rekortmeni. Holdingin beş şirketi ilk 500 şirket listesinde ama Konukoğlu büyük adam yani burjuva değil, 'işadamı'! Çok büyük bir sanayi kuruluşunun başında olan Konukoğlu'nun burjuvadan anladığının havass da değil, bir tür aristokrasi olduğu anlaşılıyor.

İlginç olan, Numan Kurtulmuş da, 2011 yılında Halkın Sesi Partisi Genel Başkanı iken Urfa'da yaptığı konuşmada, "AK Parti'nin adı Adaletsiz Kalkınma Partisi olsun" dedikten sonra, 'bu kalkınmanın zâdegân için, seçkinler için, ensesi ve kasası yağlılar için' olduğunu iddia edip, kendi siyasetlerinin merkezinin 'Ankara'da, İstanbul'da oturan zâdegânlar' olmadığını, 'lügatlerinde ayırımı yer almadığını' söylüyordu. Bugün kendisinin bu konuda ne düşündüğünü bilemeyiz ama içine AKP çevresini de katarak dile getirdiği zâdegân kavramı, Konukoğlu ve Yazar'ın burjuvadan anladıklarına benziyor.

Otantik burjuva

MÜSİAD veya TUSKON çevrelerinin burjuvadan anladıkları, aslında otantik bir yerli burjuva sınıf kimliğini ele veriyor. Bunun arkasında kendi Müslüman zengin kimliğini örtecek, 'sınıfsız, imtiyazsız kaynaşmış kitle' ideolojisini sürdürecektir bir 'Biz değiliz, onlar!' tavrı var. Bu tavrın beslediği ideoloji katıksız bir burjuva ideolojisi. Türkiye'nin otantik burjuvaları kültürel bir kimlik dayanışmasını sürdürerek egemenliklerini konsolide ederken, burjuva olmadıklarını belki inanarak iddia ediyor.

Müslüman burjuvaların 'burjuva' dendiğinde hiç üzerine alınmaması Türkiye'deki kültürel kimliklerin iktisadi sınıf yapılanmasının üzerini nasıl güçlü biçimde örttüğünü gösteriyor. Bu durum işveren-emekçi ilişkilerinde bütünüyle kendini ele veriyor. Yasin Durak'ın Konya Organize Sanayii Sitesi'ndeki alan araştırmasını aktardığı 'Emeğin Tevekkülü' başlıklı kitabı, işçi-işveren ilişkilerinde dindarlık üzerinden kurulan kültürel hegemonyayı inceliyor. Durak'ın çalışması KOBİ'leri ele alsa da, buradaki kültürel hegemonya tarzı, büyük işletmelerde de hemen hemen aynı biçimde karşımıza çıkıyor.

Kapitalist ülkelerde burjuvanın müstakili, cumhuriyetçisi, Doğulusu Batılsı olmaz. Türkiye'de ise sınıf ilişkileri dini, kültürel ve etnik kimlikler tarafından belirleniyor

Burada Türkiye'de kapitalist işveren sınıfının iç katmanlaşmasını buluyoruz. Daha kurumsal çalışma ilişkileri ortamını tercih edenlerler, ilginçtir, bu 'burjuvazi' sıfatının daha fazla muhatabı oluyor. Buna karşılık çalışma ilişkileri açısından büyük ölçüde enformel bir ortamda

AKP otantik bir Türk-İslam burjuvazisinin verdiği iktidar mücadelesinin tarafı.

faaliyet göstermeyi tercih eden ve bunun sonuçlarını yüz yüze ilişkilere indirgenmiş bir himmet anlayışıyla telafi ettiğine inanan işveren çevresi, 'otantik burjuvazi' ise kendini halk olarak, 'ensesi kalın olmayan', 'Ankara'da, İstanbul'da oturmayan' olarak tanımlıyor.

Paratoner işlevi

Bugün TÜSİAD üyelerine burjuva olup olmadıkları sorulsa, büyük çoğunluğu kendisini burjuva sınıfının bir üyesi olarak gördüğünü ifade edecektir. Buna karşılık, fiilen iktidar bloğunun ve egemen sınıfın bir parçası olmasına rağmen, otantik Anadolu burjuvazisinin bu sıfatı kabullenmemesi, 'Biz değil, onlar' demeye devam etmesi, aşağıdan gelen

muhafazakâr-liberal demokratikleşme dinamiğinin hedef tahtasında 'üst sınıf' olarak başka bir kesimin kalmasını sağlıyor. Bunu, Batı Avrupa devrimlerinde burjuvazinin aristokrasiyi yerleştirdiği toplumsal tepki paratoneri olma konumuna benzetebiliriz.

AKP'nin bugünkü hegemonik konumunun besleyen en önemli olgulardan biri de bu. Otantik bir Türk-İslam burjuvazisinin verdiği iktidar mücadelesinin tarafı olan bu parti, seçmenlerin yarısına ulaşan desteğini bugüne kadar, halk katmanlarının büyüğe, 'onlar'a, havass ve zâdegânlara karşı kadim tepkisini kanalize ederek, yürüttüğü hegemonya stratejisinde bunu önemli bir araç olarak kullanıyor.

AKP'nin burjuva partisi olarak adının konması, taşların yerine oturmasının önemli adımı olacak. Tabii rakiplerinin havass nostaljili ve zâdegân kılıklı olmaması koşuluyla

İçinde bulunduğumuz dönem bu açıdan önemli bir dönüşüm potansiyeline de işaret ediyor. Gelecek yıllarda TUSKON, MÜSİAD gibi örgütlerin, halk nezdinde TÜSİAD gibi, burjuva örgütleri olarak tanımlanması, AKP'nin de burjuva partisi olarak adının konması, Türkiye toplumunda taşların yerli yerine oturmasının önemli bir adımı olacak. Burjuva partisinin karşısında yer alacak rakiplerinin havass olma nostaljili ve zâdegân kılıklı olmaması koşuluyla elbette.

1944'ten beri paranın değeri çok değışti ama bizim için hizmetin değeri hiç değışmedi.

1944 yılında Türkiye'nin ilk özel bankası olarak kurulduğumuzda, asla değışmeyecek bir felsefeyle yola çıktık: "Hizmette sınır yoktur."

Bugün dünyanın önde gelen bankalarından biri olmamızı; 922 şubemizin ve 17.000'e yakın çalışanımızın hizmete verdiği bu değere borçluyuz. Bundan sonra da hizmette sınır tanımadan, milyonlarca müşterimizle büyümeye devam edeceğiz.

Yapı Kredi'nin 68. yılı hepimize kutlu olsun.

BURJUVAZİ VE KÜLTÜR

Prof. Murat Belge / Bilgi Üniversitesi

Rönesans'ın ilk döneminden Sandro Botticelli'nin Venüs'ün Doğuşu adlı tablosu...

Bu yazının başlığındaki 'Burjuvazi ve Kültür' ibaresi telaffuz edildiğinde, bir hazır tepki, 'Burjuvazinin kültürle ne ilgisi var ki?' demek olabilir. Doğrusu, zaman zaman haklı bir temele dayanabilen bir tepkidir bu, ama, 'zaman zaman', her zaman değil.

Rönesans'ı hatırlayalım. Padua'da, Milano'daki Este'ler, Floransa'da Medici'ler, Viscontiler, Gonzaga'lar ve Sforza'lar, Farnese'ler, Roma'da Borgail'lar. Bir yandan da bütünüyle Kilise, dünyayı sanatla değiştiren tek hareket olan Rönesans'ı yarattılar. Bunların çoğu aristokrattı ya da Medici'ler gibi burjuvaziden gelip aristokratlaşmıştı. Ama bütün bunların gerisinde Venedik, Cenova ve Piza'nın başını çektiği Akdeniz ticaretinin servet birikimi olmasa, Rönesans da olmaz; ya da öyle olmazdı.

Aristokrasiyle ittifak

Braudel'in de söylediği gibi dünya tarihinin büyük kültürel hareketlerinin temelinde ekonomik bir refah dönemi yoktur. Ve Ortaçağ'ın bitiminden bu yana, böyle dönemleri gerçekleştiren somut güç, burjuvazi olageldi. Belirli

konjonktürlerde, bu gibi parlıtlı dönemlerin kökünde burjuvazi- aristokrasi ittifakı da görülür. Örneğin 18. yüzyıl, Aydınlanma, böyle bir ittifakın getirdiği nimetlerden yararlanmıştır (Fransız Devrimi'nin arifesi gibi 'istisna' sayılacak evreler dışında). Ama bu gibi 'ittifak'larda da aristokratlar sanata kültürleriyle katkıda bulunmuşsa, işin parası burjuvaziden gelmiştir.

Rönesans'ı aristokrasi ve Kilise birlikte yarattı. Venedik, Cenova ve Piza'nın başını çektiği Akdeniz ticaretinin servet birikimi olmasa Rönesans da olmazdı, ya da öyle olmazdı

Roma'da, Augustus çağında, Gaius Maecenas, Vergilius ve Horatius gibi şairlere maddi yardımda bulunmuştu. 'Sanat koruyucusu' anlamında 'mesen' kelimesi onun adından türetilmiştir. Ortaçağ boyunca bu işi aristokratlar yaptı;

yardımcı oldukları sanat adamlarının ürettiği ürünlerin başlıca alıcısı da onlardı. 'Alıcı' ister istemez, üretilenin niteliğini belirler. 'Mesenlik' işlevi, tarihi gelişme gereği aristokrasiden burjuvaziye kayarken, gerçekleşen devasa 'içerik dönüşümü'nde bu sefer 'patron' değil de 'müşteri' olarak burjuvazinin rolü oldu. Bu rolün, gerçekçiliği destekler bir mahiyeti olması önemlidir. Aristokrasi, 'seremonyal'dır. 'Olan'dan çok 'olması gereken'le ilgilenir. Oysa yükselen burjuvazi pratikti ve gerçek neyse onu arıyordu.

Birey bağlantısı

Ian Watt, artık klasikleşen 'The Rise of the Novel'da ('Romanın Oluşumu' diyebiliriz), 'burjuvazi ve roman', 'Kartezyen felsefe ve nedensellik', 'ampirizm ve sanat ve burjuvazi' arasındaki girift ilişkileri adım adım açıklar. Saydığım bütün o soyut kavramların orta yerinde somut olarak 'Birey' durmaktadır. 'Rönesans' gibi 'Reform' da o 'Birey'in oluşmasına ve olgunlaşmasına katkıda bulunmuştur. Birey ile burjuvazi arasındaki bağlantı da yeterince net bir bağlantıdır.

20'nci yüzyılda burjuvazi kültür koruyucusu olmaktan büsbütün çıkmadı, ama belirli türlerini korurken diğerlerini ya görmezden geldi ya da yok etmeye çalıştı

Edebiyatın burjuvalaşması daha çabuk gerçekleşmiş, resim ve heykeldeyse aristokrasinin hegemonyası daha uzun sürmüştür. Ama 18'inci yüzyılda, Fransa'da, David gibi, tam da geçişe rast gelmiş bir ressamı düşünelim. Mme Recamier'yi divanında yataarken resmediyor: aristokratik bütün inceliklerle teninin zarafeti kadar 'duruş'unun da zarafetiyle. Ama sonra gidip 'Madame Morel de Tangry ile İki Kızı'nın birlikte portrelerini yaptığında, burjuvazinin bütün yontulmamışlığı ve sakaletini (Huljinicolaou'nun gösterdiği gibi) seyrederek. Burjuva, resminin 'kibar' olmasına değil, kendisine benzemesine öncelik vermektedir.

Ortaçağ bitiminde, Avrupa tiyatrosu, kökeni olan Kilise ayininden sıyrılıp tiyatro haline gelme sürecini iki ayrı ortamda gerçekleştirdi. Fransa'da tiyatro biraz 'saksı çiçeği' olarak kaldı, çünkü Saray'a, yani sonuçta aristokrasiye bağlıydı. Onun için Corneille ve Racine

klasisizminden uzaklaşmadı - Moliere'in çabalarına rağmen. Oysa Britanya'da saksıdan bahçeye inmesi çok daha çabuk oldu. 'Üç birlik kuralı' komedyayla tragedyayı birbirine karıştırmama kaygısı, Londra'yı seyircinin (en eğitimlisinden en yoksul ve eğitimsizini tiyatrodan bir araya getiren bir zeminde) aldırış ettiği bir şey değildi. Dolayısıyla burada da burjuvazinin varlığı, gerçekçiliğin ağırlık kazanmasına katkıda bulundu.

Bir aristokratın yanına kapılanmayan ilk büyük besteci Beethoven'dı.

Musiki sanatların en 'formel' olanıdır ve 'gerçekçilik' gibi anlayışlarla ilgisi olmayan bir içeriğine sahiptir. Musiki, 'halk musikisi' veya 'folk' olarak, her zaman, en eski günlerden beri, halkın yanında olmuştur. Ama 'yüksek musiki' öyle değildi. Dini musiki, tabii, Kilise'nin malıydı öncelikle. 'Seküler yüksek musiki' ise hemen hemen tamamen aristokrasinin tekelindeydi. 'Oda müziği' diye bir terim varsa musikinin sözlüğünde, nedeni aristokrasiydi. Çünkü musiki aristokratların önce şatolarında, sonra malikanelerindeki salonlarda, 'müzik odaları'nda icra olunuyordu. Bu 'oda orkestraları'nı piyanonun atası olan klavikordu çalan yönetir ya da yönlendirirdi. Musikide 'senfoni' formunu Haydın 'oda'da icat etmişti am örneğin Londra'da geçirdiği vakitlerde şatodaki salondan kentin -yeni bir oluşum olan- 'konser salonu'na taşmaya başlamıştı. Tabii bunu en belirgin biçimde yapan Beethoven oldu. Bugün bildiğimiz 'orkestra şefi'nin de erken örneği odur - bir aristokratın yanına kapılanmaksızın, yaptığı bestelerle yaşayan ilk büyük bestecinin de örneği olduğu gibi.

Malikaneden salona

Bu hızlı dönüşümün ardında da burjuvazi duruyordu. Adına yakışır biçimde, musikiyi aristokratın malikanesinden çıkarıp kentin (burg) konser salonuna getirdi. Opera da

aynı yolu izledi. 19.yüzyılda bütün Avrupa kentleri birbiriyle itiş kakış yarışarak kendilerine şan ve şeref kazandıracak opera ve konser salonu binaları yaptırdı. Avrupa kentleri bir yana, Brezilya'nın Manaus kentinde kauçuk zengini burjuvalar da kesenin ağzını açıp kendilerine Latin Amerika'nın en şık operasını yaptı.

Epey destansı bir anlatı sundum: burjuvazi olmasa ne hallere düşer olacağımızı hikaye ettim. Ama yazının başında bir laf vardı: 'Burjuvazinin kültürle ne ilgisi var ki?' Onun geçerli olduğu 'zaman zaman'lar ne zamandı?

İmdi, burjuvazinin varolduğu bütün tarih boyunca, oldukça da bol sayıda, Messieurs Jourdain'ler vardı. Ondan beş beterleri de eksik değildi. Ama böyle bireysel gerçevede değil de, daha kapsamlı sınıfsal bir değişim, herhalde 20'nci yüzyılda duruma egemen oldu: Burjuvazi kültür koruyucusu olmaktan çıkmadı ya da büsbütün çıkmadı, ama kültürün belirli türlerini korumaya devam ederken, belirli türleri de ya görmezden geldi ya da yok etmeye çalıştı.

Bugün burjuvazi kendi 'değer'lerine kapanıp kültür dünyasından uzaklaşıyor. 'Avant-garde' sanat ise burjuvazi dahil herkesi terk edip çetin keşif yolunda ilerliyor

Bu oluşumun iki etkeni olduğunu düşünüyorum. Birincisi daha kaba saba bir olgu. Burjuvazi hayatın tamamına egemen oldukça, kendi mantığını dünyaya kabul ettirdikçe, kurduğu bu düzene muhalefet edilmesine hoşgörülle bakmaz oldu. Bu hoşgörüsüzlüğün derecesi ve aldığı biçimler, farklı toplumların burjuvazilerinin tarihi belirlenişlerine ve demokratik kültürlerine göre önemli farklılıklar gösterebiliyor.

Buna, kültürün artık toplumların daha geniş tabakalarının hayatında daha fazla yer almaya başlamasını da ekleyebiliriz. Burjuvazi, bir zamanlar sahip olduğu 'tek seçici' konumunda değil artık.

Gerçekçilik unsuru

'İkinci etken' dediğim şey bunlardan farklı ve anlatması da kolay değil. Tarihte burjuvazinin çeşitli sanat dallarının daha 'gerçekçi' olmasına destek veren bir rol oynadığını

Jacques-Louis David'in fırçasından 'Madame Morel de Tangry ile İki Kızı.'

söylemiştim. Bu gerçekçilik 'temsili' ('representative') bir gerçekçilikti. Hani Foucault'nun Les Mots et les Choses'da anlattığı türden bir gerçekçilik. Son kertede 'ampirizm' sınırları içinde var olan bir gerçekliğin gerçekçiliği.

Bu gerçekçilik 20'nci yüzyılda sanatçılara yetersiz görünmeye başladı. Darwin, Marx, Freud gibi düşünürlerin açtığı yeni alanlarda, Newton değil de Einstein'ın açıkladığı bir evrende 'ampirizm' fazla 'naif' kalıyor.

Madame Morel, David'in yaptığı post modern tabloda sanırım memnun kalmış, ressamın ücretini de bir tamam ödemiştir. 'Kızımın suratını kibar yapmamışsın' yollu itirazları olmamıştır. Ama portreyi David değil de Picasso yapsaydı ve ortaya 'Saçını Tarayan Çıplak' veya 'Oturan Kadın' türünden bir şey çıksaydı, Madame Morel sopayı kaptığı gibi onu yapan ressamın haddini bildirirdi.

Geçiş süreci mi?

Bu hayali anekdotla bugünün gerçek durumu epey benzeşiyor. Burjuvazi gitgide kendi 'orta sınıf değer'lerine kapanıp kültür dünyasından uzaklaşıyor ya da onun göreneksel alanlarıyla ilgileniyor. 'Avant-garde' sanat ise yalnız burjuvaziye değil herkesi terk edip kendi çetin keşif yolunda ilerlemek eğiliminde. Bu bana bir geçiş süreci içinde bir aşama gibi görünüyor. Ama bundan ileri hakkında kehanette bulunmak, buradan nasıl bir yere varılacağını söylemek durumunda değilim.

Peşimizden gelin.
Sizi iyiliğe, doğal lezzete
götürelim.

TÜRKİYE'NİN GELECEĞİNİ YENİ ORTA SINIF BELİRLEYECEK

Prof. E. Fuat Keyman / İstanbul Politikalar Merkezi ve Sabancı Üniversitesi

Türkiye'nin 1980'den başlayarak 1990'larda yaygınlaşan ve özellikle son 10 yılda derinleşen 'dönüşüm süreci'nin çok önemli bir boyutunu, 'yeni orta sınıflar' olarak adlandırılan toplumsal katman/kesim/kimlik oluşturuyor. Yeni orta sınıflar, bu dönüşüm süreci içinde, 'değişimin sembolü', 'ana taşıyıcılarından biri', 'iktidarın en etkili toplumsal desteği' vb. betimleyici sıfatlar temelinde tanımlandı. Ve bugünün Türkiye'sini tanımlayan en önemli unsurlardan biri konumuna geldiler. Bugün ve yarın, Türkiye'nin dönüşüm sürecini, yeni orta sınıflara gönderim yapmadan ya da yeni orta sınıf gerçeğini anlamadan çözümlemek mümkün değil.

Türkiye'nin dönüşüm sürecini, yeni orta sınıflara gönderim yapmadan ya da yeni orta sınıf gerçeğini anlamadan çözümlemek mümkün değil

Şüphesiz ki Türkiye modernleşmesi özellikle 1945'te demokrasiye geçişten ve İkinci Dünya Savaşı-sonrası, ülke içinde Keynes'ci ulusal kalkınmacılık, dışarıda da Smith'ci uluslararası liberal ticari ilişkiler temelinde kurulan dünya ekonomik düzenine katılımından itibaren, büyüyen bir orta sınıf olgusuna sahipti. 1950'ler, 1960'lar ve 1980'ler ulusal kalkınmacılığı, uyguladığı ithal ikameci sanayileşme modeliyle, toplumsal yapıda, büyüyen bir orta sınıf da yaratmıştı. Bu dönem orta sınıf, ağırlıklı olarak, 'merkez'e yakın, İstanbul, Ankara, İzmir gibi illerde oluşuyordu. Anadolu'ya ya da 'çevre'ye doğru yaygınlaşması çok sınırlıydı.

1994 dönemeci

1980'li yıllarda, temeli 25 Ocak kararlarıyla 1980 darbesinde atılmış, ama ANAP hükümetiyle uygulamaya

sokulmuş, Türkiye modernleşmesinin küresel ekonomiyle bütünleşme süreci ve bu sürece anlam veren, 'ihracat-temelli sanayileşme' modeli, orta sınıfın Anadolu'da da, dolayısıyla, çevrede de, genişlemeye başlamasını sağladı. Ama 1980'li yıllarda, hatta 1994'e kadar merkezde var olan ve bugün 'laik ve eğitilmiş orta sınıf' olarak adlandırdığımız toplumsal katmanın, çevreye karşı, belirleyici ve tanımlayıcı konumunu sürdürdüğünü söylemeliyiz. 1994'ten bugüne, orta sınıfın Anadolu'da ve çevrede giderek yaygınlaşmasına, hatta son dönemde, merkeze gelmesine şahit olduk. Orta sınıfın Türkiye modernleşmesi ve ekonomisinde son yıllarda yaygınlaşması ve derinleşmesi, statik ve geleneksel olarak ötekileştirilen Anadolu'nun gösterdiği ekonomik dinamizm, başarılı ve aktif girişimcilik ve hızlı kentleşmeyle birlikte ortaya çıktı ve bu bağlamda da, hem çevrede 'Anadolu Kapıları' dediğimiz merkezlerin oluşmasına, hem de çevrenin merkeze gelmesine yol açtı.

'Yeni' nitelik

Yeni orta sınıf içinde, 'yeni' olan, her şeyden önce, Türkiye modernleşmesinin, dışladığı, ötekileştirdiği, statik, geleneksel çevre olarak gördüğü Anadolu'nun özellikle ekonomik dinamizm ve girişimcilik alanında, ama diğer kültür, kimlik ve siyaset alanlarında da canlanması, etki yaratacak bir aktör haline gelmesini simgelemesi. Yeni orta sınıflar kavramı, bir taraftan, merkezde yer alan laik ve eğitilmiş orta sınıflar güç kaybederken, diğer taraftan, Anadolu'dan, dolayısıyla çevreden çıkan orta sınıfların güç kazanarak, gerek kendi merkezlerini yaratmak gerekse merkeze hareket etmek suretiyle aktör konumuna gelmelerine ve son yıllarda yaşanan dönüşüm sürecinde kurucu öge olmalarına anlam vermekte.

İkinci olarak, yeni orta sınıflar, ağırlıklı olarak ekonomi alanında hareket ediyor ve bu alanda etkinlik gösteren küçük ve orta işletmeleri içeriyor. KOBİ'ler olarak da

MÜSİAD TURKONFED TUSKON

adlandırılan küçük ve orta işletmeler, hem Anadolu'da ekonomik dinamizm yaratıyor, hem, ürettikleri iş imkânlarıyla işsizlik sorunuyla mücadelede önemli rol oynuyor, hem de bulundukları illerde kentsel dönüşüm süreçlerine katkı veriyor. Bu işletmelerin bazıları, örneğin Kayseri'de Boydaklar çok daha büyük sermayeyle hareket ediyor, ama küçük ve orta işletmeler, tek tek çok güçlü şirketler değil. Tek tek, küçük ve orta ölçekte olsalar da, bir bütün olarak, ekonomik ve kültürel yaşamda etkili ve güçlü bir aktöre dönüşüyorlar. Belli bir siyasi aktörü, örneğin AK Parti'yi destekledikleri zaman, bu aktörün güçlenmesinde önemli rol oynayabiliyorlar. Diğer bir deyişle, yeni orta sınıflar, burjuvazi kadar güçlü olmasa da bir bütün olarak, etkili ve güçlü bir aktör olarak hareket edebiliyor.

Üçüncü olarak, yeni orta sınıflar, ekonomi alanında, belli kurumlar içinde örgütlenebiliyor, bu yolla, bir dayanışma ve iletişim ağı olarak hareket edebiliyor ve kurumsal bir kimlik kazanabiliyor. Bu kurumlar, MÜSİAD, TUSKON ya da TURKONFED (Türk Girişimci ve İş Dünyası Konfederasyonu) gibi sanayi ve iş insanı dernekleri olabildiği gibi, il ve bölge ölçeklerinde hareket eden, sanayi ve ticaret odaları, genç iş insanı ve kadın girişimci dernekleri de olabiliyor. Bu kurumsal yapıların, 1990'ların ortasından başlayarak, giderek artan bir etki ve önemde, bugüne kadar olan süreçte, yeni orta sınıfların yaygınlaşmasına ve güçlenmesine çok ciddi bir katkı verdiğini söyleyebiliriz. Bu kurumlar yoluyla, yeni orta sınıflar, yerel ve ulusal boyutun gerisinde, bölgesel ve küresel ölçekte bir

hareket ve manevra alanı kazanırken, ekonomi ile kültürel kimliği eklemleyen bir kurumsal kimlik ediniyor. Dahası, bu kurumsal kimlikle, ekonomik sermayelerini sosyal sermayeyle birleştirip etki yaratma kapasitelerini güçlendiriyorlar.

'Çevre'den gelen orta sınıflar hem kendi merkezini yaratıp hem de merkeze hareket edip aktör konumuna gelerek dönüşüm sürecinin kurucu ögesi oldu

Dördüncüsü, yeni orta sınıflar, bugünkü konumlarına, ihracata dayalı sanayileşme modeli serbest pazar ekonomisi temelinde geliyor. Ekonomi alanında, iç pazar yerine dış pazara yönelik bir hareket tarzı içindeler. Bu bağlamda, yerel ile bölgesel ve küreseli, ihracat ve serbest pazar normları temelinde eklemliyor ve yerel ve ulusal değil, aksine bölgesel ve küresel pazarlara yöneliyorlar. Kurumsal kimlikleri içinde hareket ettikleri dayanışma ve iletişim ağları, yerel ile bölgesel ve küreselin eklenmesinde önem kazanıyor. Yeni orta sınıfların bölgesel ve küresel hareket tarzları, Türkiye'nin son yıllarda sergilediği 'aktif küreselleşme' sürecine içsel bir yapıya sahip. Yeni orta sınıflar, aktif küreselleşme sürecinde yararlanırken, bu sürecin pekişmesine de katkı veriyor.

Türkiye'nin dönüşüm süreci içinde yeni orta sınıfların yaygınlaşıp güçlenmesinin arkasında beş unsurun önemli olduğunu söyleyebiliriz: (a) Türkiye'nin küreselleşme süreci; (b) Türkiye'nin AB'yle bütünleşme süreci; (c) Kentleşme ve Anadolu'nun kentsel dönüşüm süreci; (d) AK Parti iktidarı ve (e) Türkiye'nin aktif dış politikası.

Beş önemli unsur

Bu süreçleri ayrıntılı olarak çözümlemek gerekli olmakla beraber, burada, kısaca değerlendirelim. 1980'lerde başlayan ve giderek derinleşen küreselleşme ve özellikle, Türkiye'nin küresel ekonomiye, ihracata dönük sanayileşme modeli içinde katılım süreci, sermayenin ulusal boyutun gerisinde, hem yerel, hem de bölgesel ve küresel boyutlarda yeni mekânlarla birleşmesine yol açtı. Sermaye-mekân eklemlenmesi, Anadolu kentlerinde başladı ve giderek yaygınlaştı.

Küçük ve orta işletmeler temelinde başlayan bu süreç, ulusal ve yerel pazardan daha çok, bölgesel ve küresel pazarlara açılma yoluyla güçlendi. Küreselleşme süreci, Anadolu'da, küresel ekonomiye katılım yoluyla sermaye birikim sürecinin başlamasını olanaklı kıldı. Yeni orta sınıflar, sermaye ile mekânın eklemlenmesinin taşıyıcı aktörleri olarak ortaya çıktı.

Yeni orta sınıflar ekonomik ve kültürel etkinliklerinin yanı sıra bir siyasi aktörün, örneğin AK Parti'nin güçlenmesinde de önemli rol oynayabiliyor

Avrupa Birliği (AB) bütünleşme süreci ki bu süreç, yeni orta sınıflar bağlamında, her zaman küreselleşme süreciyle iç içe ve el ele hareket etti, yerel ile bölgesel, dolayısıyla Anadolu ile Avrupa'yı etkileşim içine soktu, İlk başta, 1990'ların ortalarında Gümrük Birliği anlaşması, sonra 2000'lerde, Türkiye-AB ilişkilerinin derinleşmesi ve tam üyelik müzakere sürecinin başlaması, yeni orta sınıfların, küresel ekonomiyle bütünleşmenin yanı sıra, Avrupa pazarına girmesine olanak verdi. Gümrük Birliği sürecinin, yeni orta sınıflar için çok olumlu niteliğinin altını çizmeliyiz; bu süreç, sadece Avrupa pazarına yolu açmadı, aynı zamanda da, bu pazarda kalmak için, kalite denetim anlayışını üretim sürecine soktu. Yeni orta sınıflar, AB süreciyle birlikte, Türkiye'de, ekonomik dinamizmin ve girişimci kültürün itici ve taşıyıcı aktörü konumuna geldi.

Yeni orta sınıfların Anadolu'da yaygınlaşması ve güçlenmesinin çok önemli bir nedeni de, MÜSİAD, TUSKON, kent ve bölge temelli ticaret ve sanayi odaları ve girişimci dernekleriyle, kurumsal kimlik kazanmaları ve bu kimliklerle, bulundukları kentlerdeki kentsel dönüşüm sürecine katkı vermeleri Türkiye, son yıllarda, sadece küreselleşme ve AB bütünleşme süreçlerinden geçmedi, aynı zamanda, bu süreçlere paralel hareket eden ciddi bir kentleşme sürecini de yaşamaya başladı. Hızla kentleşen Türkiye'de, bu bağlamda, temel alan, Anadolu ve Anadolu kentleriydi. Anadolu kentleşirken, Anadolu kentleri kentsel dönüşüm sürecinden geçerken, yeni orta sınıflar kurumsal kimlikleriyle bu süreçte çok önemli ve etkin rol oynadı. Kentsel dönüşümün, önemli aktörü konumuna geldiler. Ama aynı zamanda da, kentsel dönüşüm sürecinden yararlandılar. Kentsel dönüşüm sürecinde ana aktör olan belediyeler, valilik, üniversiteler, sivil toplum aktörleri, kalkınma ajansları vb. aktörler ve bu aktörlerin hareket tarzlarında küreselleşmenin ve AB bütünleşme sürecinin önemli bir yer alması, kentleşme ve kentsel dönüşüm olgusunu, yeni orta sınıfların yaygınlaşmasının ve güçlenmesinin önemli bir ayağı yaptı. Kentleşen Anadolu, yeni orta sınıfların güçlenmesine, güçlenen yeni orta sınıflar da kentleşme sürecinin ve kentsel dönüşümün hızlanmasına ve pekişmesine katkı verdi.

Şüphesiz ki tüm bu ekonomik ve sosyolojik süreç ve gelişmeler, tek başına bile belli bir etkiye sahipken, siyasi gelişmelerle el ele gittiği ya da siyasi gelişmelere içsel bir nitelik gösterdiği zaman, çok daha etkili ve güçlü olabiliyor. Yeni orta sınıfların güçlenmesinde de 2002 yılından bugüne kadar Türkiye'yi güçlü çoğunluk hükümeti olarak yöneten AK Parti hükümetinin ve bu dönemde küresel ve bölgesel ölçeklerde izlenen aktif dış politikanın önemli bir rolü oldu.

Yeni orta sınıflar, temsil ettikleri ekonomik dinamizm ve girişimci kültürle ve hareket ettikleri kurumsal kimliklerle, Türkiye'nin aktif dış politikasının önemli ve etkili bir aktörünü oluşturdu. Yeni orta sınıflar aktif dış politikaya katkı verdi; ama özellikle ekonomik ve kültürel alanlarda bölgesiyle etkin ilişkiler kurmak isteyen ve bu isteği yaşama geçiren aktif dış politika da yeni orta sınıflara yeni hareket alanları yarattı. AK Parti'nin ülke içinde ve dışındaki gücü ve bu gücün içinde ekonominin belirleyici rolü, AK Parti ile yeni orta sınıflar arasında karşılıklı yarar ve destek ilişkisinin kurulmasına ve derinleşmesine yol açtı. Yeni orta sınıflar, ağırlıklı olarak, AK Parti'yi destekledi, AK Parti güçlenerek çevreden merkeze gelirken, yeni orta sınıflar da, bu sürecin destekleyicileri ya da taşıyıcıları olarak, kendisini güçlendirdi, hareket alanını genişletti.

Diğer bir deyişle, Türkiye'nin dönüşüm sürecinde rol oynayan unsurlar, yeni orta sınıfların güçlenmesinde de rol oynadı ve bu sınıfları, Türkiye'nin dönüşümünün en önemli aktörlerinden biri konumuna getirdi.

Ortak paydalar

Yeni orta sınıfların hareket tarzlarını, stratejilerini ve söylemlerini incelediğimiz zaman şu noktaların ortak payda noktaları olarak ortaya çıktığını görüyoruz;

1 Yeni orta sınıflar, küreselleşmeyi, dünyada karşılıklı-bağımlılık ilişkilerini yaygınlaştıran ve derinleştiren, sermaye ve ticaret ilişkilerini ulus-devlet sınırlarının dışına taşıyan, özünde ekonomik ama toplumlar üzerinde siyasi ve kültürel etkileri olan bir süreç olarak görür. Küreselleşme, tarihsel bir gerçeklik ve yeni ekonomik yaşamın tarihsel ve kurucu bağlamı;

2 Yeni orta sınıflar, Türkiye'nin AB bütünleşme sürecinin destekleyicisi. Fakat buna karşın, 2001 krizinden başlayarak, IMF'ye karşı oldular. AB sürecini, ekonomik yaşamının sürdürülebilirliği için vazgeçilemez bir çapa olarak görürler;

3 Yeni orta sınıflar, yeni anayasa sürecini desteklemekte ve yeni anayasanın Türkiye'nin siyasi, ekonomik ve toplumsal istikrarı için gerekli olduğunu vurgulamakta;

Sadece küreselleşme ve AB'yle bütünleşme değil kentsel dönüşüm ve aktif dış politika gibi AK Parti politikalarının da yeni orta sınıfların güçlenmesinde payı var

4 Bununla birlikte, yeni orta sınıflar, dini, İslami, ya da muhafazakâr ilkeler temelinde hareket eden, çoğunlukla Sünni İslami kimliği taşıyan ve üyeleri arasında güven ve dayanışma duyguları temelinde bir 'organik topluluk' kurmaya çalışan bir hareket tarzı içinde. Bu hareket tarzı içinde, organik topluluğun bireyselliğe, adaletli-ahlaki benliğin çıkarıcı bireye, topluluk ilişkilerini düzenleyen etik kodların bireysel özgürlüklere karşı normatif öncüllüğünü savunmaktalar. Bunu yaparken, dini ve muhafazakâr ilkelerin bireycilikten daha fazla küreselleşen pazar ilişkilerine uyumlu olduğunu kabul etmekte ve ekonomik büyüme ve kalkınmanın, Güney Asya örneğinde

olduğu gibi, geleneksel ahlak anlayışıyla serbest pazar arasında kurulacak 'stratejik bir bağ'la olanak kazanacağını düşünmekte. Ahlaki benlikle ve etik kodlarla doldurulmuş bir ekonomik büyüme modelinin bugünün dünyası ve Türkiye için daha uygun bir tercih olduğuna inanmaktalar;

5 Bu bağlamda yeni orta sınıflara göre modernite tek değil, artık sadece Batı'yla özdeşleştirilmemeli, alternatif ve farklı modernite modelleri olası. Küreselleşmeye açık, AB bütünleşme sürecini destekleyen ve serbest pazarla toplulukçu, aile temelli, dini ve muhafazakâr normların eklemlendiği bir modernleşme mümkün. Türkiye, bugün, böyle bir 'muhafazakâr modernleşmeyi' yaşama geçirmekte;

6 Bu noktada, muhafazakâr modernite savının iki önemli niteliği daha ortaya çıkmakta: devlet nosyonu ve vatandaşlık anlayışı. Yeni orta sınıfların tercih ettiği devlet, 'düzenleyici ve kalkınmacı' bir devlet; dolayısıyla, küçük ve orta-ölçekli şirketlerin sorunlarına duyarlı, onlarla şefkatle yaklaşacak, sorunlarını anlayacak ve müzakere sürecine girecek bir devlet. Bu devlet hem kalkınmacı ve düzenleyici ama hem de serbest pazar kurallarını destekleyen bir nitelikte;

7 Yeni orta sınıfların, benimsediği devlet anlayışına uygun vatandaşlık anlayışı da bireysel özgürlüklerden daha çok, ahlaki ve etik kodları taşıyan, kalkınmacı ve organik topluma üyelik temelinde hareket eden bir vatandaşlık anlayışı;

8 Bu nedenle de, yeni orta sınıfların kalkınmacı ve ahlaki devlet ve vatandaşlık anlayışı, işçi haklarına, kadın

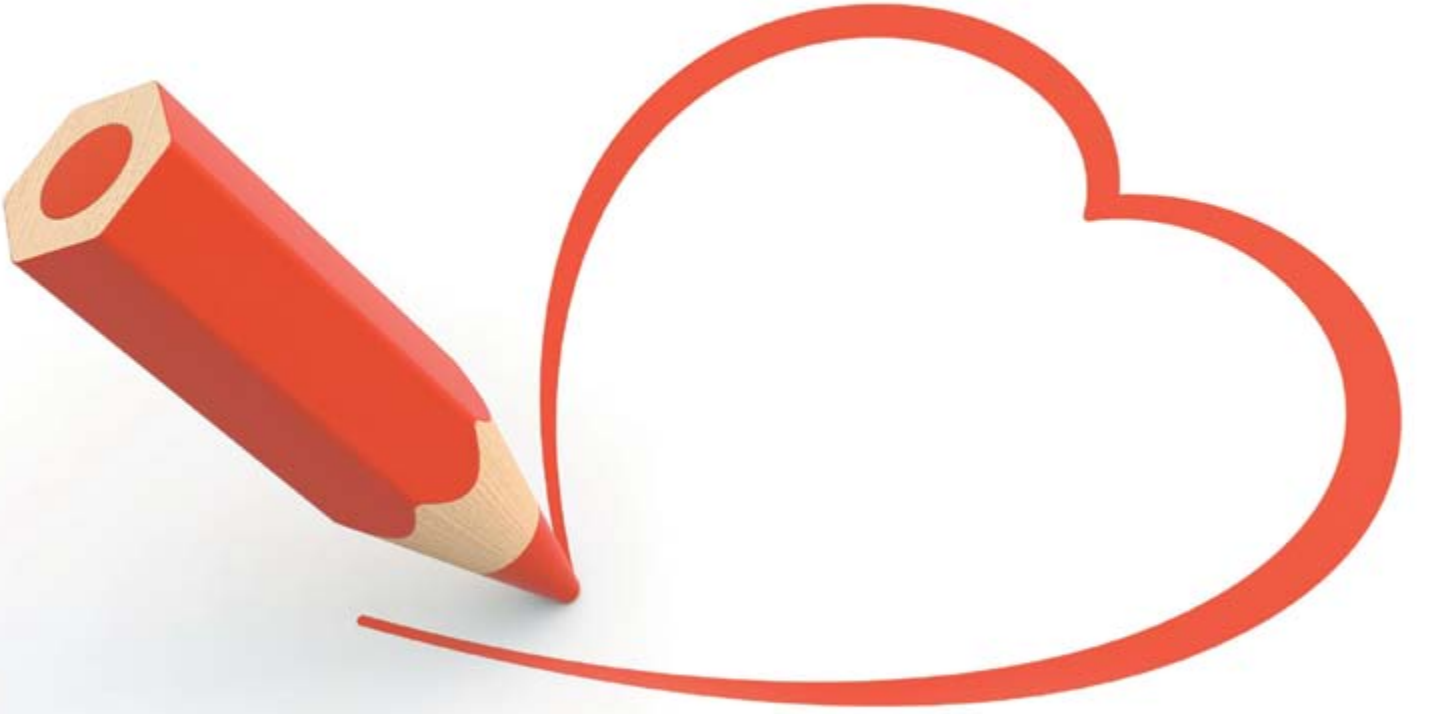
haklarına, farklı cinsel, kültürel kimliklerin haklarına ve çevre haklarına bakışlarında, ciddi eksiklikler göstermektedir, çoğulculuğu gerçek anlamda desteklemeyen bir hareket tarzı sergilemekte;

9 Buna karşın, yaşam tarzı alanında, yeni orta sınıflar, gerek kültürel sermayenin önemli bir boyutu tüketim toplumuna, gerekse sosyal sermaye diyebileceğimiz hayırseverlik ve sivil topluma önem vermekte. Yeni orta sınıfların kültürel kimlik boyutu giderek önem ve ilgi kazanmakta.

Tüm bu noktaların ışığında şu saptamayla bitirebiliriz: Yeni orta sınıflar, özellikle de 2000'li yıllarda, Türkiye modernleşmesinin, siyasal, ekonomik ve kültürel dönüşümünün ana aktörlerinden biri oldu; bu konumları giderek güçlenen bir eğilim göstermekte. Muhafazakâr modernleşmesinin oluşmasında ve güçlenmesinde önemli rol oynadılar. Ama Türkiye'nin toplumsal birliği ve istikrarı için gerek duyduğu demokrasinin güçlenmesi, çoğulculuk ve farklılıklarımız içinde birlikte yaşama alanlarında henüz net bir duruş ve söylem ortaya koymuş değiller. Bugün, muhafazakârlaşmayla demokratikleşme arasında yer alan yeni orta sınıfların yapacağı tercih, büyük ölçüde, Türkiye'nin geleceğini belirleyecektir.

(Bu yazı, Berrin Lorasdağı ile yazdığım, Kentler; Anadolu'nun dönüşümü, Türkiye'nin geleceği, Doğan Kitap, 2010 kitabına; Ali Çarkoğlu ile yaptığım, Türkiye'de ekonomik gelişme-birlikte yaşama; İzmir, Kayseri, Diyarbakır, Trabzon, TÜBİTAK projesine (2011-12) ve IPSOS KMG, Yeni Orta Sınıflar araştırmasına dayandırılarak yazılmıştır)

Kalbini sev sağlıklı kal

Hareket, hareket, hareket:

Hareketsiz bir yaşamdan daha hareketli bir yaşama geçmeniz kalp krizi riskinizi **% 50** azaltır.

Sağlıklı beslenin:

Dünyadaki kalp hastalıklarının **% 20'sinin** nedeni sebze ve meyveden eksik beslenmedir.

Sigara içmeyin:

Siz bu yazıyı okuyuncaya kadar sigara kullanımından dolayı altı kişi hayatını kaybedecek.

ORTA SINIFLAR NEYİ TEMSİL EDİYOR?

Prof. Dr. Hakan Yılmaz / Boğaziçi Üniversitesi

Aristo'dan bu yana, genel olarak siyasal istikrarın, özel olarak da demokratik rejimin toplumsal tabanı olarak, ne yoksul, ne de zengin bir orta sınıfın gerekliliğinden bahsedilir. Aristo, orta sınıfın toplumsal düzenin istikrarı konusunda oynadığı role ilişkin olarak, Politika adlı eserinde, mealen, şunu söylüyor: "Bir siyasal topluluktaki en iyi ortaklık, ortadaki kişilerin aracılığıyla kurulmuş ortaklıktır; ortadaki unsurların geniş ve diğer (alttaki ve üstteki) unsurlardan daha güçlü olduğu siyasal toplulukların iyi işleyen bir rejime sahip olma şansı yüksektir¹."

Sorulması gereken soru,
sosyoekonomik bakımdan
'orta sınıf' özelliği taşıyan,
kültürel tutum bakımından ise
'medeni değerler'e sahip bir
'medeni sınıf'ın olup olmadığı

ABD'nin dördüncü başkanı ve siyaset teorisyeni James Madison da 1792'de yazdığı bir denemede orta sınıfların merkeze çekici ve uzlaştırıcı rolünden bahsediyor². 1950'li ve 1960'lı yıllarda sosyal bilime damgasını vuran modernleşme okulunun önemli kuramcılarında Seymour Martin Lipset, 1959'da yazdığı bir makalesinde istikrarlı bir demokrasinin sosyal önkoşullarından ve bunların içinde bir orta sınıfın varlığının öneminden söz ediyor³.

1 - "It is clear then ... that the best partnership in a state is the one which operates through the middle people, and also that those states in which the middle element is large, and stronger if possible than the other two together, or at any rate stronger than either of them alone, have every chance of having a well-run constitution." (<http://library.thinkquest.org/18775/aristotle/socar.htm>).

2 - "By the silent operation of the laws, which, without violating the rights of property, reduce extreme wealth towards a state of mediocrity, and raise extreme indigence toward a state of comfort." (<http://www.thomhartmann.com/tencommandments.shtml> and Microsoft © Encarta © Reference Library 2005. © 1993-2004).

3 - (Seymour Martin Lipset, 1959, 'Some Social Requisites of Democracy: Economic Development and Political Legitimacy,' American Political Science Review LII, s. 69-105)

Orta sınıfların, baskıcı üst sınıflar ve teslimiyetçi alt sınıflar karşısında yeni demokrasilerin sağlamlaşmasında oynadıkları rolü anlatan daha yeni bir eser de, Daron Acemoğlu ve James A. Robinson'ın birlikte yazdıkları 'Diktatörlük ve Demokrasinin Ekonomik Kökenleri'dir⁴.

Sorulması gereken soru, sosyoekonomik konum (gelir ve statü) bakımından 'orta sınıf' özelliği taşıyan, kültürel tutum bakımından ise 'medeni değerler'e ('civic values') sahip bir 'medeni sınıf'ın olup olmadığıdır. Böyle bir 'merkezi ve medeni' topluluğun, hem Aristo'nun siyaset teorisinde, hem de 2. Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan gelişme ve modernleşme teorilerinde, demokratik bir rejimin sosyokültürel altyapısını veya önkoşulunu oluşturduğunun iddia edildiğine yukarıda değinmiştik. Peki, orta sınıfın hangi değerlerinin sistemsel istikrara ve demokratik rejime katkı yapabileceği düşünülmüştür?

Orta sınıf değerleri

Söz konusu orta sınıf değerlerini şöyle sıralamak mümkün:

ÖLÇÜLÜLÜK: Orta sınıflar, biraz daha iyi bir hayat uğruna siyasal aşırılıklara sivrilmeye meyilli yoksulların ve kendi çıkarlarını korumak uğruna hak ve hürriyetlerden vazgeçmeye hazır zenginlerin aksine, siyasal kutuplaşmaları uzlaştırıcı ve merkezde buluşturucu bir rol oynar. Ne aşırı gelenekçi ne de aşırı değişimci oldukları için, gelenek ve değişim arasında yumuşak bir denge kurarlar. Ölçülü bir tutumun belli başlı özellikleri şöyle belirlenebilir: Kürt-Türk gibi etnik, İslamcı-laikçi gibi dinsel, kadın-erkek gibi cinsel, Batı-Doğu gibi medeniyetsel, milliyetçi-liberal gibi siyasal kutuplaşmalarla karşılaştığında, kutupların birine sivrilmeye yerine, her ikisinin de iyi ve olumlu yanlarını bir merkezde buluşturma refleksine sahip olmak; amiyane tabiriyle kolay gaza gelmemek; kendi kişisel yaşantısında ve tüketim alışkanlıklarında da aşırılıklardan uzak durmak.

KAMUSAL SORUMLULUK: Orta sınıflar, yoksulların ve zenginlerin bencilliği karşısında, daha az bencil ve kamusal çıkarları savunmaya daha yatkın bir katmandır. Batı demokrasilerinin toplumsal temeli 'Kamusal İnsan', orta sınıfların bir ürünüdür. Bu kapsamda, vergi vermek, kamu malının kullanımına özen göstermek, trafik kuralları gibi toplumsal kurallara uymak, başkalarının haklarını gözetmek ve genel olarak toplumsal düzenin korunması konusunda hassas davranırlar. Böylelikle, bir yanılla kuralları savsaklama ve by-pass etme eğilimi olan alt

sınıflardan, diğer yanılla da kuralları kendi çıkarları doğrultusunda parasal güçleriyle aşmaya ve yozlaştırmaya meyilli üst sınıflardan ayırırlar.

Olaylar karşısında kamusal sorumluluk sahibi bir tutumun özellikleri şöyle sıralanabilir: Egoizmi aşmış olmak; toplumda başkalarının da yaşadığını, onların da kendisiyle aynı hak ve özgürlüklere sahip olduğunu idrak etmiş olmak; kendi haklarının sınırının başkalarının benzer haklarıyla çizildiğini bilmek; dolayısıyla, hakkına razı olmak ve başkalarının haklarına saygı göstermek; başkalarının haklarını çiğneyerek kendi çıkarı peşinde koşmamak; kamu malı ya da ortak mal kavramına sahip olmak; kamu malını (parklar, yollar vb.) kullanırken özenli olmak.

Devleti etkileme güçlerinin yanı sıra sayı ve iç dayanışmaları az olan orta sınıflar, bu görece ekonomik ve siyasal güçsüzlüklerini, geleneksel olarak entelektüel güçleriyle telafi etmiştir

LİYAKATI ESAS ALMA: Orta sınıflar, liyakata dayanan-meritokratik bir toplumu savunur. Geldikleri yere yetenek, zeka ve çalışmaları sayesinde gelmişlerdir, bu yüzden bu değerleri yüceltirler. Fırsat eşitliğine inanırlar, ama düzgün bir yarışın sonunda elde edilen ödüllerin eşitsiz dağılmasından da rahatsızlık duymazlar. Böylelikle, bir yandan hayatta yükselmek için inaye, koruma ve patronaja muhtaç alt sınıflardan, öte yandan ise aile, miras ve para gücüyle kolay yoldan yükselen ve yarışı koşturmadan kazanan varlıklı sınıflardan ayırırlar. Liyakatçı bir tutumun özellikleri şöyle sıralanabilir: Hayatta edindiklerini ve kazandıklarını, aile, aşiret, cemaat, parti vb. kolektivitelerin desteğiyle ya da miras yoluyla değil, kendi çabası ve yetenekleriyle edinmiş ve kazanmış olmayı daha değerli bulmak ve toplumun da böyle şekillenmesini istemek.

BİREYSELLİK: Kimliğini devlet, cemaat, yöre gibi bir kolektiviteye referansla değil, edinişleriyle ve kazanımlarıyla tanımlamak.

AKILCILIK: Orta sınıflar, yoksulların duygusallığı ve zenginlerin çıkarıcılığı karşısında aklı ve akılcılığı savunur.

4 - Daron Acemoğlu ve James A. Robinson, Economic Origins of Dictatorship and Democracy, Cambridge, MA: Cambridge University Press, 2006

Olaylar karşısında akılcı bir tutumun özellikleri şöyle sıralanabilir: Başına gelen olaylara anlam vermeye çalışırken, bireysel ve toplumsal sorunlara teşhis koyarken ve çözüm yolları ararken, duygularından ziyade aklına güvenmek; referans olarak astroloji ve din gibi metafizik sistemlere değil bilime güvenmek; kendisine ilk söylenene hemen inanmamak; şüpheli ve sorgulayıcı bir kafa yapısına sahip olmak; akılla temellendiremediği dogmalara ve tabulara sahip olmamak; aklın süzgecinden geçiremediği görüşleri (mesela din ve ahlak gibi) olsa bile, bunların normatif görüşler olduğunun ve aklın ve bilimin dışında kalması gerektiğinin farkında olmak.

Demokrasiye geçişler

Guillermo O'Donnell gibi Arjantin, Şili ve Brezilya başta olmak üzere Latin Amerika ülkelerindeki demokratik deneyimleri analiz eden sosyal bilimciler⁵, İlkay Sunar gibi Türk demokratikleşmesi üzerine yazan akademisyenler⁶, böyle bir orta sınıfa sahip olmayan az gelişmiş kapitalist toplumlarda demokratik rejimlerin kaçınılmaz bir biçimde popülist bir karakter kazanacağı, rejimin otoriter kitlesel mobilizasyonlara, siyasi krizlere ve askeri darbelere açık olacağını teşhis etmişlerdir.

Toprak, ticaret ve fabrikalara hükmeden, komprador nitelikli, oligarşik karakterli dar bir hakim sınıf ile yoksul kent göçmenleri ve topraksız köylü yığınları arasında kutuplaşmış toplumlarda, siyasi rejimin oligarşiyeye dayalı askeri-otoriter rejimler ile yoksul kitleleri peşinden sürükleyen ve yine otoriter karakterli popülist-plebisiter demokrasiler arasında salınacağı da ileri sürülen tezlerden biri olmuştur.

Bu salınımı durduracak ve demokrasiyi pekiştirecek gücün ise oligarşik ve popüler sınıflar arasında yer alan bir orta sınıf olacağı iddia edilmiştir. Nitekim, Yunanlı siyaset teorisyeni Nicos Poulantzas, 1970'lerde Yunanistan, İspanya ve Portekiz'de diktatörlükten demokrasiye geçişleri incelerken, demokrasiye geçişleri sağlayan ve istikrarını garanti eden en önemli etkenin, bu güney Avrupa ülkelerinde 1960'lardan beri yaşanan sosyoekonomik dönüşümlerin ortaya çıkardığı ulusal orta sınıflar olduğunu tespit etmiştir⁷.

Devleti etkileme güçlerinin yanı sıra sayıları ve iç dayanışmaları da alt sınıflardan çok daha az olan orta

sınıflar, bu görece ekonomik ve siyasal güçsüzlüklerini, geleneksel olarak entelektüel (bürokratik, bilimsel-teknolojik, sanatsal, ideolojik) güçleriyle telafi etmiştir. Orta sınıflar, Gramsci'nin bahsettiği 'organik' ve 'geleneksel' entelektüel tiplerinden, 'geleneksel' entelektüelleri doğurmuş ve onlar aracılığıyla siyasal ve sivil toplumda bir güç ve prestiji ellerinde tutagelmıştır.

Orta sınıflar, tarihsel olarak ürkektir. Bir tehditle karşılaşmalarında, kendilerini korumak için 'sistemi protesto' seçeneğinden ziyade, 'sistemi terk etme' seçeneğine meylederler

Somut bir toplumsal sınıfın içinden çıkan, dünya görüşü o sınıfın dünya görüşüyle sınırlı olan, söyledikleri ve yaptıklarıyla o sınıfın çıkarlarını formüle eden ve savunan organik entellektüellerin aksine, geleneksel entellektüeller bir somut sınıfı değil bir ilkeyi, bir fikri, bir ideali, bir kurumu, kısacası somut değil soyut ve yüce bir çıkarı temsil ettikleri iddiasındadır. Mevcudiyetlerinin meşru sebebi olarak da bu yüce davanın hizmetkârı olmalarını gösterirler. Din, tanrı, bilim, üniversite, devlet, kanun, hukuk, aydınlanma, eğitim, kalkınma, kanun, düzen bu yüce davalardan başta gelenleridir.

Orta sınıflar, geleneksel aydın kadrolarını doldurarak ekonomik ve siyasi güçsüzlüklerini telafi edebildiği ölçüde, bir varkalma krizi yaşamaz. Ancak, bazı tarihsel dönüm noktalarında, gerek üst sınıflar otoriter yöntemlerle, gerekse alt sınıflar popülist-demokratik mekanizmalar yoluyla, orta sınıfları bu entelektüel kadrolardan tamamen veya kısmen tasfiye etmek ister. Bu durumda, orta sınıflar toplumdaki tek güç ve itibar dayanaklarının sallanmaya başladığını görerek bir kriz durumuna girer. İşte bu kriz anlarında, orta sınıfların önüne, Albert Hirschmann'ın kuramsallaştırdığı gibi, üç stratejik seçenek çıkar: 'loyalty' (sisteme sadakat; sisteme sadık kalma), 'voice' (sistemi protesto; sesini yükseltme, eylemlileşme), 'sistemi terk etme' (sinme; siyasetten çekilme, sessizleşme)⁸.

Orta sınıflar, tarihsel olarak ürkektir. Kendilerini korumak için, ne üst sınıflar gibi devlet güçlerini

5 - Guillermo A. O'Donnell ve Philippe C. Schmitter, Transitions from authoritarian rule: Tentative conclusions about uncertain democracies, Baltimore, Johns Hopkins University Press, 1986

6 - İlkay Sunar, 'Populism and Patronage: The Demokrat Party and its Legacy in Turkey', Politico, October-December 1990, pp. 745-757.

7 - Nicos Poulantzas, Portekiz, İspanya ve Yunanistan'da Geçiş Süreci, Çev. B. Yılmaz, İstanbul, Belge Yayınları, 1981

8 - Albert Otto Hirschman, Exit, Voice and Loyalty: Responses to Decline in Firms, Organizations, and States, Cambridge, MA, Harvard University Press, 1970

Yunanistan, İspanya ve Portekiz'de diktatörlükten demokrasiye geçişlerde orta sınıflar önemli rol üstlendi.

etkileyebildiklerinden, ne de alt sınıflar gibi (din, etnisite, hemşerilik, geniş aile, aşiret temelinde şekillenen) kuvvetli kolektif bağları ve iç dayanışmaları olduğundan, bir tehditle karşılaştıklarında, 'sistemi protesto' seçeneğinden ziyade, 'sistemi terk etme' seçeneğine meylederler. 'Sistemi terk etme' seçeneği şartlara göre çeşitli biçimler alabilir.

Bu biçimler arasında başta gelenleri şöyle sayabiliriz: kamu alanından çıkarak kendi özel hayatına çekilme; entelektüel enerjisini politika yerine ekonomiye, bilime, kültür ve sanat faaliyetlerine yöneltme; muhafazakar taşra şehirlerinden metropollere göç etme; kendi ülkesinden daha güvenli bir hayata sahip olacağı bir başka ülkeye göç etme.

Türkiye'de orta sınıfların, istedikleri gibi yaşama imkanlarının daraldığı muhafazakar taşra şehirlerinden Ankara, İstanbul gibi metropollere göç etme eğilimi 1970'lerle birlikte hızlanmıştır. Bu iç göçün sonucu olarak Anadolu'da birçok kent eğitilmiş orta sınıflarını kaybetmeye başlamıştır. Göç edenlerin yerini de o kentlerin kırsal alanlarından kimselerin doldurmasıyla, birçok Anadolu kentinin demografik dokusu değişmiş, kültürel dengesi bozulmuş, kentler gitgide daha muhafazakar, daha yoksul, daha köylü bir karakter kazanmıştır.

Baskı rejimlerinde yaşayan eğitilmiş orta sınıfların, rejime sadakati sona erdiğinde, 'protesto' ve 'terk etme' opsiyonlarından birini nasıl ve neden tercih edeceği

konusunda 19. yüzyıl Rus romancısı Dostoyevski'nin iki romanı çok öğreticidir. 'Yeraltından Notlar' adlı romanda, toplumdan çekilmiş, kendi dünyasında yaşayan, çok zeki ama içi nefret dolu, başkalarına ve düzene öfkesini dışavuramadığı için sürekli kendisiyle konuşan bir küçük memurun hatıra defterini okuruz. Dostoyevski, 'Ecinniler' adlı romanında ise bu kez 'protesto' opsiyonunu seçerek Çarlık'ı yıkmak gayesiyle terör eylemleri planlayan ve uygulayan popülist aydınların iç dünyasını anlatır.

Bilişim devriminin etkisi

Çek yazar Milan Kundera'nın Varolmanın Dayanılmaz Hafifliği romanı, siyasal baskı ve etkisizlik karşısında iç dünyalarına, iç gruplarına, sanata ve cinselliğe 'hicret eden' Çek aydınlarının hikayesini anlatır. ABD'de 1950'li yıllardaki McCarthy baskı döneminde lanetlenen bir dizi sanatçı ve akademisyen de, 1968'e dek süren bir rücu döneminden geçmişlerdi. Amerikalı siyaset bilimci Robert Bates, sosyalist rejimlerin çöküşünü, 1970'lerde başlayan bilişim devrimine ayak uyduramamalarına bağlıyor. Buna temel neden olarak da, sosyalist rejimlerin bu teknolojik devrimi yapacak ya da ülkeye getirecek entelektüel iş gücüne, entellektüellere, bilim adamlarına iktidardan pay vermemesini ve onların da 'terk etme' seçeneğini kullanarak rejimleri terk ettiğini gösteriyor, ya iç gruplarına dönerek (Kundera'nın anlattığı gibi) ya da bilfiil ülkeyi terk ederek⁹...

9 - Guillermo A. O'Donnell ve Philippe C. Schmitter, Transitions from authoritarian rule: Tentative conclusions about uncertain democracies, Baltimore, Johns Hopkins University Press, 1986

Türkiye’de, orta sınıflar, daha doğrusu bu sınıfların üniversiteli gençleri, 1960’lı ve 1970’li yıllarda ‘protesto’ seçeneğini siyasal şiddeti de içermek üzere kullandı. Bu yıllarda devlet, 1971’de ve 1980’de iki kez bu orta sınıf eylemliliğini darbeyle bastırdı. Bu iki darbe sonrasında, özellikle de 1980’den sonra, okumuş-yazmış kesim ‘protesto’ seçeneğinin risklerini görerek, aktiflikten pasifliğe doğru bir geçiş yaptı. 1980’lerde Turgut Özal Gramsci’nin ‘pasif devrim’ kavramını hatırlatan bir biçimde, orta sınıfları ‘ekonomi’ye entegre etme yoluyla ve bir tür ‘ekonomizm’ ideolojisi içerisinde sisteme bağlamaya çalıştı.

Orta gelirli, modern dindar, yeni sağ eğilimli, gelecekte iyimser beklentiler içinde olan orta sınıf, AB üyeliğine de en güçlü desteği veren toplumsal kesim olarak ortaya çıktı

Bu ekonomist ideoloji, girişimciliği, bireyciliği, tüketimi ön plana çıkararak, orta sınıfları siyasal dava ve bağlanmalardan büyük ölçüde arındırdı. Daha önemlisi ise orta sınıfları, 1970’lerde yaklaştıkları ve Ecevitçilik bayrağı altında bir toplumsal koalisyonda biraraya geldikleri yoksul

kitlelerden uzaklaştırarak, varlıklı üst sınıfların ideolojik yörüngesine soktu. Orta sınıf aydınlarının, 1960’lı ve 1970’li yıllarda alt sınıflarla kurdukları koalisyonu bırakıp, 1980’li yıllardan başlayarak üst sınıflara yanaşmaya başlaması, sadece Türkiye’de yaşanan bir olgu olmadı. James Petras, Latin Amerika üzerine yazılarında, aynı sürecin bu ülkelerde nasıl yaşandığını anlatıyor¹⁰.

Görelî konum

‘Türkiye’de Orta Sınıfı Tanımlamak: Ekonomik Düzeyleri, Siyasal Tutumları, Hayat Tarzları, Dinsel-Ahlaki Yönelimleri’ başlıklı araştırma projesi, niteliksel ve niceliksel yöntemlerin birarada kullanılmasıyla, 1 Aralık 2006-31 Aralık 2007 tarihleri arasında sürdürüldü. Bu bağlamda, Kasım 2006-Mart 2007 tarihlerinde sekiz ilde 56 kişiyle teke tek ve yüzyüze derinlemesine görüşmeler yapıldı.

Bu derinlemesine görüşmelerden ve diğer kaynaklardan çıkan bulguların ışığında bir soru formu geliştirildi. Bu soru formu temelinde, Eylül 2007 tarihinde Türkiye’nin kentsel bölgelerini temsil eden 18 ilde rastsal örneklem yöntemiyle seçilen 1809 kişi ile yüzyüze görüşmeler yoluyla gerçekleştirilen bir kamuoyu yoklaması yapıldı (Aynı araştırma, 2012 ilkbaharında tekrarlandı. Bu iki araştırmanın bulguları arasındaki belli başlı farklara yazının sonunda değinilmekte).

10 - James Petras and Morris Morley, US Hegemony Under Siege, Class, Politics and Development in Latin America, London, New York: Verso, 1990

	ALT SINIF	ORTA SINIF	ÜST SINIF
	<ul style="list-style-type: none"> GELENEKSEL DINDAR GELENEKSEL SAĞ DÜŞÜK GELİRLİ ORTA HIZDA ZENGİNLEŞME BEKLENTİSİNDE ZAYIF AB'CI 	<ul style="list-style-type: none"> MODERN DINDAR YENİ SAĞ ORTA GELİRLİ YÜKSEK HIZDA ZENGİNLEŞME BEKLENTİSİNDE GÜÇLÜ AB'CI 	<ul style="list-style-type: none"> MODERN DINDAR GELENEKSEL SOL YÜKSEK GELİRLİ DÜŞÜK HIZDA ZENGİNLEŞME BEKLENTİSİNDE AB ŞÜPHECİSİ
Sınıfsal Küme'nin Türkiye'nin Kentsel Bölgelerindeki Oranı	33%	45%	22%
Dindarlık Eğilimi	GELENEKSEL DINDAR	MODERN DINDAR	MODERN DINDAR
Siyasal Eğilimi	İlgisiz-Bilgisiz (Parokyal) veya Geleneksel Sağ	Yeni Sağ (Büyük Ağırlıkla AKP seçmeni)	Geleneksel Sol (Ağırlıkla CHP seçmeni)
Gelir Düzeyi	Düşük Gelirli	Orta Gelirli	Yüksek Gelirli
Yakın Gelecekte Ekonomik Beklentisi	Ekonomik durumunun makul bir ölçüde iyileşeceğini bekliyor	Ekonomik durumunun büyük ölçüde iyileşeceğini bekliyor	Ekonomik durumunun büyük ölçüde kötüleşeceğini bekliyor
Avrupa Birliği Karşısındaki Tutumu	Zayıf AB Yandaşı	Güçlü AB Yandaşı	Güçlü AB Yandaşı
Laiklikte Reform Karşısındaki Tutumu	İlgisizler ve katı laiklik savunucuları arasında bölünmüş; ılımlı reformcu çok az	İlgisizler, ılımlı reformcular, katı laiklik savunucuları arasında eşit olarak bölünmüş	Çok büyük çoğunluğu katı laiklik savunucusu
Sosyal Bireycilik Düzeyi (Kadın-erkek eşitliğine önem verme; çocukların özgürlüğüne önem verme; rekabete ve başarıya önem verme)	Orta seviyede	Orta seviyede	Yüksek seviyede
Ekonomik Bireycilik Düzeyi (Zenginlik ve yoksulluğun asıl kaynağının kişinin çalışması ve yeteneği olduğuna inanma; ekonomik başarıyı açıklarken şans, kader, iltimas gibi faktörlere prim vermeme)	Orta seviyede	Orta seviyede	Düşük seviyede
Görece Daha Yoğun Olduğu Coğrafi Bölgeler	Güneydoğu, Akdeniz, Marmara, İç Anadolu	İstanbul'da hafif bir yoğunlaşma olmakla birlikte, diğer bölgelere yaklaşık eşit dağılmış	Üç büyük şehir: büyük bir yoğunlaşmanın gözlemlendiği İstanbul, sonra Ankara ve İzmir
Anadili Kürtçe Olanların ve Olmayanların Türkiye'deki ve Sınıfsal Küme'deki Oranları Arasındaki Fark	Anadili Kürtçe olanların alt sınıf içindeki oranı Türkiye genelindeki oranından biraz yüksek; Anadili Kürtçe olmayanların alt sınıf içindeki oranı ise Türkiye genelindeki oranından biraz düşük	Anadili Kürtçe olanların ve olmayanların orta sınıf içindeki oranları Türkiye genelindeki oranları civarında	Anadili Kürtçe olanların ve olmayanların üst sınıf içindeki oranları Türkiye genelindeki oranları civarında

Özal orta sınıfları 'ekonomi'ye entegre etme yoluyla sisteme bağlamaya çalıştı.

Kamuoyu yoklamasının bulgularına dayanarak, Türkiye'nin kentsel yörelerinde yaşayan insanlar ana sınıfsal kümeler ayrıldı ve bu kümeler içinde orta sınıf diyebileceğimiz sınıfın öznel ve nesnel sınırları çizildi. Bu kümeleme yapılırken, kişilerin toplumdaki itibar ve konumlarına ilişkin algılamaları, geçmişten bugüne ve bugünden geleceğe bu konumlarının nasıl değiştiği ve değişebileceğine ilişkin değerlendirme ve beklentileri; kuşaklararası karşılaştırmaları; dinsel değer ve tutumları; siyasal değer ve tutumları ve parti tercihleri; AB karşısındaki tutumları; hayat tarzına ilişkin farklılıkları gözönüne alındı.

Bu şekilde, günümüz Türkiye'sinin kentsel bölgelerinde üç ana sınıfsal küme ortaya çıkarıldı. Piramidin tepesinde, kentsel nüfusun yaklaşık yüzde 22'sini oluşturan üst sınıf, eteğinde ise nüfusun yüzde 33'üne tekabül eden alt sınıf bulunmakta. Bu sınıflara, daha doğru bir terminolojiyle, orta-üst ve orta-alt sınıflar da diyebiliriz. Piramidin göbeğinde ise yüzde 45'lik bir oran ile en kalabalık kesimi teşkil eden orta sınıf yer almakta. Orta gelirli, modern dindar, yeni sağ eğilimli, gelecekte iyimser beklentiler içinde olan Türkiye'nin orta sınıfı, AB üyeliğine de en güçlü

desteği veren toplumsal kesim olarak ortaya çıktı. Bu üç sınıfsal kümenin sosyoekonomik, siyasal ve kültürel özellikleri ise aşağıdaki tabloda görülebilir:

İlkini 2007'de, ikincisini ise ilkinden yaklaşık altı yıl sonra, 2012 baharında, gerçekleştirdiğimiz 'Türkiye'de Orta Sınıflar' başlıklı kamuoyu araştırmamızın sonuçlarına karşılaştırmalı olarak baktığımızda şu genel gözlemleri yapabiliriz:

- Kendini, öznel düzeyde, orta sınıftan veya ortanın üstünde görenlerin oranı azalmış; buna karşılık, ortanın altındayım diyenlerin oranı artmıştır.
- Orta sınıf mensubu olmanın ölçütü olarak eğitim gibi 'kültürel sermaye'ye sahip olmak gerektiğini düşünenlerin oranı azalırken, gelir gibi 'ekonomik sermaye' diyenlerin oranında bir artış olmuştur.
- Hanelerin mali durumlarının geçmişe göre kötüleştiğine ve yakın gelecekte de daha iyi olmayacağına ilişkin algıda yükseliş yaşanmıştır.
- Bir insanın neden yoksul veya zengin olduğunun nedenleri arasında seçim yapılırken, çalışmak, çabalamak ve eğitilmiş olmak gibi objektif nedenler daha az öne çıkarılırken; yolsuzluk yapmak, adam kayırmak, sömürü gibi sübjektif nedenler daha çok vurgulanmıştır. Bir başka deyişle, gerek yoksullaşmanın, gerekse de zenginleşmenin nedeni olarak 'yolsuzluk, sömürü ve torpil' seçeneklerini seçenlerin oranında bir artış olmuştur.
- Borçlanmada bir artış olmuş; buna paralel olarak, ele geçen bir parayla yapılacak ilk işin var olan borçları ödemek olduğunu söyleyenlerin oranında da bir yükseliş meydana gelmiştir.
- Sağ-sol ekseninde, kendini sağda ve merkezde görenlerin oranı değişmezken, solda görenlerin oranında kayda değer bir yükseliş meydana gelmiştir.
- Türk kimliğinin dışındaki etnik kimliklerin haklarının tanınması konusunda, asimilasyoncu tutum zayıflarken, kimliklerin tanınmasını isteyen bakış güçlenmiştir.
- Laiklik alanında yapılabilecek reformlar konusunda, hiç reform yapılmasın ve var olan laiklik aynen uygulanmaya devam etsin diye düşünenlerin oranı aynı kalırken, ılımlı bir reform yapılmasını savunanların oranında küçük de olsa bir artış meydana gelmiştir.

Her hikâye + bir değer.

**“İşin dehası, dahasını yapmak” dedik.
100 yıllık tarihimizi, ilham verici öykülerle
zenginleştirdik.**

Güven, yenilikçilik, kalite odaklılık, başarma azmi, çevreye saygı...
Bizi anlatan, insanlığa ve tıbbi adanmışlığımızı yansıtan bu hikâyelere yenileri
eklenecek. Bizi daha da büyütecek. Tarih yazmak sonsuz bir uğraş. Dahası gelecek...

ABDİİBRAHİM

BEYAZ AMERİKA'NIN SONU

Soli Özel / Kadir Has Üniversitesi

Dünyadaki en büyük ekonomiye sahip iki ülkede, ABD ve Çin'de, yeni yönetimleri belirleyecek kurumsal işlemler iki gün arayla yapıldı. Çin'de olup bitenler meraklıları dışında pek dikkat çekmedi. ABD seçimlerine ise neredeyse tüm dünya kilitlendi; hemen her ülkede kamuoyu, medya ve siyasi aktörler büyük bir merakla, bazen de kaygıyla kıran kırana geçtiği izlenimi veren seçim yarışını izledi.

Yorumcular seçim toto oynamaktan bıkmadı. Son ana kadar kamuoyu araştırmaları didik didik edildi, kaymalar izlendi. ABD'deki keskin kutuplaşma nedeniyle seçimin sonucunu tayin edecek ve iki tarafa da kayabileceği düşünülen eyaletlerdeki seçmenlerin nefes alışları bile hem kampanyalar hem de medya tarafından kontrole alındı. Dünya kamuoyu arkaik, hatta pek de demokratik sayılmayacak özelliklere sahip Amerikan seçim sistemini hatmetti.

Amerikan başkanlık seçimlerinde genel oyun çoğunluğunu almak başkan seçilmek için yeterli değil. 50 eyaletin her birinde nüfus oranlarına göre kazanan partiyi temsilen bir 'Delegeler Meclisi'ne üye gönderiliyor. Başkanın kim olacağına o meclis karar veriyor. Seçimi kazanmak için 270 delegenin oyunu almak şart. Bu durumda 2000 yılında George W. Bush Bush-Al Gore rekabetinde görüldüğü gibi oyların çoğunluğunu alan aday bir eyalet nedeniyle seçimi kaybedebiliyor. O nedenle herkes son güne kadar delegetoto oynadı.

Toplamda 6 milyar dolarlık kampanya harcaması yapılan seçimler yalnızca başkanlık için değildi. Temsilciler Meclisi'nin tümü, Senato'nun üçte biri, bazı eyaletlerde vali seçimi ve eyaletlerin yasama organlarının seçimleriyle marihuana'nın yasallaştırılmasından, eşcinsel evliliğine, vergilerin artırılarak gelirin yalnızca eğitimde kullanılmasına kadar birbirinden farklı konularda da referandumlar yapıldı.

Sonuç rahatlatıcı

Dünyanın Amerikan seçimlerine kilitlenmesinin temel nedeni Amerikan dış politikasından herkesin etkilenecek olmasıydı. Bush döneminin uluslararası sistem üzerinde

yarattığı tahribatın izleri henüz silinmiş değil. O dönemde yetkili konumlarda bulunmuş, en kötü kararları hazırlamış ekibin pek çok üyesinin Mitt Romney kampanyasında da etkili olması bu nedenle dünyada tedirginlik yaratmıştı.

Gerçi Romney dış politika konusundaki son televizyon tartışmasında neredeyse her konuda Barack Obama ile mutabık olduğu izlenimini vermiş, makul bir başkan olacağı mesajını tekrarlamıştı. Ne var ki İsrail'e koşulsuz destek vereceğinin, buna bağlı olarak İran'ın nükleer programı konusunda savaşı öne çıkaran bir bakış açısına sahip olduğunun bilinmesi tedirginliği artırıyordu. Heyecan düzeyi yüksek ve Cumhuriyetçi Parti'nin son ana kadar yenilgiyi kabul etmek istemediği seçimlerde Obama'nın önde çıkması bu nedenlerle dünyanın büyük bir bölümünde rahat nefes alınmasına yol açtı.

Dünyanın Amerikan seçimlerine kilitlenmesinin temel nedeni ABD'nin dış politikasından herkesin etkilenecek olmasıydı. Bush döneminin yarattığı tahribatın izleri hala silinmedi

Amerikan seçmeni ise kampanya boyunca dış politikadan neredeyse hiç etkilenmemiş, Obama'nın genelde o işi iyi yaptığı kanısında olduğunu kamuoyu yoklamalarında vurgulamıştı. Sonuçta seçimlerde asıl belirleyici olan Amerikan iç politikasındaki yeni dinamikler ve özellikle de ekonomi politikalarında tarafların tercihleri oldu.

Cumhuriyetçiler düşüşte

Gerçekten de Amerikan seçmeni açısından gerek ekonomi politikalarındaki tercihler gerekse sosyal konulardaki duruşlar itibarıyla hayli keskin sayılabilecek bir tercih söz konusuydu. Bu çerçeveden bakıldığında Obama'nın ikinci kez seçilmesi Amerikan siyasetinde son yüzyılda Franklin Delano Roosevelt ve Ronald Reagan'dan sonra üçüncü bir yeniden mevzilenmenin yaşandığı yorumlarına yol açtı. Gerek sosyo-ekonomik ittifaklara gerekse demografik dönüşümlere bakılarak yapılan bu saptama doğruysa

bugünkü haliyle Cumhuriyetçi Parti'nin bir düşüş dönemine girdiğini söylemek de mümkün.

Soğuk Savaş bittikten sonra Amerikan siyasetinde ortak ideolojik alan bir hayli daralmıştı. Cumhuriyetçi Parti bu süreç içinde giderek ideolojik açıdan bir merkez partisi olma özelliğini kaybetmeye başladı. Tarihsel bakımdan Amerika'da köleliği kaldırmış, yönetici sınıfın tercihlerini siyasete taşıyan, ekonomik anlamda muhafazakar ancak sosyal konularda geniş bakışlı bir partiyken son 30 yılda giderek hızla sağ radikal çizgiye doğru kayd. İrkçılığın köklerinin tam olarak kurumadığı Güney eyaletleri neredeyse 45 yıldır Cumhuriyetçilerin tekelinde kaldı. Aynı dönem zarfında 1960'lı yılların radikalliğinden ürkererek hem sol görüşlere hem de sosyal devlete karşı örgütlenmeye başlayan bazı sermaye çevreleri yasama organını kuşatmaya aldı.

ABD seçmeni için hem ekonomi hem sosyal konularda keskin bir tercih söz konusuydu. Bu açıdan Obama'nın zaferi Amerikan siyasetinde bir 'yeniden mevzilenme'ye işaret ediyor

Diğer yandan 1970'lerden itibaren giderek daha fazla güçlenmeye başlayan dinci akımlar parti içinde ağırlığını hissettirmeye başladı. Amerikan taşrasının liberal seçkinlere duyduğu büyük öfkeyle, sosyal devletten hazzetmeyen sermaye kesimlerinin ortaklığı Cumhuriyetçilerin hakim çizgisi haline geldi. Radikal kanat özellikle ön seçim dönemlerindeki militan katılımcılığıyla kendisine yakın adayların Kongre'ye girmesini sağladı.

Bunun bir sonucu olarak partinin 19 ve 20'inci yüzyıllarda ağırlık merkezini oluşturan Doğu Yakası seçkinleri devre dışı kaldı. Parti ekonomik, sosyal ve kültürel konularda alt sınıfların ve özellikle küreselleşmenin darbesini yiyen orta yaşlı orta sınıf beyazların öfkesini körükledi ve siyasetini böyle oluşturdu. Son kurultayın değerlendirmesini yapan George Packer'in yorumuyla, "Cumhuriyetçileri sürükleyen enerji nefrettir... Obama'dan nefret, kurultaya katılanların Obama'nın ülkeye, ilkelerine ve çocuklarına yaptığına inandıkları kötülüklerden nefret."

Romney kişiliksizleşti

Cumhuriyetçilerin başkan adayı Mitt Romney aslında parti tabanında etkili radikallerin güvenine sahip değildi. Onlara yaranmak için liberal Massachussets eyaletinin valisiyken yaptıklarını bile inkar edecek derecede kişiliksizleşti. Daha sonra merkeze kaydı imajını vermek

AR

CLEAR Channel

SOLAR

WWW.SOLAR.COM

Kook

Billboard advertisement showing a group of people in a pool.

...are better
than your job.

HSBC
The world's
local

HSBC

susan c. korman
race
cure

SAMSUNG

Corona
Extra

Coca-Cola

Corona
Light

BROADWAY
FLEA MARKET
and
GRAND ARCADE

MEET THE STARS
LIVE ENTERTAINMENT

www.broadwaycares.org

NO STOPPING
ANYTIME

Demokratlar ABD'nin artan çeşitliliğini yansıtan bir kadroya, gönüllüler ordusuna sahipti.

istediyse de muhtemelen bunu başarmak için geç kaldı. Genel Amerikan kamuoyunu inançlarının ne olduğu, daha doğrusu herhangi bir şeye gerçekten inanıp inanmadığı konusunda ikna edemedi.

Siyasi programına gelince genelde en zengin kesimlerin ekonomik ve siyasi programını savundu. Romney'nin seçilme şansını zedeleyen belki de en önemli gelişme, Florida'da zengin destekçilerine hitap ederken sınıfsal tutumunu tüm çıplaklığıyla ortaya dökmesiydi. Nüfusun Demokratlara oy verecek yüzde 47'lik kesimini asalak olarak tanımlayan Romney ekonomi politikasının en zenginlere hizmet edecek unsurlarla dolu olacağını da vurguluyordu. Bir garsonun cep telefonu kayda geçirdiği bu konuşmanın you-tube'dan yayınlanması özellikle ekonomik krizin ağır yükü altında ezilenlerin tavırlarını belirlemede etkili oldu.

Nafile çabalar

Cumhuriyetçi Parti'ye egemen olan faşizan ruh bu partiye mensup eyalet siyasetçilerinin seçime katılımı engelleme çabalarıyla da su yüzüne çıktı. Seçim gününe yaklaşıldığında sayıları 30'u geçen, Cumhuriyetçilerin elindeki eyalet meclisleri seçmenlerin oy verirken fotoğraflı bir kimlik sunmasını kural haline getirdi. ABD'de genel bir nüfus kimliği olmadığından bu tür bir kimlik olarak genelde sürücü ehliyeti kullanılır. Bu da otomobili olmayanların kimlik sahibi olamayacakları, bu tür bir engellemeden de en çok Obama'ya oy vermesi beklenen siyah, latino ve fakir kesimlerin etkileneceği anlamına geliyordu.

Romney seçmeni programına ikna etmekte yetersiz kaldı.

Pek çok eyalette, en azından bazı seçim bölgelerinde, mahkemeler bu kanunu anayasaya aykırı bularak iptal etti. Ancak Cumhuriyetçilerin Obama destekçilerinin önünü kesme çabaları bununla sınırlı kalmadı. Pek çok eyalette erken oy verme işlemleri ya iptal edildi ya da gün ve saatler çok kısıtlandı. Amerikan seçimleri çalışma günü olan salırları yapıldığından, burada da gene Obama'ya destek vereceklerin oy vermelerini engellemeye yönelik bir çaba söz konusuydu. Bu türden gayrimeşru müdahalelere rağmen ortada sayılan eyaletlerin biri dışındaki tümünü Obama kazandı.

Örgütlenmenin gücü

Seçimler sonrasında pek çok yorumcu, sonucu Obama kampanyasının örgütlenmedeki becerisinin paranın gücüne karşı kazandığı zafer diye nitelendirdi. Her ne kadar Obama'nın kampanyası yaklaşık 1 milyar dolar harcama yaptıysa da bu para genellikle sıradan insanların ufak bağışlarından sağlanmıştı. Buna karşılık Romney kampanyası başta The Wall Street'teki büyük firmalar

Obama'ya çalışan koalisyon: Romney'nin iktisaden bir şey sunamayacağına inananlar, sosyal konularda Cumhuriyetçilerin aşırılığından bıkanlar ve yeni demografide yükselmek isteyenler

ve finans sektörüyle bağlantılı zenginler olmak üzere Obama'nın ekonomi politikalarından rahatsız olan sermaye çevrelerinin büyük bağışlarından yararlanmıştı. Ancak Obama kampanyası normalde oy vermeyecek genç seçmen kitlesini harekete geçirerek, bir gönüllüler ordusunu sistematik şekilde kritik eyaletlerde yürüttüğü stratejiye eklemleyerek niteliksel bir üstünlük sağlamayı başardı.

Obama dört yıllık başkanlığın ardından kuşkusuz daha az pırıltısı kalmış, eski büyüünden sıyrılmış bir adaydı. Üstelik, daha sonra gazetelere yansıyan detaylardan da öğrenildiği gibi, ilk televizyon tartışmasında kendisine çok antipatik gelen Romney'ye karşı muazzam bir kibir göstererek hazırlanmadan çıkmış, rakibinin ayak üstü sıraladığı yalanlara cevap vermemiş, kendi mesajını bile düzgün şekilde kamuoyuna sunamamıştı. Nitekim o güne dek kolayca kazanacağı sanılan seçim de tehlikeye girmişti.

Obama'nın yeniden seçilmesi, hem örgütlenmenin paraya karşı üstünlüğünün hem de Amerikan demokrasisinin günümüzün fütursuz Amerikan kapitalizmine karşı isyanının sonucu

Her şeye rağmen Romney gibi sınıfsal konumu çok açık, ekonomik tercihleri mutlak surette 'yüzde 1'in çıkarlarına göre şekillenmiş bir aday karşısında Obama'nın programının cazip tarafları vardı. Kampanya sırasında artan şekilde solumsu popülist bir söylem kullanan başkan, geçen dört yıl boyunca kalplerini kırdığı doğal seçmenlerinin gönlünü biraz almayı da becerdi. İlk başkanlık döneminde Obama da ABD gibi bir ülkeyi yönetmek zorunda kalan her başkanın karşılaştığı ikilemlerle karşılaştı. Cumhuriyetçilerin tamamen sistemi kilitlemek üzerine kurdukları strateji de Obama'nın programını uygulamasını engelledi. Senato'dan kanun geçirmesi neredeyse mümkün olmadı. Siyasetin gerektirdiği ve Başkan Clinton'ın ustası olduğu kişisel ilişkiler yoluyla ikna ise Obama gibi çoğu zaman 'Uzay Yolu' dizisinin Vulkan gezegeninden gelen kahramanı Mr. Spock ile karşılaştırılan bir şahsiyetin karakterine uygun değildi. Bu empati yoksunluğu veya duygusal eksiklik Obama'nın kamuoyundaki desteğini de zayıflatan unsurlardan birisiydi.

Ama Obama'ya asıl zarar veren, zamanında kendisine destek verenlerin pek çoğunu küstüren olgu, inandığını söylediği değerler için yeterince mücadele etmediği görüntüsüydü. Tabandakilerin çoğu Cumhuriyetçilerin faşizan taktiklerine yeterince sert karşılıklar vermediğine inanıyordu. Bu seçimlerde Obama kendisini büyük projelerin, muazzam vaatlerin taşıyıcısı olarak değil Amerikan orta sınıflarını Cumhuriyetçilerin gadrinden koruyacak siyasetçi olarak takdim etti. Cumhuriyetçilerin orta sınıfları gözden çıkaran, sosyal devleti yok etmeye kadar varacak bir programa sahip olmalarının ürküttüğü ortadaki seçmeni bu şekilde kazanmaya çalıştı.

Demografik faktör

Cumhuriyetçi Parti'nin reaksiyoner tabanını memnun etmek amacıyla sert bir göçmen karşıtı tavır benimsemesi de demografik faktör göz önünde bulundurulduğunda Obama'nın işine yaradı. Cumhuriyetçilerin tavrı ABD'nin

demografik gelişmelerine ters bir siyasi duruşa tekabül ediyordu. Cumhuriyetçilerin Tampa'daki kurultayında delegeler arasında beyaz ten dışında bir ten rengi görmek, birkaç Küba kökenliyi saymazsanız neredeyse mümkün değildi. Demokratlar ise ABD'nin artan çeşitliliğini yansıtan bir kadroya, gönüllüler ordusuna sahipti. Nitekim seçim sonuçları bu faktörün önemini gözler önüne serdi.

Romney beyazların oylarının yüzde 60'ını aldı. Ancak bu yeterli olmadı. Zira 1988 yılında seçmenin yüzde 85'ini oluşturan beyazlar bugün yüzde 74'e düşmüş. 30 yıl içinde azınlık konumuna düşmeleri bekleniyor. Bu rakamların dile getirdiği gerçek yalnızca beyazlara yaslanarak seçim kazanmanın, giderek artan şekilde çok kültürlü, çok dilli, çok çeşitlenmiş hale gelen, toplumsal yapısı, sosyal konulardaki tavırları hızla dönüşen bir ABD'de mümkün olamayacağıydı.

Özetle söylemek gerekirse Obama'ya seçimi kazandıran unsurlar, Romney'nin ve Cumhuriyetçilerin iktisadi olarak kendilerine hiçbir şey sunamayacağına inanan çalışan sınıfların, sosyal konularda Cumhuriyetçilerin aşırılığından bıkanların, yeni demografik yapı içinde yükselmek isteyenlerin oluşturdukları koalisyonlardı. Bu anlamda da Amerikan seçimleri yukarıda da değindiğim gibi bir yeniden mevzilenme seçimi tanımlamasını hak etti. Bu da paranın sistem içindeki gücünün bir kez daha sorgulanmasına yol açtı.

Gergin ilişki

Para Amerikan siyasetinde her zaman belirleyici bir rol oynamıştı. Bu nedenle bu ülkedeki demokrasiyi özellikle Avrupalılar küçümser. Kevin Phillips klasik eseri Servet ve Demokrasi'de (Wealth and Democracy) Amerikan kapitalizmiyle demokrasisi arasındaki gergin ilişkiyi anlatır. Sistemin doğal eğilimi, genel oyun varlığına rağmen para ve mülk sahiplerinin gücünü yeniden üretmektir.

Obama inandığını söylediği şeylerin arkasında duracak cesareti ve Kongre'yi dize getirecek siyasi iradeyi bulabilirse yeni ve uzun bir dönemi de başlatmış olacak

Ne var ki dönem dönem para ile demokrasi arasındaki denge sarsılır. Halkın iradesi, ABD'nin kuruluş

Siz sadece planlayın...

Siz sadece yatırımlarınızı ve ticari faaliyetlerinizi planlayın, gerisini işletmenize özel, hızlı finans çözümleri sunan BankPozitif'e bırakın.

felsefesindeki eşitlik, hakkaniyet gibi kavramlara yaslanarak sağ ya da sol popülist hareketlerle yüzeye çıkar. O dönemlerde Amerikan sistemi toplumun ezilmiş sınıflarının taleplerine daha fazla cevap verir, bu davayı taşıyan siyasetçiler ön plana çıkar. Bir bakıma hem Amerikan demokrasisine hem Amerikan kapitalizmine yeni bir enerji şırınga edilmiş olur.

Seçim sonuçları gösterdi ki başa hangi parti geçerse geçsin artık sadece beyaz erkeklerin yöneteceği, hak arayış mücadelesine kayıtsız bir Amerika tasavvurunun hükmü kalmamıştır

Obama'nın ikinci kez başkanlığı kazanması bir boyutuyla Amerikan demokrasisinin, Amerikan kapitalizminin bugünkü fütursuzluğuna karşı isyanının sonucudur. Bu bağlamda adayların neyi ve nasıl bir Amerika'yı temsil ettiklerinin güzel bir göstergesi, Romney'nin The Wall Street'in aşırı sağcı akımları destekleyen Koch Biraderler türü proto-faşistlerle aynı cephede mevzilenmesiydi.

Büyük servet sahiplerinin, özellikle finans sektöründeki Obama'dan şikayetçi olanların kaybetmelerinin önemli bir sebebi yukarıda değindiğim gibi Demokratların tabandan gelen bir hareketlenmeyi örgütleyebilmesiydi. Obama'nın zafer konuşmasında altını çizdiği gibi sıradan insanların kendi geleceklerini güvenceye alabilmek amacıyla kapı kapı dolaşıp propaganda yapması, Cumhuriyetçilerin tüm yıldırma çabalarına rağmen saatlerce kuyruklarda bekleyerek oy vermesi ibreyi kendisinden yana çevirmişti.

Kısacası bu seçimlerde demokratik enerji harekete geçmişti. Bir bakıma 1970'lerin ortalarından beri sürekli ABD'nin büyük sermaye çevrelerine, özellikle de finans sektörüne yarayan bir ekonomi politiğe isyan ediliyordu.

Yeni sınıfsal ittifaklar

Bu süre zarfında orta sınıfların ortalama gelirleri 30 yıldır sabit kalırken en tepedeki yüzde 1'in gelirden aldığı pay dört katına çıktı. Eşitsizlikler arttı, fırsat eşitliği fena halde törpüldü. İşsizlik, niteliksizler açısından kaçılmayan bir kader haline geldi. Böyle bir ortamda, 2008 krizinin altüst ettiği toplumsal dengeler içinde tıpkı 1930'lardaki büyük buhran döneminde olduğu gibi yeni sınıfsal ittifaklar kurulması imkanı ortaya çıktı.

Obama'nın her iki seçimdeki başarısının altında yatan da bu sınıfsal temelle, yeni demografik gerçekleri harmanlayıp bir iktidar koalisyonu oluşturmasıydı. Bu arada hiç kuşku yok ki ABD'nin doğu kıyılarını vuran Sandy kasırgası sırasında başkanın başarılı bir yönetim sergilemesi ve bu felaket sırasında hemen herkesin devlet kurumlarına olan ihtiyacın önemini bir kez daha kavraması da zafere katkı yapan unsurlardan birisi oldu.

İki kez kazanırsan...

The New York Times gazetesinin muhafazakâr yazarı Ross Douthat'ın vurguladığı gibi "Bir kere kazanırsan bunun adı zaferdir, iki kez kazanırsan bunun adı siyasette yeni mevzilenmedir." Bu yerinde tespitin meali de, başa hangi parti geçerse geçsin artık sadece beyaz erkeklerin yöneteceği bir Amerika tasavvurunun hükmü kalmadığıdır.

Amerikan toplumunun hızla değişip renklenen demografik yapısını inkar ederek siyaseten varılacak bir başarı durağı artık yok. Ancak son seçimin belirleyici ögesi 'kültürel' olarak tanımlanmış bir demografik farklılıktan ibaret de değil. Arka planda ya da dipte çok güçlü bir bölüşüm kavgasının, hak arayışının enerjisi durmakta.

Bunlarla dolaylı şekilde bağlantılı olarak dünyayla kavgalı, bağnaz, kadını hakir gören, tecavüzü kadının suçu sayan, dinci muhafazakârlık da püskürtülmüş oldu. Ki gerek ABD gerekse dünya açısından buna da olumlu bir gelişme diye bakmak gerekir.

Obama bu dönemde inandığını söylediği şeylerin arkasında duracak cesareti ve Kongre'yi dize getirecek siyasi iradeyi bulabilirse gerçekten de yeni ve uzun sürecek bir dönemin başlangıcını da rayına oturtmuş olacaktır. Önündeki ilk sınav ve destekçilerinin oylarını helal edip etmeyecekleriyle ilgili en önemli eşikse 'mali uçurum' krizini nasıl yönetip hangi kararlarla aşacağı.

Obama inandığını söylediği şeylerin arkasında duracak cesareti ve Kongre'yi dize getirecek siyasi iradeyi bulabilirse gerçekten yeni ve uzun sürecek bir dönemin başlangıcını da rayına oturtmuş olacak

Gürallar Yapı:
Sektörün yapı taşı.

Gürallar Yapı, 60 yılı aşan deneyimiyle sektörde her zaman yüksek kalite, istikrar ve mükemmeliyetin adı oldu. Şimdi tüm profesyonelliğini ve kalite anlayışını Kartal Lapis Han ofis projesine taşıyor.

lapishan.com

444 6 577

GÜRALLAR
Y A P I

gurallaryapi.com

SEÇİMLER, BAŞKANLAR VE TÜRKİYE-ABD İLİŞKİLERİ

Doç Serhat Güvenç / Kadir Has Üniversitesi

Berlin Duvarı'nın yıkılışını izleyen 10 yıl boyunca Türkiye'nin Batı ve ABD ile ilişkilerini yeniden tanımlama ve yeni bir mecraya oturtma çabaları 1990'lı yılların ortalarına dek sürmüştü. Washington'ın Bakü-Tiflis-Ceyhan hattına destek vermesiyle yeni bir dönemin kapıları açılmıştı. Yugoslavya'nın dağılma sürecinde yürütülen NATO hareketlerine katkısı, Türkiye'yi ABD açısından işbirliği aranan bir ortağa dönüştürdü. Ancak Ankara'nın bu ilişkiyi 'stratejik ortalık' düzeyine taşıma çabaları Washington'da karşılık bulmamıştı.

Türkiye'nin en büyük ve güçlü Batılı müttefiki ile ilişkilerini yeni ve çok taraflı bir bağlama oturtan süreç, ABD yönetiminin Türkiye'nin AB üyeliğinin hararetli savunuculuğuna soyunmasıyla başlamıştı. Başkanlığının son aylarında Bill Clinton, AB başkentlerinde zaman zaman hoşnutsuzluğa yol açsa da Türkiye'nin AB üyeliğini destekleyen mesajlarını yinelemeye devam etmişti.

Clinton faktörü

AGİT zirvesi nedeniyle Kasım 1999'da Türkiye'yi ziyaret eden Clinton, bu ziyaret sırasında Türk kamuoyunun

gönlünü kazanmış ve ülkedeki ABD algısını alışılmadık ölçüde iyileştirmişti. Clinton'ın bu dönemde verdiği mesajlarda öne çıkan vurgu, daha iyi bir geleceğin ancak Avrupalı (ya da Avrupalılaştırmış) bir Türkiye ile mümkün olabileceğiydi. Bir diğer ifadeyle Clinton, ABD açısından Türkiye'nin değerini sadece nerede olduğuna değil, ne olduğuna (laik, demokratik, Müslüman ve Avrupalı) göre de tanımlamıştı.

ABD stratejisinin yeni coğrafi odağı Asya'ya kayma eğiliminde. Avrupa ABD'nin yeni öncelikleri arasında yok. Amerikan yönetimi için Türkiye'nin AB üyeliğinin eskisi kadar cazibesi de kalmadı

Clinton'ın başkan olarak en son icraatlarından birisi ABD Kongresi'nde kabul edilen Ermeni tasarısını veto etmesiydi. Bu hamlesiyle, Clinton'ın Türk kamuoyu indindeki itibarını perçinlediğine şüphe yok. Clinton'ın

kırdığı bir diğer anlayış da Türk hükümetlerinin geleneksel olarak Cumhuriyetçi yönetimlerle çok daha iyi anlaşabildiği ve çalışabildiği algısıydı. O zaman dek geçerli olan bu yaklaşımda Cumhuriyetçilerin güvenlik ağırlıklı dünya görüşlerinin payı büyüktü.

Dolayısıyla 2000 yılındaki başkanlık seçimleriyle bu kez Cumhuriyetçi aday George W. Bush, başkanlığa geldiğinde, ilişkilerin Clinton'ın bıraktığı olumlu mirasın etkisiyle şekilleneceği beklenmekteydi. Ancak 11 Eylül saldırısının ardından, ABD'nin askeri güce dayalı müdahaleci politikalara yönelmesiyle birlikte Türkiye'nin nerede (coğrafi konumu) olduğu ikili ilişkilerin bir kez daha temel belirleyicisi haline geldi.

Yeni Obama yönetimi, Ortadoğu sorunlarına doğrudan taraf olmamayı hedeflemekte. Uygulanması halinde bu yaklaşım Türkiye için hem fırsatlar hem de tehditler getirebilecek

Sonuçta Washington Irak işgali öncesi Türkiye topraklarına asker konuşlandırma talebiyle Ankara'nın kapısını çaldı. Yakın tarihe 1 Mart Tezkeresi adıyla geçen dönüm noktası, ikili ilişkilerin en zorlu dönemlerinden birini de başlatmış oldu. Karşılıklı ve derin bir güven bunalımının damgasını vurduğu bu evrede, Washington'daki Cumhuriyetçi yönetim her şeye rağmen Türkiye'nin AB üyeliğine destek vermeye devam etti. Bu destek kendisini Türkiye ile tam üyelik müzakerelerinin başlatılması kararının tartışıldığı 3 Ekim 2005 tarihli toplantıda ABD Dışişleri Bakanı Condolezza Rice'in bizzat devreye girerek Avusturya'nın itirazlarının aşılmasına yardımcı olmasıyla göstermişti.

1 Mart'ın mirası

1 Mart Tezkeresi bir yandan ikili ilişkilerde ciddi bir tahribata yol açarken diğer yandan Türkiye içindeki iktidar kaymasına da güçlü bir etki yaptı. İki ülke askeri yetkilileri arasında temelleri erken Soğuk Savaş döneminde atılmış güven ilişkisi 1 Mart krizinin en kalıcı hasar gören boyutu oldu. Onyıllarca Washington açısından Ankara'daki en güvenli bağlantı noktasını oluşturan Türk genelkurmayı, Pentagon nazarındaki itibarını yitirdi. Bu durum, AB'ye uyum sürecinin de katkısıyla Türkiye'de sivil-asker ilişkilerinin yeniden tanımlanmasında ağırlığı

siyasi aktörlere kaydırıldı. AKP bu şekilde siyasi iktidarını pekiştirme imkanı buldu.

George W. Bush'un iki dönem başkanlığı sırasında yaşanan iniş ve çıkışlardan sonra, ikili ilişkiler aşamalı olarak stabilize olurken, her iki tarafta da askeri kanadın ilişkiler üzerindeki etkisi zayıfladı. Aynı evrede AB üyeliği seçeneği de Almanya ve Fransa'da yaşanan iktidar değişikliklerinin ardından belirsizliğe büründü. Soğuk Savaş sonrasının çarpıcı bir yeniliği olan Türkiye'nin AB ve ABD arasındaki salınımlarına bir yenisi eklendi. Ankara'nın Batı ile ilişkilerinin ağırlık merkezi bir kez daha Atlantik'in öte yakasına kaydı.

ABD ise askeri güce dayalı müdahalecilik politikaları için içeride ve dışarıda giderek kabaran siyasi ve ekonomik faturalarla karşılaşmıyordu. Ağustos 2005'te New Orleans kentini vuran Katrina Kasırgası karşısında ABD yönetimin aczi ve beceriksizliği bu bağlamdaki en çarpıcı örneklerden birisi. Öte yandan, Türkiye'de iktidarda bulunan AKP hem içeride hem dışarıda zora girmiş Cumhuriyetçi yönetimle yeni bir ilişki geliştirebilmişti. Genelkurmayın yerini yeni Türk siyasi seçkinlerinin aldığı bu ilişki modeliyle 2008 ABD başkanlık seçimlerine gidildi.

Türkiye'nin açmazları

2008 seçimlerinde ibrenin Demokratlar lehine dönmesi, Türkiye'de işbaşında bulunan AKP açısından Cumhuriyetçi yönetimle yeniden tanımlanan ilişkilerde bir belirsizlik unsuruydu. Demokrat başkan olasılığı Ankara için bir açmaz oluşturmaktaydı. Yeni Muhafazakarlara ihale edilen ABD dış politikasının müdahaleci yönü Türkiye'nin çevresinde gerginlikleri artırıp istikrarsızlığa yol açıyordu.

2003'teki işgal sonrası Irak'ın durumuna ek olarak Ağustos 2008'de yaşanan Rusya-Gürcistan Savaşı, Ankara'yı bir kez daha zor durumda bıraktı. Yeni Muhafazakarlardan çatışmaya ABD ve NATO'yu dahil etme çabaları, Ankara'yı bir hayli sıkıntıya sokmuştu. Aslında ABD yönetimin Rusya politikası Türkiye açısından temelden sorunluydu. Çek Cumhuriyeti ve Polonya topraklarına konuşlandırılacak balistik füze savunma sistemi, Ukrayna ve Gürcistan'ın NATO üyeliği gibi konular, Türkiye'nin açmazlarını daha da derinleştirdi.

Bir başka açmaz ise seçim sonucu ortaya çıkacak yönetim ve dış politika anlayışının Türkiye açısından hem olumlu hem de olumsuz sonuçlar doğurma olasılığıydı. Demokratların yönetime gelmesi, Washington'un

İsrail'in Gazze'de giriştiği hareket Obama'yı özellikle İsrail-Filistin meselesinde Bush yönetiminin çizgisinde tutmaya yönelik bir hamle olarak okunabilir.

Reuters

Türkiye'nin çevresinde güvensizlik ve istikrarsızlığı besleyen tek taraflı müdahalecilik politikasının gözden geçirilmesi ve sonlandırılması anlamına geleceği için arzu edilir bir gelişmeydi.

Tedirginlik yaratan tutum

Öte yandan Demokrat başkan adaylığına soyunan Barack Obama ve Joe Biden gibi isimler Ermeni sorununa ilişkin görüşleri ve taahhütleri nedeniyle, Ankara'da tedirginlik uyandırıyor. Bu isimler 1915 olaylarını soykırım olarak tanıyacaklarını net biçimde ortaya koymuşlardı.

Bu aşamada, Ankara uluslararası siyasette çok daha uyumlu çalışma olasılığının bulunduğu yeni Demokrat başkan ile Ermeni konusunda erken bir kriz ihtimaliyle karşı karşıyaydı. Irak'ın işgaliyle birlikte Türk kamuoyunda ABD karşıtlığı alabildiğine yükselmişti. Olası bir Demokrat başkanın Ermeni meselesini soykırım olarak nitelemesiyle zaten kırılgan haldeki ilişkilerin onarılması güçleşecekti. Bush döneminde, ABD'de Türkiye'yi tek başına bir siyaset

konusu olarak ele alma eğilimi de artmıştı. Türkiye, tamamen Afganistan, Irak ve Rusya gibi konularda desteği ve katkısıyla dikkate alınır olmuştu. Yani Türkiye'nin ABD açısından türev politika unsuru özelliği sürüyordu. Bu arada Demokrat Parti içindeki adaylık yarışını, Chicago Senatörü Barack Obama kazandı. Obama Irak işgaline başından beri ve tutarlı biçimde muhalefet eden, ilkeli siyasetçi kimliğiyle öne çıkıyordu. Bu açıdan Türk kamuoyunda ABD'nin imajını düzeltebilecek bir isimdi. 1915 konusundaki tutumu da aynı derecede açık ve kesindi.

İsrail devreye girince...

Sekiz yıllık Bush dönemi, Kasım 2008'de Obama'nın yeni başkan seçilmesiyle kapandı. Ancak seçimlerin hemen ardından İsrail yeni başkan Obama'yı bir oldu bittiyle karşı karşıya bıraktı. İsrail'in Gazze'de yürüttüğü Dökme Kurşun Operasyonu, Türkiye-İsrail ilişkilerine de ciddi bir darbe vurdu. Dökme Kurşun ve sonrasındaki gelişmelerle giderek kopma noktasına gelen Türkiye-İsrail ilişkileri, ABD'nin Ortadoğu politikaları açısından yönetilmesi hayli zor bir konu başlığı haline geldi.

Kısa dönemde Ankara ile Washington arasında soğukluk şaşırtıcı olmaz. ABD yönetiminin Gazze'de ateşkes sonrası ifadeleri, Kahire'nin yeni bir ağırlık merkezi olacağına işaret ediyor

Öte yandan Obama'nın seçilmesi beklendiği gibi Türk kamuoyunun ABD algısına olumlu katkı sağladı. Transatlantik Eğilimler Araştırması sonuçlarına göre 2009 yılında Türklerin neredeyse yarısından fazlası Obama yönetiminin daha ilk yılında Amerikan dış politikasını olumlu görmekteydi. Bu oran Obama ikinci kez başkanlık koltuğuna oturmadan hemen önce yüzde 42'ye düştü. Türkiye ise başlangıçta en azından Ermenistan ile ilişkileri

normalleştirerek 24 Nisan badiresini atlatmaya çalışıyordu. Bir ön alma çabası anlamı taşıyan, Ermenistan ile ilişkileri normalleştirme yönünde atılacak adımlar, hem Ermenistan ile Ermeni diasporası arasında ayrışmaya neden olabilecek hem de seçim kampanyalarında vadedilen soykırım açıklaması konusunda yeni başkanın elini rahatlatılabilecekti. Bir diğer hedef ise, yeni başkanlık döneminde ABD'nin Türkiye'yi tek başına anlam ifade eden ve Batılı bir ülke olarak konumlandıran yeni politika oluşturmalarını sağlamaktı. Her iki çaba da resmi düzeyde yürütülmekle birlikte, iş dünyasından da bu girişimlere ciddi destek geldi.

Yeni döneme hasarsız giriş

2009 yılında Türkiye ile Ermenistan arasında başlatılan müzakereler, Başkan Obama ile erken aşamada kriz olasılığını büyük ölçüde gidermiş oldu. Aynı sıralarda Obama Avrupa'ya ilk ziyaretini, NATO toplantısı vesilesiyle gerçekleştirdi. Fransa ve Almanya'nın ortaklaşa ev sahipliği yaptığı Nisan 2009 zirvesine Fransa'nın NATO'nun askeri kanadına yeniden dönüşü değil, Türkiye'nin Danimarka Başkanı Rasmussen'in NATO Genel Sekreterliği görevine üstlenmesine itirazı damgasını vurdu. Aynı zirveden hemen sonra Başkan Obama, Türkiye'yi ziyaret etti. Simgesel yönü ağır basan bu ziyaretle yeni dönemde Türkiye'nin eşanlı taşıdığı Batılı ve Müslüman kimliğiyle ABD açısından taşıdığı önem de bir anlamda teyid edilmiş oldu. Bu ziyaretten kısa süre sonra, Obama ABD başkanı sıfatıyla ilk resmi 24 Nisan açıklamasını da yaptı. Obama, 'soykırım' ifadesini kullanmayıp yerine Ermenilerin 'Büyük Felaket' (Medz Yeghern) tanımlamasını tercih etti. Bu sayede ilişkilerin yeni dönemine görece hasarsız bir giriş yapılmış oldu.

Bush'un sekiz yıllık başkanlığı sırasında yaşanan iniş ve çıkışlardan sonra, ikili ilişkiler aşamalı olarak stabilize olurken, her iki tarafta da askeri kanadın ilişkiler üzerindeki etkisi zayıfladı

Obama yönetiminde ABD tek yanlı ve güce dayalı müdahaleci politikalarından büyük ölçüde uzaklaştıkça, Türkiye'nin yakın çevresinde bir dönem tedirginlik unsuruna dönüşen ABD askeri varlığı giderek azaldı. Öte yandan 2009'dan sonra Ankara ile Washington

arasında İsrail ve İran konularında soğuk rüzgarlar esmeye başladı. Daha Obama koltuğuna oturmadan İsrail'in Gazze'de giriştiği hareket yeni başkanı özellikle İsrail-Filistin meselesinde Bush yönetiminin çizgisinde tutmaya yönelik bir hamle olarak okunabilir. Gerçekten de Obama, Cumhuriyetçilere oranla çok daha az İsrail yanlısı bir dil kullanmaya özen gösterdiyse de İsrail'in güvenlik kaygılarının hepten göz ardı edildiğini söylemek de mümkün değil. Örneğin, Hamas'ın elindeki kısa menzilli roketlere karşı geliştirilen Demir Kubbe füze savunma sistemi için ABD hem teknolojik hem de maddi destek sağladı. Bugüne kadarki en büyük ABD-İsrail ortak askeri tatbikatı da yine aynı dönemde gerçekleştirilmişti.

Obama, ülkesinin İsrail ile ilişkilerini ve Filistin politikasını yeniden düzenlerken giderek bozulan Türkiye-İsrail ilişkilerini de dikkate almak zorunda kaldı. Davos'ta yaşanan 'One Minute' olayı, İsrail'deki Türk büyükelçisini küçük düşürmeye yönelik hareket ve nihayet Mayıs 2010'daki kanlı Mavi Marmara saldırısıyla ilişkiler iyice çıkmaza girdi. Üstelik bu olayların ardından hem Ankara hem de Tel Aviv, Washington'u aralarından birini tercihe zorlayan politikalar yürütmüştü.

Özerkleşen Türk dış politikası

Ama İsrail ile yaşanan sorunların da ötesinde Türkiye-ABD ilişkilerini zora sokan ve Türkiye'nin Batı'dan uzaklaştığı yorumlarını tetikleyen mesele, Ankara'nın İran'ın nükleer programı konusunda kendine özgü bir çizgi izlemesiydi. 2009 yılından itibaren iç ve dış dinamikler, Türkiye'nin bölgesinde yürüttüğü özerk politikaların önünü daha da açtı.

İçeride askerin siyaset ve dolayısıyla dış politikadaki etkisi büyük ölçüde törpülenmişken, tam üyelik müzakerelerinin çıkmaza girmesi Türkiye'yi AB ekseninden ve etkisinden bir hayli uzaklaştırmıştı. Bu aşamada İran'ın nükleer programı Ankara'ya, bölgesel rol ve etkinliğini sinama fırsatı gibi göründü.

Bu konu, Türkiye'nin kendine biçtiği bölgesel sorunlarda arabuluculuk rolü açısından önemliydi. Nitekim Mayıs 2010'da Türkiye ve Brezilya, Tahran'da İran'ın nükleer programının en kritik unsuru sayılan zenginleştirilmiş uranyum takasına ilişkin bir anlaşmaya imza attı. Ancak umulanın aksine bu anlaşma Washington tarafından kabul görmedi. ABD bir adım daha ileri giderek Rusya ve Çin'in de desteğiyle BM Güvenlik Konseyi'nde İran'a yönelik yeni yaptırımların onaylanmasını sağladı. Bu tasarı, Türkiye'nin Güvenlik Konseyi üyeliği sırasında gündeme geldi.

Oylamadan önce Başkan Obama, Başbakan Erdoğan'ı telefonla arayarak Türkiye'nin çekimser kalmasını rica etmişti. Ancak Türkiye, tasarıya karşı oy kullandı.

Ters dinamikler: İran ve Arap uyanışı

Eldeki veriler bu oylamanın iki ülke liderleri arasındaki ilişkiler açısından bir dönüm noktası olduğunu ortaya koyuyor. Güvenlik Konseyi oylamasını izleyen günlerde Obama ve Erdoğan Toronto'daki G-20 zirvesinde iki saat süren ve dobra dobra konuşulduğu ifade edilen bir görüşme gerçekleştirdi. Bir anlamda tarafların eteklerindeki taşları döktükleri bu görüşmeden sonra, hem iki lider arasında güvene dayalı bir ilişkinin temelleri atıldığı hem de Ankara-Washington ilişkilerin gelişme kaydettiği anlaşıyor. Aynı dönemde İsrail lobisinin etkisiyle yürütülen Türkiye'nin AKP yönetiminde güvenilmez bir müttefike dönüştüğüne dair kampanyaya rağmen, Ankara Kasım 2010'daki NATO zirvesinde yeni Stratejik Konsept'e ve NATO'nun Balistik Füze Savunma Sistemi'ne onay verdi. Bu onay, Ankara'nın temel tercihinin bir kez daha NATO'dan yana yaptığını gösterdi. Kaçınılmaz olarak Tahrir-Ankara ilişkileri bu karardan olumsuz etkilendi.

Transatlantik Eğilimler araştırmasının verilerine göre, Türklerin yüzde 51'i Obama'yı, yüzde 5'i ise Romney'yi ABD başkanı olarak görmeyi tercih ediyordu

Daha kararın etkileri tam anlaşılmadan, Tunus'ta başlayan Arap Uyanışı, hem Türkiye-ABD hem de Erdoğan-Obama ilişkilerini daha da olumlu bir çerçeveye oturttu. Ortadoğu'nun otoriter rejimlerine baş kaldıran halklara destek çıkarak hem Washington hem de Ankara 'tarihin doğru tarafında' yer almayı seçmiş oldular. Arap Uyanışı, Türk dış politikasının yeniden şekillendiren önemli bir uluslararası ve bölgesel bağlam değişikliğine de yol açtı. Libya konusunda, Ankara başta tereddütlü ve çelişkili davrandıysa da, izleyen dönemlerde Washington'la uyumlu bir çizgiye geldi. Başbakan Erdoğan, bir dönem, Obama'nın en çok telefon konuşması yaptığı lider oldu. Aslında bu süre zarfında bir Erdoğan-Obama uyumundan söz etmek dahi mümkün. Öte yandan ABD Kongresi'nde çoğunluğun Cumhuriyetçilerin eline geçmesi, Türkiye'nin Predator gibi

silah sistemleri talepleri konusunda yönetimin hareket alanını kısıtladı.

Ankara-Washington uyumu, Arap Uyanışı'nın Suriye'ye sığırdığı ilk günlerde de sürdürülebildi. AKP hükümeti bir dönem yakın ilişkiler içinde bulunduğu Esad yönetimini yumuşak bir geçişe ikna edebileceğini umduysa da, bunda başarılı olamayınca acilen uluslararası müdahale çağırısı yaptı. Ancak BM Güvenlik Konseyi'nde Rusya ve Çin'in itirazları nedeniyle karar alınamaması ve yaklaşan seçimler nedeniyle ABD'nin isteksizliği sonucu Türkiye'nin çabaları sonuç vermedi.

Obama'cı Türkiye

2012 ABD seçimleri yaklaşırken 1'inci Obama döneminde Türkiye-ABD ilişkileri görece olumlu bir mecraya oturmuştu. Türk kamuoyunda da Obama'nın başkanlığı Mitt Romney'ye tercih ediliyordu. Yine Transatlantik Eğilimler araştırmasının verilerine göre, Türklerin yüzde 51'i Obama'yı, yüzde 5'i ise Romney'yi ABD başkanı olarak görmeyi tercih ediyordu.

2008'de nasıl Obama bir tedirginlik unsuru ise, 2012 seçimlerinin tedirginlik unsuru Cumhuriyetçi aday Mitt Romney'di. Romney konusunda çekince ve tereddütler, İsrail'e yakınlığından kaynaklanıyordu. Ayrıca Tel Aviv ziyareti sırasında İran'ın nükleer silah yapma ihtimaline karşı İsrail'in bu ülkeyi bombalamasına yeşil ışık yakmıştı. Özetle, Türk-İsrail ilişkilerinin durumu, Cumhuriyetçi yönetimin işbaşına gelmesi durumunda, Türk-ABD ilişkilerini de zorlayacaktı. Ayrıca Obama döneminde etkisi bir ölçüde dizginlenebilen İsrail lobisi, yeniden güç kazanabilecekti.

2008'deki Ermeni sorunu kaygısının yerini, İsrail ve İsrail lobisi kaygısı almıştı. Ermeni meselesi konusunda 2008'deki türden bir telaş ya da korku söz konusu olmasa da Tehcir'in 100'üncü yılında yani 2015'de Türkiye'yi zora sokacak gelişmelerin yaşanma potansiyeli yüksek. İsrail lobisinin de desteklemesi durumunda, Kongre'den Türkiye karşıtı kararların çıkması beklenebilir. Dolayısıyla ABD başkanı ve yönetimi ile ne denli yakın ilişkiler kurulursa kurulsun, Kongre dinamikleri nedeniyle gerginlik ve kriz yaşanması şaşırtıcı olmayacaktır.

6 Kasım 2012 günü, Barack Obama'nın bir kez daha başkan seçilmesi Türkiye'yi başlangıçta bir hayli rahatlatmıştı. Başkanın ikinci döneminde yeniden seçilme kaygısı olmaksızın dış politikada Türkiye'nin beklentileri

ile uyumlu bazı açılımlar geliştirmesi bekleniyor. Bunlar arasında en önemlisi Türkiye açısından aciliyet kazanan Suriye meselesi. Aslında seçimlerden önce ABD bu konuda bir girişim başlatarak Katar'da yeni bir muhalefet yapılanmasına ön ayak oldu. Bu yeni yapılanma, Ankara'nın desteklediği Suriye Ulusal Konseyi ve Suriye Özgür Ordusu'nun ağırlığını azalttıysa da, Suriye konusunda artık adım atılacağına dair olumlu bir havanın doğmasına da yol açtı.

Yeni ABD stratejisi

Diğer yandan yeni dönemde ABD stratejisinin yeni coğrafi odağı Avrupa'dan Asya'ya kayma eğiliminde. Obama'nın yeniden seçildikten sonra ilk dış gezisi için Myanmar, Tayland ve Kamboçya'yı seçmesi bu odak kaymasının göstergesi. Bu durum, ekonomik sorunlarla boğuşan ve dünya siyasetinde dış dokunur bir rol oynayamayan Avrupa'nın ABD'nin yeni öncelikleri arasında bulunmadığını da ortaya koyuyor.

Aşılması gereken en önemli pürüz İsrail ile bozulan ilişkiler. Bu ilişkilerin bir nebze dahi onarılması Ankara ve Washington'ın elini rahatlatabilecek

Bunun bir uzantısı olarak ABD yönetimleri açısından Türkiye'nin Avrupalı ya da AB üyesi olmasının eskisi kadar bir cazibesi veya önemi kalmadı. Arap Uyanışı ile kısa süreli bir Türk ya da Türkiye modeli tartışması yaşandıysa da, aradan geçen sürede Washington'ın, Soli Özel'in tabiriyle Türkiye'nin sadece 'stratejik Batılı' olarak anlam ifade ettiği ve demokrasisinin niteliği ya da hukukun üstünlüğü gibi kavramlarla tartışılmayacağı bir evreye girildiğinden söz edilebilir. Bu aslında daha önce güvenlik boyutunun ve askeri aktörlerin belirleyici olduğu dönemde eleştiri konusu olan 'realist bağlantı'nın yeni bir yorumu gibi durmakta.

Yeni Obama yönetimi, bir yandan Avrupa'daki yükümlülüklerini azaltırken bir yandan da Ortadoğu sorunlarına doğrudan taraf olmamayı hedeflemekte. Washington'da kullanıldığı ifade edilen tabirle, ABD Ortadoğu'dan 'zoom out', yani odak uzaklaştırma derdinde. Uygulanması halinde bu yaklaşım Türkiye için hem fırsatlar

hem de tehditler getirebilecek. Ankara açısından yeni bir siyasi ve diplomatik hareket alanı açılması bölgesel etkinlik arayışlarına yeni bir ivme kazandırabilecek. Ayrıca bunu ABD ile çelişmeden yürütebilmek de mümkün olabilecek gibi görünüyor. Aşılması gereken en önemli pürüz İsrail ile bozulan ilişkiler. Bunların bir nebze dahi onarılması Ankara ve Washington'un elini rahatlatabilecek. Aslında basına yansıyan haberlere göre, taraflar bu amaçla gizli görüşmelere başlamıştı bile.

Gazze'nin gölgesinde

Ancak tüm gelecek öngörüler ve beklentiler, İsrail'in Gazze'ye yönelik saldırılarının gölgesinde kaldı. Aynı 2008'de olduğu gibi Tel Aviv bir kez daha ABD başkanını bir oldu bittiyle karşı karşıya bıraktı. Saldırı zamanlama bakımından Obama'ya kendisi Ortadoğu'dan uzaklaşmaya çalışsa da, Ortadoğu'nun özellikle de İsrail-Filistin sorununun yakasını bırakmayacağını, üstelik Asya ülkelerine yaptığı ziyaret sırasında anımsattı. Bir anlamda ABD başkanı ve yönetimi önceliklerini İsrail'in zorlamasıyla gözden geçirmek zorunda kaldı.

Yeni Gazze saldırısının bir kurbanı Obama'nın Asya açılımı ise, diğeri Obama ile Erdoğan arasında Toronto'da kurulan güvene dayalı ilişki olsa gerek. İsrail saldırısı karşısında başlangıçta temkinli bir dil tercih eden Başbakan Erdoğan daha sonraki günlerde, hem doğrudan Obama'yı hedef alan hem de uluslararası düzene karşı revizyonist vurgular içeren bir söyleme yöneldi.

Obama'nın yeniden seçilmesi ile rahatlayan ilişkilerde erken ve beklenmedik bir gerginliğe yol açan İsrail saldırısının Türk-Amerikan ilişkileri üzerindeki orta ve uzun vadeli etkisini şimdiden kestirmek zor. Ancak kısa dönemde Ankara ile Washington arasında bir soğukluk yaşanması şaşırtıcı olmaz. Gazze'de ateşkes sağlandıktan sonra, ABD yönetiminin Mısır Cumhurbaşkanı Mursi'yi öne çıkartan ifadeleri, Arap Uyanışı'nın bundan sonraki aşamalarında Kahire'nin yeni bir ağırlık merkezi olacağına işaret ediyor. Ankara ise en azından bir süre için daha düşük profilli bir rolle yetinmek durumunda kalabilir.

Obama Türkiye ziyaretinde TBMM'ye hitap etmişti.

ntvmsnbc.com

İşte bu!

boyner

www.boyner.com.tr

 /boyneronline

 /boyneronline

 /boyneronline

boynerblogin.com.tr

ABD SEÇİMİNİ YAPTI AMA BELİRSİZLİK BAKİ

Prof. Sumru Altuğ / Koç Üniversitesi

Kasım ayının başında gerçekleşen ABD seçimlerinin ardından, seçim sonrasına bırakılan birçok konu gündeme dönmeye başladı.

Seçimin mihenk taşı, ABD ekonomisinin 2007 yılında girdiği krizden sonra ekonomik toparlanma, işsizliğin durumu ve bu göstergelere bağlı olarak alınan tedbirlerin ve politikaların faydasıydı. Başkan Barack Obama ve işbaşına getirdiği ekip bu süreci yetersiz de olsa 750 milyar dolarlık bir mali canlanma paketi¹ ve banka kurtarma operasyonlarıyla idare etmeyi seçmiş, bağımsız karar veren FED ise gerçekleştirdiği parasal genişleme önlemleriyle (quantitative easing) ekonominin toparlanmasına katkıda bulunmuştu.

Seçimden Obama'nın galip çıkması öne sürdüğü politika sepetinin ABD seçmen kitlesi nezdinde daha çok inandırıcılık içermesine bağlanabilir

Oysa eski Massachusetts valisi Cumhuriyetçi aday Mitt Romney bir yandan vergi muafiyetlerini kaldırarak diğer yandan büyük çaplı vergi indirimlerini koruyarak GSYH'nin yüzde 7'sine ulaşmış 1 trilyon dolar değerindeki bütçe

açığını disiplin altına alıp piyasalara güven verilmesi ve düşük vergilerle iktisadi faaliyeti özendirmeye yönelik politikalar uygulanması gerektiğini öne sürmüştü. Yine Romney ekibi FED'in uyguladığı parasal genişleme tedbirlerinin enflasyonist olduğunu savunup George W. Bush döneminde FED başkanlığına getirilen Ben Bernanke'yi görevden almayı ve yerine enflasyonun kontrolüne odaklanacak yeni bir başkan getirmeyi dahi vadetmişti. Seçimden Obama'nın galip çıkması onun öne sürdüğü politika sepetinin ABD seçmen kitlesi nezdinde daha çok inandırıcılık içermesine bağlanabilir.

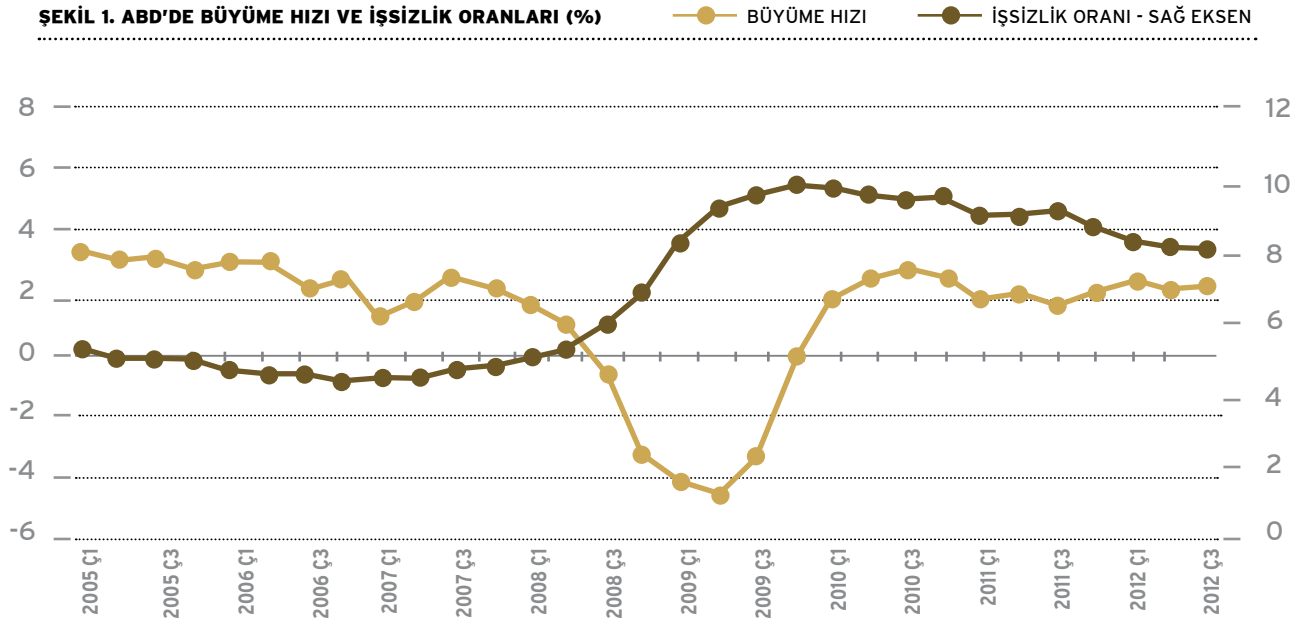
ABD seçimlerinde ekonominin bu denli önemli rol oynamasının nedeni, büyüme, işsizlik gibi göstergelerin 2007'den bu yana izlediği seyir olabilir. Aşağıdaki grafikten gerek büyüme gerekse işsizlik oranları açısından ABD'deki toparlanmanın yavaş seyrettiğini ve

2008-2009 yılları arasındaki resesyondan çıkmakla birlikte 2008 ve öncesi değerlerine henüz dönülmediğini gözlemleyebiliriz.

Ancak seçimlerin sona ermesi ABD ekonomisinde bundan sonra neler yapılacağı hakkındaki belirsizliğin sona erdiği anlamına gelmiyor. Bir yandan küresel krizin etkilerini düşük bir büyüme hızıyla geride bırakmaya çalışan ABD ekonomisi seçim sonrası ortaya çıkacak 'mali uçurum' (fiscal cliff) denilen durumun nasıl çözüleceğine

1 - American Recovery and Reinvestment Act (ARRA)

ŞEKİL 1. ABD'DE BÜYÜME HIZI VE İŞSİZLİK ORANLARI (%)

yoğunlaşmaya başladı. 'Mali uçurum' kısaca 2013 yılı başında ABD Kongresi'nde herhangi bir uzlaşma olmadıği takdirde tutarı 500 milyar dolara ulaşan bütçe açığı azaltıcı tedbirlerin kendiliğinden yürürlüğe gireceği durumu anlatıyor. Bu mali tedbirlerin 100 milyar dolara varan kısmı olağanüstü artan bütçe açıklarını azaltmak adına ABD Kongresi tarafından kararlaştırılan savunma harcamalarını da içeren kısıtlamalardan kaynaklanıyor. 400 milyar dolarlık kısmı gelir, temettü ve sermaye kazançları dahil çeşitli vergi indirimlerinin sona ermesiyle meydana geliyor.

Yeni resesyon mu?

Tedbirler ele alındığında bu, ABD'de 40 yıldır bütçe açığını azaltmak için hazırlanan en önemli paket. Bireyler ve firmaların harcamalarını sınırlı tuttuğu bir dönemde devlet harcamalarında da böyle büyük bir kısıtlamaya gidilmesi zayıf bir toparlanma içinde bulunan ABD ekonomisinin tekrar resesyona gireceği endişesini yaratıyor.

Mali uçurumun maliyetini ölçmeye çalışan değişik gruplar bugüne kadar 1 milyon işin kaybedildiğini, uçurumun önlenmemesi durumunda ABD ekonomisinin resesyona gireceğini ve bugün yüzde 7,8 olan işsizlik oranının, en az yüzde 9 ile daha karamsar bir tahmin olan yüzde 12 arasına kadar yükseleceğini öngörüyor. Kongre Bütçe Ofisi (Congressional Budget Office) tarafından hazırlanmış birinci tahmine göre mali uçurum yaşanması halinde ABD ekonomisi kısa fakat derin bir resesyon yaşayacak. Endüstri kuruluşu Ulusal İmalatçılar Birliği (National

Association of Manufacturers) tarafından hazırlanan ikinci tahmin ise gerçekleşecek resesyonun 6 milyon işe mal olacağına işaret ediyor².

Seçimlerin sona ermesi Amerikan ekonomisinde bundan sonra neler yapılacağı hakkındaki belirsizliğin de sona erdiği anlamına gelmiyor

Konuyu daha genel olarak ele alırsak, mali uçurumun gerek ABD gerekse dünya ekonomisi için bir belirsizlik yarattığını, bu belirsizlik yüzünden özel sektör yatırımlarının yavaşladığını, işe alımların duraksamakla kalmayıp işverenlerin mevcut çalışanlarının çalışma saatini azaltmasına ve hatta çalışan sayısını düşürmesine yol açtığını söyleyebiliriz. Eşik altı tutsat krizi nedeniyle varlık bilançoları zarar görmüş ve aşırı borç yükü altında kalmış hane halklarının ise bu durumda harcamalarını daha da kısma yeltenmesi ekonomik daralmayı derinleştirecek başka bir etken olarak sayılabilir.

Farklı görüşler

Son yıllarda Nobel ödüllü yazar ve iktisatçı Paul Krugman başta olmak üzere (bakınız <http://krugman.blogs.nytimes.com/>) birçok yazar 2007-2008 krizinden sonra

2 - Khimm, FiscalTimes, October 26, 2012.

ABD ekonomisinin toparlanmasının yavaş seyrinin talep yetersizliğinden kaynaklandığını sıkça dile getirdi. Nitekim ABD para politikasının tartışıldığı Kansas City Federal Reserve Bankası'nın ünlü Jackson Hole, Wyoming konferansında George W. Bush döneminin Ekonomik Danışmanlar Kurulu (Council of Economic Advisers) Başkanı ve Stanford Üniversitesi öğretim üyesi Edward Lazear ABD Sayım Bürosu (U.S. Census Bureau) iktisatçısı James Spletzer ile yazdığı yazıda ABD'deki işsizlik oranının artışında yapısal faktörlerin değil, düşük büyüme ve yetersiz talebin yattığını belirtti.

Ancak ABD'deki düşük büyümeye ve yavaş toparlanmaya başka bir neden olarak gelecekte atılacak ekonomi politika kararları hakkındaki belirsizlikten de söz edilmekte. Belirsizliğin yatırımlar ve genel ekonomik faaliyet üzerindeki olumsuz etkisi değişik akademik çalışmalarla ortaya konulan bir olgu. Altuğ ve diğerleri (2003, 2007, 2009) geri alınamaz yatırım kararlarını etkileyen en önemli faktörlerden birisinin bu yatırımlar için risk primini artıran belirsizlik olduğunu gösterdi.

ABD'de mali uçurumun nasıl çözüleceği bir yana dünya ekonomisini zorlu günler bekliyor. Avrupa'nın düştüğü durumdan yakın zamanda kurtulması zayıf ihtimal

2007 tarihli çalışma Quebec'teki ayrılıkçı hareketin yarattığı siyasi riskin yatırımlar üzerindeki olumsuz etkisini incelerken 2009 tarihli çalışma dur-kalk şeklindeki yatırım teşviklerinin kısa vadeli yatırım sızgımlarına yol açsa bile daha uzun vadelerde ortalama yatırım seviyesini

Obama taraftarlarına göre mali uçuruma karşı en geçerli siyasi tavır uçurumdan atlamak, daha doğrusu uçurumun öngördüğü vergi indirimleri için Kongre'yi zorlamak

düşürdüğünü gösterdi. Bloom (2009) belirsizlikten doğan şokların sonuçlarını incelerken Baker ve diğerleri (2012) ise ABD ekonomisindeki belirsizliğin kaynaklarından birisinin kutuplaşmış bir siyasi karar alma mekanizması olduğunu belirtiyor.

Kutuplaşmış siyaset

<http://www.policyuncertainty.com/> tarafından geliştirilen 'Politika Belirsizlik Endeksi'nin (Policy Uncertainty Index) mali uçurumun yaklaşmasıyla arttığı gözlemlenebilir. Baker ve diğerlerine (2012) göre bu artışın temelinde daha önce sözünü ettiğimiz gibi siyasetin kutuplaşması yatmakta. Bu siyasi kutuplaşmanın bir göstergesi olarak mevcut ABD kongresindeki Demokrat ve Cumhuriyetçi üyelerin oy tercihlerinde geçmiş dönemlere göre çok daha az ortak yanların olmasından söze dlebilir.

Bazıları bu denli kutuplaşmış siyasetin ABD'deki gelir eşitsizliğinden kaynaklandığını dile getiriyor. Gelir eşitsizliğinin bu denli artması Cumhuriyetçi adayların toplum içinde gelir dağılımını düzenleyecek politikaları savunmak yerine vergileri indirecek ve regülasyonu azaltacak tedbirlere yöneldiği söyleniyor (Chakraborty, 2012). Baker ve diğerlerine (2012) göre ise mevcut siyasi kutuplaşmanın altında ABD'deki mekansal kutuplaşma yatmakta. Daha doğrusu, geçmiş yıllara nazaran aynı partiye oy veren kesimler – ki bunlar Demokrat ya da Cumhuriyetçi olabilir – birbirine yakın yerlerde oturmakta. Bu da seçilen adayların ortak politikalar yerine daha keskin ideolojik tavırlar sergilemesine yol açıyor.

Bu durumda ABD seçimlerinden sonra da ekonomi politika kararlarını almada tıkanıklığın ve bu olgunun yaratacağı belirsizliğin devam edeceğini varsayabiliriz. Obama taraftarlarına göre mali uçurum denilen karar alma miladında en geçerli siyasi tavır uçurumdan atlamak, daha doğrusu uçurumun öngördüğü vergi artışları ve harcama kısıntılarının kendiliğinden yürürlüğe girmesine imkan vererek vergi indirimlerini gerçekleştirmek için Cumhuriyetçi Kongre üyelerini aktif tavır almaya zorlamak³.

İŞİN BAŞINDA UZMANI OLMALI.

Türkiye'nin gelişmesi demek, mesleki eğitimin geliştirilmesi demek. Koç Topluluğu olarak, ülkemizde işinin ehli, bilgili insanlar yetiştirmek için Meslek Lisesi Memleket Meselesi Projesi'ne destek veriyoruz. Çünkü Türkiye'nin geleceğinin, uzman eller olmadan şekillenmeyeceğini biliyoruz.

Mali uçurumun ne şekilde çözüleceğini bir yana bıraksak dahi ABD seçimlerinden sonra dünya ekonomisini zorlu günler beklediği açık

Aynı çevreler mali uçurumu engellemek adına ABD sosyal güvenlik sistemi ve Medicare, Medicaid gibi köklü sağlık sigorta kurumlarında yapılacak acele değişikliklerin uzun vadede ABD ekonomisine daha zararlı olacağını da savunuyor.

Peki ya Avrupa?

Mali uçurumun ne şekilde çözüleceğini bir yana bıraksak dahi ABD seçimlerinden sonra dünya ekonomisini zorlu günler beklediği açık. ABD'deki yavaş toparlanmanın yanında Avro Bölgesi de resmi olarak resesyonda. Bu bölgenin en güçlü ekonomilerinden Almanya'da dahi 2012 yılında büyümenin yüzde 0.8 olarak gerçekleşeceği öngörülüyor.

Avrupa'nın düştüğü durumdan yakın zamanda kurtulmasını beklemenin gerçekçi olmadığı bizzat Almanya Şansölyesi Angela Merkel tarafından dile getirildi. Merkel son demecilerinden birinde Avrupa borç krizinin çözümü ulaşmasının beş yıl daha alacağını ileri sürdü. Çin'de ise bir yandan lider değişikliği meydana gelirken son yıllarda gözlemlenen çift haneli büyüme rakamlarından sonra 2012'de iktisadi büyümenin yüzde 7.5 olarak gerçekleşeceği ve dünyanın ikinci büyük ekonomisi konumuna ulaşan Çin ekonomisinin bundan böyle daha düşük büyüme hızları sergileyeceği varsayılıyor.

ABD'nin işsizliği azaltmak adına uyguladığı genişlemeci para politikası konusuna ilişkin tartışmalar da küresel gündemde yer alıyor. Bazıları sıfır faiz bandında gerçekleştirilen parasal politikaların ABD için etkinliğini sorgularken⁴ başkaları ise yükselen piyasa ekonomilerine olası olumsuz etkilerini dile getirmektedir. Her ne kadar FED Başkanı Bernanke Uluslararası Para Fonu'nun Tokyo toplantılarında aksini savunmuş olsa da⁵, birçok yükselen piyasa ekonomisi finans ve ekonomi bakanları FED'in en son uyguladığı parasal genişleme (QE3) programının yükselen piyasa ekonomilerine yönelik büyük çaplı sermaye hareketlerine yol açarak yönetilmesi gereken önemli bir risk olarak ortaya çıktığını dile getirmekte.

Türkiye ekonomisi ise bu çetrefilli küresel durumda kendine özgü sorunlarla karşı karşıya. Bir yandan 2012 için yüzde 3.2, 2014 için yüzde 3.6 büyüme hızlarıyla önceki yıllarda ısınan ekonomisini soğutmaya, 2011 yılında GSYH'nin neredeyse yüzde 10'una varan rekor cari açığını azaltmaya, diğer yandan yapısal tedbirler ve teşvik politikalarıyla üretim yapısını değiştirip küresel rekabet içinde yerini korumaya ve geliştirmeye çalışıyor. ABD seçimlerinin sonucunun belirlenmesi bu karmaşık ve değişen küresel düzende bilinmeyenlerin bir tanesini azaltsa da önümüzdeki yıllardaki gelişmelere yön verecek birçok faktörün nasıl evrileceği hala belirsizliğini koruyor.

KAYNAKÇA

Altuğ, S., F. Demers and M. Demers (2003), 'Investment Dynamics,' *In Dynamic Macroeconomic Analysis: Theory and Policy in General Equilibrium*, S. Altug, J. Chadha and C. Nolan (eds), Cambridge University Press

Altuğ, S., F. Demers and M. Demers (2007), 'Political Risk and Irreversible Investment,' *CES-ifo Economic Studies* 53, 430-465

Altuğ, S., F. Demers and M. Demers (2009), 'The Investment Tax Credit and Irreversible Investment,' *Journal of Macroeconomics* 31, 509-522

Baker, S., N. Bloom, S. Davis, and J. Van Reenen (2012), 'Economic Recovery and Policy Uncertainty in the US,' *Vox EU*, October 29

Bloom, N. (2009), 'The Impact of Uncertainty Shocks,' *Econometrica*, 77(3): 623-685

Chakraborty, A. (2012). 'America Has Supersized Inequality: Political Gridlock Was Bound to Follow,' *The Guardian*, November 5

Goldstein, S. (2012). 'Bernanke Defends QE from International Criticism,' *Marketwatch* October 14

Khim, S. (2012a), 'One Million Jobs Already Lost Due to Fiscal Cliff,' *FiscalTimes* October 26

Khim, S. (2012b), 'Why Jumping Off the Fiscal Cliff May Be Best Bet,' *FiscalTimes* October 28

Lazear, E. and J. Spletzer (2012), 'The United States Labor Market: Status Quo or New Normal?', Kansas City Federal Reserve Bank Jackson Hole, Wyoming Conference

Roubini, N. (2012), 'America Discovers the Limits of QE3,' *Project Syndicate* October 15

4 - Roubini, Project Syndicate, October 15, 2012

5 - Goldstein, Marketwatch, October 14, 2012

MARTI
İSTANBUL
HOTEL

Martı
İstanbul'un Anahtarını Sunuyor

Ülkemizin eşsiz lokasyonlarında açtığı tesislerle,
45 yıldır Türk misafirperverliğinde lider Martı
Grubu, sizi şehrin en yeni adresinde ağırlıyor.

GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERİN KADERİ GELİŞMİŞLERE BAĞLI

Dr. Hasan Ersel / İktisatçı

Gelişmekte olan ülkeler 2008’de küreselleşen kriz karşısında gelişmiş ülkelere gelen şoktan farklı ölçü (örneğin Türkiye görece fazla) ve zamanlarda etkilendi. Ancak daha sonra genelde bu ülkelerin ekonomilerinde toparlanma görüldü.

Bu sonucu bazı iktisatçılar gelişmekte olan ülkelerin ‘dayanıklılığı’ (resiliency) olarak adlandırdı. Bunun nedeni olarak da bu ülkelerin 1990’larda yaşadığı krizler sonrasında aldığı önlemler ve iktisat politikasını yürütme becerilerindeki artış gösterildi. Finansçıların çoğunlukta olduğu bir diğer grup ise bu olayı ‘ayırışma’ (decoupling) gibi daha heyecan verici bir terimle açıklamaya çalıştı. Bununla söylenmek istenen ise gelişmekte olan ülkelerin iş çevrimlerinin (business cycle) gelişmiş ülkelere bağımlı olmaktan çıktığıydı.

Yapılan çalışmaların bulguları, genelde, ayırışma görüşüne destek vermiyor. Buna karşılık, gelişmekte olan ülkelerin dayanıklılığının 1990’lara oranla arttığı

Avro Bölgesi’ndeki sorunlar gelişmekte olan ülkeler için yeni tehdit. Bu ülkelerin etkin politika araçları olduğunu varsaymak gerçekçi görünmüyor

görüşü kabul görmeye devam ediyor. Ancak gelişmiş ülkelerde sorunların devam etmesi, hatta bir anlamda daha da kötüleşmesi gelişmekte olan ülkelerin dayanıklılık derecesinin de sorgulanmasına, hatta bu konuda kaygıların yoğunlaşmasına yol açıyor¹.

Bu bağlamda Avro Bölgesi’ndeki sorunların devamının gelişmekte olan ülkeler için yeni bir tehdit oluşturması gündemde. Söz konusu ülkelerin, bu durumda, kolayca kullanabileceği etkin politika araçları olduğunu varsaymak ise pek gerçekçi görünmüyor.

Küresel üretime katkıları düşük

Son yıllarda dünya ekonomisinde gelişmiş ülkelerin payının ve dolayısıyla etki gücünün azaldığı görüşü sıkça dile getirildi. Sanayi malları üretimi de dış ticaretinde gelişmekte olan ülkelerin payının önemli ölçüde arttığı da doğru. Ancak bu, gelişmiş ülkelerin dünya ekonomisi içinde artık önemsiz olduğu anlamına gelmiyor. Gelişmiş ülkeler, 2011 yılında, dünya nüfusunun sadece yüzde 15’ini barındırmasına rağmen dünya gayri safi yurtiçi hasılasının (GSYH) yüzde 51’ini yaratıyor ve dünya ihracatının yüzde 62’sini yapıyordu. Buradan da gelişmekte olan ülkelerin dünya ekonomisi içindeki paylarının, nüfus ağırlıklarına oranla, epeyce düşük olduğu görülüyor. Üstelik, bu grup içinde sıra dışı sayılabilecek özellikleri olan Çin yer alıyor. Çin gelişmekte olan ülkelerin GSYH’sinin yüzde 29,3üne, ihracatlarının yüzde 24,8’ine ve nüfusunun yüzde 23,1’ine sahip².

*Bu yazının ilk taslağını okuyup görüş ve eleştirilerini ileten Sayın Ercan Kumcu’ya teşekkür borçluyum.

1 - Akyüz’de (2012) ayırışma görüşünün güçlü bir eleştirisi yapıldıktan sonra gelişmekte olan ülkelerin dayanıklılığına ilişkin sorunlar kapsamlı bir biçimde inceleniyor.

2 - Çin’in bu üç göstergesi itibarıyla dünya içindeki yeri ise şöyle: GSYH yüzde 14,3, ihracat yüzde 9,4 ve nüfus yüzde 19,6.

Dolayısıyla Çin dışındaki gelişmekte olan ülkelerin dünya ekonomisindeki ağırlıkları çok daha az: Bu ülkeler dünya nüfusunun yüzde 65,4'ünü barındırıyor ve dünya GSYH'sinin sadece yüzde 34,6'sını yaratıyor. Dünya ihracatı içindeki payları ise yüzde 28,3.

Gelişmekte olan ülkelerin birbirine yaptığı ihracatın toplam içindeki payı da yükselmiş. Dünya Ticaret Örgütü verilerine göre bu oran 1990'da yüzde 29 iken 2008'de yüzde 47'ye çıkmış. Ancak bu sonuçları değerlendirirken dünyada üretimin yapıma biçimindeki değişiklikleri de göz önüne almak gerekiyor.

Üretimin çeşitli aşamalarının farklı ülkelerde yapılıyor olması ve bunların dış ticaret yoluyla birleştirilmesi, bu ülkelerin birbirine yaptığı ihracatı artırıyor. Ama bu artışın ne kadar ve ne zaman olacağını belirleyen temel etken yine nihai ürüne yönelik talep. Bu talebin önemli kaynağı ise gelişmiş ülkeler.

Öte yandan teknolojik yenilik yaratma gücünü neredeyse bir tekel biçiminde elinde tutan gelişmiş ülkelerin dünya ekonomisinin yolunu çizebilme gücü hala yüksek. Bu işi beceremediklerinde ise bunun gelişmekte olan ülkelere maliyeti, görece, kendi katlandıklarından fazla olabiliyor.

Ürün ve piyasa farklılıkları

Gelişmekte olan ülkelerin, farklı derecelerde olmakla birlikte, gelişmiş ülkelerdeki krizden abartılı bir biçimde etkilenmelerine yol açan bir unsur, küresel üretim ağı içindeki konumları ve bu konumlarına karşılık gelen piyasa yapıları.

Çin dışındaki gelişmekte olan ülkeler dünya nüfusunun yüzde 65,4'ünü barındırıyor ama küresel GSYH'nin yüzde 34,6'sını yaratıyor. Dünya ihracatı içindeki payları ise yüzde 28,3

Gelişmiş ülkelerde tüketilen bir ürünün kullanımındaki düşüş sırasıyla o ürün için kullanılan ara malı ve ham maddelere yönelik talebi etkiliyor. Gelişmekte olan ülkelerin piyasalarında, gelişmiş ülkelerde gözlenen büyüklük, derinlik ve rekabet koşulları sağlamadığından, özellikle, ara malı ve ham madde piyasalarındaki tepkiler daha sert oluyor. Başka bir deyişle gelişmiş ülkelerin iş çevrimleri, gelişmekte olan ülkelere abartılı bir biçimde yansıyor. Bir gelişmekte olan ülkeye bu tür bir yansımanın ne zaman ve ne ölçüde olacağı, söz konusu ülkenin hangi

mallarda küresel üretim ağının neresinde konuştandığına ve ülkeye özgü koşullara bağlı olarak değişiyor. Gözlemler kabaca çevrim-yanlılık derecesinin nihai üründen ham maddeye gidildikçe arttığı biçiminde.

Gelişmekte olan ülkelerin, giderek daha çok sanayi ürününü nihai kullanıma yönelik olarak gelişmiş ülkelere ihraç ediyor olması yukarıda değinilen sorunu ortadan kaldırmıyor. Çünkü bu ülkelerdeki ihracata yönelik sanayi önemli ölçüde gelişmiş ülkelerin gereksinimlerine göre biçimlenmiş. Onların pazarları için ve onlara uygun ürünler üretiliyor.

Böyle bir ekonominin üretim/satış düzeninin (teknoloji, ürün ve girdi bileşimi, istihdam koşulları, yerleşim yeri, pazarlama organizasyonu vs.) değişebilmesinin ön koşulu, düşen dış talebi ikame edecek iç talebin ortaya çıkması ya da makul bir sürede çıkacağına güvenilmesidir. Bu koşul sağlanmazsa arz tarafındaki karar alıcılar için düzeni değiştirmenin getireceği ek maliyete katlanmanın anlamı olmayacaktır. Bunu sağlamak ise kolay değil. Çünkü bu ürünlerin önemli bir kısmı gelişmiş ülke pazarları için tasarlanmış. Bunlara iç talep ya yok ya da üretimin sürdürülebilmesi için yeterli değil. Dolayısıyla gelişmekte olan ülkelerin iç piyasaya yönelerek büyümelerini sürdürmeye kalkmalarının küçümsenemeyecek bir maliyeti var.

İç talep nasıl artırılabilir?

İç talebi artırabilmek için akla gelen ilk yol harcanabilir geliri artırmak. Bunu yapabilecek tek iktisadi oyuncu ise devlet. Devlet bunu ya vergileri düşürerek ya da kamu harcamalarını artırarak sağlayabilir. Gelişmekte olan ülkelerde etkin doğrudan vergilendirme oranı düşük olduğu için vergi iadesi gibi yollarla iç talebi artırmak pek olanaklı değil (ABD deneyimi bunun gelişmiş ülkeler için de kolay olmadığını gösterdi).

Dolaylı vergilerdeki indirim ise, daha çok, ilgili mala olan talebi etkiliyor. Bir açık ekonomide bunun ithalatı mı iç üretimi mi artıracığı ayrı bir sorun (Türkiye bunu otomotivde yaşıyor). Bu durumda gelişmekte olan ülkeler için kamu harcamalarının artırılması temel politika aracı oluyor. Bu yaklaşımın arkasında yatan mantık şöyle: Kamu harcamaları kişisel harcanabilir geliri, o da tüketimi artıracak, tüketimdeki artış da yatırımları uyuracak; bu da yeni bir gelir artış çevrimini başlatacak.

Hane halklarının tüketimi artırabilmesi için harcanabilir gelirlerindeki artışın sürekli olacağına güvenmesi gerekiyor. Bunu sağlamanın yolu ise büyük çaplı, uzun süreli, makro düzeyde kayda değer derecede istihdam yaratan ve tercihan ülke geneline yayılmış kamu

yatırımlarına başvurmak. Bu tür yatırımların tipik örneği de inşaat (bina, yol, liman vs.) yatırımları. Ne var ki bu yolla da başarıya ulaşmak sanıldığı kadar kolay değil. Her şeyden önce bu süreç zaman alıyor. Özel kesimin tepkisi, başta güven olmak üzere çeşitli nedenlerle gecikmeli oluyor. Ekonomide beklenen canlanma olmadıkça, hükümetler kamu harcamalarının daha çok artırılması baskısıyla karşılaşıyor. Kamu açıkları daha da büyüyor.

Gelişmekte olan ülkelere, uzunca bir süredir ihracatı artırarak büyümeleri ve kamu açıklarını düşürmek için kamu harcamalarını kısımları önerildi. Bugün gelinen noktada bu ülkelerin büyük çoğunluğu için dış talepteki düşüşü telafi edecek harcama miktarı, bütçeye oranla büyük ölçekli olmak zorunda. Dolayısıyla bu harcamanın yapılması kamu açığında ciddi artış anlamına geliyor.

Bu durumda söz konusu ülkeler iki farklı sorunla karşılaşacak. Bunlardan ilki kamu açıklarının büyümesinin bu politikanın sürdürülebilirliğine duyulan güveni sarsması. İkinci sorun ise doğacak kamu açığının finansmanında karşılaşılabilecek güçlükler. Gelişmekte olan ülkelerin iç mali piyasaları, genelde, fon talebinde böyle bir artışı kolayca karşılayacak derinlik ve esneklikten yoksun. Dolayısıyla, böyle bir ek fon talebi faiz oranlarının yükselmesine ve/veya özel kesimin finans piyasalarından, kısmen de olsa, dışlanmasına yol açabilir. Bu ise, kamu harcamalarını artırmaktan umulan amaçla çelişecektir.

Akla gelebilecek bir yol bu ek kaynak gereksiminin küresel mali sistemden ya da daha doğru bir ifadeyle gelişmiş

Teknolojik yenilik yaratma gücünü neredeyse tekel biçiminde elinde tutan gelişmiş ülkeler toparlanmadan gelişmekte olan ülkelerin sürdürülebilir bir kalkınma yoluna girme olasılığı çok düşük

ülkelerden karşılanması. Ancak bu açıdan görülebilir gelecek pek ümit vermemekte. Gelişmiş ülkelerin krizden çıkamamaları fon gereksinimlerini artırdı. Önümüzdeki dönemde bu eğilimin devam etmesi, küresel sermaye hareketlerinin yönünün gelişmiş ülkelere doğru olması beklenmekte.

Bu durumda gelişmekte olan ülkelerin, bir bütün olarak, küresel finans piyasalarından eskiye oranla daha az yararlanabileceği söylenebilir. Tabii, bu koşullarda bile bazı gelişmekte olan ülkeler bu piyasalardan, diğerlerine oranla, daha çok yararlanabilir konumda olabilir. Ama onlar da, eskiye oranla çok daha belirsiz ve olumsuz koşullarda, bir yandan daha yüksek bedel ödemek, öte yandan dış borçlarını yükseltmenin riskini taşımak zorunda kalacak.

Sonuç: Krizden çıkış uzun ve sıkıntılı olacak

Kuşkusuz bu sorunlar aşılamaz nitelikte değil. Burada vurgulanmak istenen, bu sürecin kolay, çabuk ve maliyetsiz olmadığı. Her şeyden önce, 'ayırışma' gibi düşlere kapılmamak gerekir. Bugünkü dünya ortamında gelişmiş ülkeler kendilerini toparlamadan gelişmekte olan ülkelerin sürdürülebilir bir gelişme yoluna girme olasılığı çok düşük.

Sorunun köklü çözümü için teknik açıdan iktisat politikası önlemlerinin iyi tasarlanması, bunların sıkı bir siyasal disiplin içinde uygulanması ve nihayet ülkeler arasında çok daha kapsamlı ve sürekli işbirliği yapılması gerekiyor. Bu koşulların her birinin sağlanması olasılığı bir öncekinden daha düşük gibi görünüyor. Böyle bakıldığında, gelişmekte olan ülkeler için krizden çıkış süreci uzun ve sıkıntılı olacağı benziyor.

KAYNAKÇA

Akyüz, Y. (2012): *Staggering Rise of the South*, South Center Research Paper No. 44, March

IMF (2012): *World Economic Outlook-Coping with High Debt and Sluggish Growth*, October, Wasington D.C.: International Monetary Fund Publication Services

Ticaretin makam aracı.

Göz kamaştıran iç ve dış tasarımı, konforu, yüksek performansı ve ticareti yeniden tanımlayan teknolojileriyle Yeni Ford Tourneo Custom, tüm ticaret erbabını makam sahibi yapacak.

YENİ FORD TOURNEO CUSTOM

Dünyanın
ticari gücü
TRANSIT
Türkiye'de
üretiliyor

BİRLİK RUHUNDAN AYRILIK HAVASINA

Erdal Güven / Gazeteci

Ekonomik kriz Avrupa siyasetinde sarsıcı bir yan etkiye yol açtı: Öteden beri merkezle yollarını bir biçimde ayırmak isteyen bölgeler, düpedüz bağımsızlık ister oldu.

Devletlerin toprak bütünlüğü ilkesi ile halkların self-determination ya da kendi kaderini tayin hakkı, siyaset teorisinin düşman kardeşleri arasında yer alır. Literatürde uzun yıllar boyunca genel geçer kural şuydu: Demokrasinin gelişmesi, refahın artıp tüm ülkeye yayılması ve sosyoekonomik standartların yükselmesine koşut olarak mikro-milliyetçilik ehlileşir.

Soğuk Savaş döneminde ayrılıkçı akımların sosyal ve ekonomik açıdan görece geri kalmış ya da farklı etnik-dini-kültürel aidiyetleri nedeniyle baskı görmüş halklar arasında kök salması, bu genel geçer kurala destek sağladı. Yugoslavya ve Sovyetler Birliği'nin baş döndürücü bir hızla dağılması aynı kuralın geçerliliğine yoruldu.

Kaideyi sarsan istisnalar

Elbette bazı istisnalar vardı. Mesela Kanada'da Kebek. Ne baskı altındaydı ne de geri kalmıştı Kebek. Tam tersi. Ama 40 yıldır bir bağımsızlık rüzgârı esiyordu bölgede (Geçen eylül ayındaki seçimlerden de kurulduğu 1968'den bu yana Kebek'in bağımsızlığını savunan Parti Quebecois oyların yüzde 32'sini alarak bir kez daha zaferle çıktı).

Sonra Bask. Evet, faşist Franco döneminde her açıdan ezilmişti Basklılar. Ancak 1978'den beri değil Avrupa'nın, tüm dünyanın en özgürlükçü anayasalarından birinin güvencesinde yaşıyorlardı. Dış politika, savunma ve maliye dışında tamamen özerktiler. Üstelik AB üyeliğinin de etkisiyle İspanya ortalamasının da üstünde bir refah seviyesine kavuşmuştu Basklılar. Ama ayrılıkçı hareket işi teröre varıracak kadar (ETA) dirençli çıkmıştı (Kebek'te olduğu gibi Bask'ta da ekim ayında yapılan yerel seçimlerde oyların dörtte üçü biri ılımlı, diğeri radikal ama ikisi de bağımsızlık yanlısı PNV ve EH Bildu'ya gitti). Derken 2008'de patlak veren ekonomik krizin etkisiyle özellikle Avrupa'da istisnalar kaideyi zorlayacak bir nicelik

ve nitelik kazanmaya başladı. Bugün itibarıyla Katalanya İspanya'dan, Flamanca Belçika'dan, İskoçya Britanya'dan ve Padanya İtalya'dan ayrılmanın yolunu arıyor.

Krizin getirdiği argüman

Şu bir gerçek ki söz konusu bölgelerde ekonomik açıdan 'her şeyin yolunda gittiği' 1990'lar ve 2000'lerde de vardı benzer arayışlar. Ancak ekonomik kriz ayrılıkçı hareketlere son derece güçlü bir argüman kazandırdı.

Ekonomik kriz Avrupa'da sadece halklar arasındaki dayanışmayı değil, o halkların kendi içindeki birlik beraberliğini de çatırdatıyor

Bu argümanı en 'veciz' haliyle bağımsızlık yanlısı Flaman lider Bart de Wever dile getirdi geçenlerde: "Flamanlar inek gibi sağılmaktan bıktı." Wever'in İtalyan dava arka daşı Kuzey Birliği lideri Roberto Maroni daha açık söylüydü, "Güney İtalya'nın Yunanistan'dan farkı yok. Artık yeter" derken. Madrid hükümetini 'kepçeyle alıp kaşıkla vermek'le suçlayan Katalanya Başbakanı Arturo Mas da 'herkesin kendi yağıyla kavrulması' görüşünde.

Tüm bu mesajlardan çıkan sonuç şu: Zengin bölge halkları, fakir bölge halklarını daha fazla sırtında taşımak istemiyor (Aslında Yugoslavya'nın parçalanma sürecinde de gözlemlenen bir dinamikti bu. İlk ayrılık bayrağını açan cumhuriyetlerin görece zengin Slovenya ve Hırvatistan olması rastlantı değildi).

İskoçya bir adım önde

Buna karşılık bugün itibarıyla ayrılık yolunda en somut adım tersine bir refah farkının gözlemlendiği Britanya'da atıldı. İskoçyalıların bağımsızlık isteğine nicedir direnen, çareyi ara formüller (devolution) geliştirmekte arayan İngilizler sonunda pes etti ve İskoçya'nın Britanya'dan

Katalanlar ayrılma isteklerini dile getirmek için hiçbir fırsatı kaçırmıyor.

bağımsızlık için referandum düzenlemesine onay verdi. Evet, İskoçyalılar 2014'te sandık başına gidip 'Devam' ya da 'Tamam' diyecek. Yeri gelmişken tarih olarak 2014'ün seçilmesi rastlantı değil. Çünkü 2014 İngilizlere karşı kazanılan İskoç bağımsızlık savaşının da 700'üncü yılı.

Bağımsızlık yanlısı Flaman lider, 'inek gibi sağılmaktan bıktıklarını' söyleyebiliyor; İtalyan dava arkadaşı, "Güney İtalya'nın Yunanistan'dan farkı yok" diyebiliyor

İskoçyalıların bir 'sağılma sendromu' yaşadığı ileri sürülemez. 5.2 milyon nüfuslu İskoçya kişi başına düşen milli gelirden AB ortalamasının üstünde ve fakat Britanya ortalamasının altında seyrediyor öteden beri. Dahası Britanya, dolayısıyla da İskoçya şu ana kadar ekonomik krizden fazla etkilenmiş sayılmaz. Buna karşılık uzun uğraşlar sonucunda Londra'yı bağımsızlık referandumuna ikna eden Ulusal Parti'nin giderek güçlenmesinde, Britanya genelinde üniversite harçlarının ve sağlık katkı paylarının yükseltilmesinden İskoçya'yı muaf tutmayı başarmasının payı var. Daha önemlisi İskoçyalıların Kuzey Denizi'nin petrol, doğalgaz ve balıkçılık gelirinin tamamen kendilerine kalması gibi kayda değer bir beklentisi söz konusu bağımsızlıktan. Nihayet, Ulusal Parti lideri Alex Salmond, İngiliz bayrağından kurtulmaya can atıyor ama İngiliz poundundan vazgeçmeye hiç niyeti yok.

Bağımsızlık çantada keklik değil. Halihazırda 'Britanya'dan ayrılalım' diyen İskoçyalıların oranı yüzde 30-40'larda seyrediyor. Ancak, 'işin ciddiye binmesi' zaman içinde

bu oranı yukarıya çekebilir. Sonucu belirleyecek etken ise Ulusal Parti'nin halkı ayrılığın muhtemel ekonomik getirilerine, bir başka deyişle daha müreffeh bir sosyoekonomik düzene giden yolun, bağımsızlığa giden yoldan geçtiğine ne ölçüde ikna edebileceği.

Katalanya dünden hazır

Ayrılkçı bölgeler içinde siyasilerin halkı bağımsızlığa ikna etmek için fazla mesaiye pek gerek duymayacağı adres hiç kuşkusuz Katalanya. Bağımsızlık dinamiğinin taraftarlık dahil ('Barcelona bir kulüpten çok fazlasıdır') son derece güçlü sosyal ve kültürel kodlara dayandığı bölgede, ekonomik kriz bir 'çarpan' etkisi meydana getirdi. Son dört yılda, yani krizin başlangıcından bu yana bağımsızlık isteyenlerin oranı ikiye katlanarak yüzde 70'e dayandı. Kaldı ki Katalanların yine ezici çoğunluğu içine düştükleri mali krizden de merkezi hükümetin maliye politikasını sorumlu tutuyor.

İspanya nüfusunun yüzde 16'sını oluşturan Katalanlar toplam milli gelirin yüzde 20'sini üretmekle kalmıyor; merkezi hükümetin vergi gelirlerinin yüzde 21'i de Katalanya'dan geliyor. Bir bakıma AB için Almanya neyse, İspanya için Katalanya da o.

Tarihi arka plan, eldeki veriler ve en çok da krizle patlayan işsizlik oranı (ortalamada yüzde 20, genç nüfusta yüzde 50) Katalanlarda bir başlarına kendilerini çok daha iyi ve refah içinde idare edebilecekleri kanısını fikri sabit haline getirdi. Son olarak 25 Kasım günü yapılan seçimlerde oyların üçte ikisi ayrılıkçı partilere yöneldi. Gelgelelim Katalanya'nın ayrılış süreci, İskoçyalılarınki kadar 'medeni' biçimde ilerlemeyebilir. Zira anayasa, 'ülkenin bölünmez bütünlüğü'nden bahsediyor. İspanya

meclisi de önümüzdeki yıl yapılması planlanan bağımsızlık referandumunu şimdiden 'yasadışı' ilan etti.

Flamanya ilk fırsatta

Bağımsızlık ateşinin harlandığı bir başka bölge Belçika'nın Flamanya'sı. Felemenkçe konuşulan Flamanya, Frankofon Valonya ve başkent Brüksel'den oluşan Belçika'da da ayrılık rüzgârı ekonomik krizden önce esmeye başladı. Yeni Flaman İttifakı (N-VA) öteden beri Belçika'nın resmen olmasa da fiilen bölünmesini istiyor.

Nüfusun yüzde 70'ini (6,2 milyon) oluşturan Flamanların GSMH'ye katkısı yüzde 76 oranında. Belçika'nın verimli toprakları ve güçlü sanayisi Flamanların elinde. İşsizlik oranı da Valonya'nın yarısı kadar, yüzde 4,3. Velhasıl, Valonlar, Flamanların yanında yoksul kalıyor. Nitekim N-VA, Wever'in 'sağılma sendromu'nu bolca işlediği ekim ayında yapılan yerel seçimlerden birinci parti olarak çıktı.

İskoçyalılar bağımsızlık düşü kurarken bir yandan da Kuzey Denizi'nin zenginliklerini İngilizlerle paylaşmamanın hesabını yapıyor

Parti seçim başarısını bir ölçüde Sosyalist hükümetin ekonomik krize önlem olarak öne sürdüğü vergileri artırma kararına muhalefet etmesine borçlu. V-NA'nın kısa vadede hedefi Belçika'yı gevşek bir konfederasyona çevirmek. İlk fırsatta da ver elini bağımsızlık.

Padanya rüyası

Yakın geçmişte Avrupa'nın merkezkaç bölgeleri arasında ayrılık bayrağını en yükseğe çeken İtalya'nın Padanya'sıydı aslında. İskoçya, Katalanya ve Flamanya'nın aksine sınırları resmen belirli bir bölge değil Padanya. Ancak tüm Kuzey İtalya ve Roma'ya kadar inen Orta İtalya geliyor akla Padanya deyince.

Hal böyle olunca nüfusun yüzde 55'ine (33,3 milyon) denk gelen, ülke GSMH'sinin yüzde 60'ını karşılayan, işsizlik oranının İtalya genelinin yarısından da az olduğu (yüzde 4,2) bir bölgeden söz ediyoruz. Sönmeye yüz tutmuş 'Padanya ateşi'nin ekonomik krizle harlanması Kuzey İtalyalıları sokağa dökmeye başladı bile. 'Ayrılalım'

haykırıışlarının en çok, hali vakti fazlasıyla yerinde Venedik'ten ya da tüm Avrupa'nın en düşük işsizlik oranlarından birine sahip Güney Tirol bölgesinden yükselmesi rastlantı değil.

Padanya'nın sözcülüğünü Kuzey Birliği adlı parti yapıyor. Yıldızı Umberto Bossi zamanında parlayan, ancak art arda patlak veren İtalyanvari skandallarla zemin yitiren parti, ekonomik krizin ve lider değişikliğinin ardından Padanya bayrağını yeniden yükseltti. Amacını 'fakir ve tembel güneylileri, zengin ve çalışkan kuzeylilerin sırtından indirmek' olarak koyan parti, AB'nin İtalya'ya dayattığı kemer sıkma politikasına da şiddetle karşı çıkıyor.

Geçici mi kalıcı mı?

Tüm bu bölgesel çalkantıların işaret ettiği bir gerçek var: Ekonomik kriz Avrupa'da sadece halklar arasındaki dayanışmayı değil, o halkların kendi içindeki birlik beraberliğini de çatırdatıyor. Bir Alman bir Yunanlı'ya hangi gözle bakıyorsa bir Barcelonalı da bir Cordoba'lıya aynı gözle bakıyor artık (Almanya'da bile Bavyera eyaleti, bütçesinden 'daha az zengin' eyaletlere kaynak aktarmasını öngören mali denge sistemi nedeniyle merkezi hükümetle mahkemelik). İşin içinde bir de tarihi husumet, kimlik arayışı, kültürel farklılıklar varsa bakış daha da keskinleşiyor.

Tabii bu muhtemel kopuşların AB nezdinde nasıl sonuçlar yaratacağı da beilirsiz. Özellikle İspanya Katalanya'nın AB üyeliğine kolay kolay geçit verecek gibi durmuyor. Bu, Avro Bölgesi için de kriz habercisi. AB'nin idari merkezi durumundaki Belçika'nın bölünmesinin birlik üzerindeki etkilerini şimdiden kestirmek de kolay değil.

Kimi gözlemcilere göre ekonomik kriz gibi bu 'ayrılık havası' da gelip geçici. Kimilerine göre ise ekonomik kriz, bir 'katalizör' görevi görecek ve 5 ila 10 yıl içinde bambaşka bir siyasi Avrupa haritasına bakıyor olacağız.

Voyager

Bazı koltuklar sorumluluk verir, bazıları ise keyif.

Yeni Lancia Voyager, başarı yolculuğunuzda üzerine düşeni yapıyor.

7 koltuk kapasiteli geniş iç mekan, Stow'n Go® koltuk sistemi, ısıtmalı deri koltuklar, 3 bölge tam otomatik klima ve Bluetooth destekli Uconnect® iletişim sistemi yeni Lancia Voyager'da sizi bekliyor!

Her yerde **LANCIA**
4441910
www.lancia.com.tr

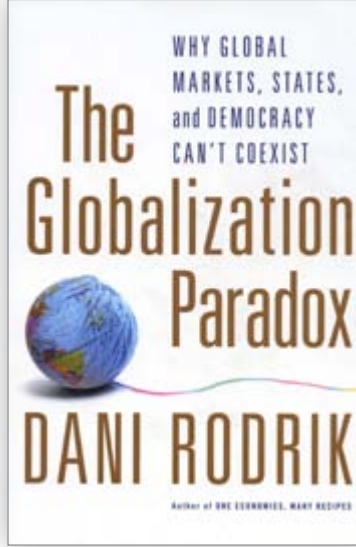
İlanda gösterilen Lancia Voyager'ın 2.8 L 178 HP Euro Dizel şehir içi/şehir dışı ortalama yakıt tüketimi 7.9 l/100 km, CO₂ emisyon değeri 207 g/km'dir.

ÜÇÜNDEN İKİSİNİ SEÇİNİZ

Cemal Yardımcı

Dani Rodrik, uluslararası düzeyde en tanınmış ve etkili Türkiyeli iktisatçılardan biri. Son yıllarda Türkiye’de sadece Balyoz Davası’yla ilgili olarak ve kayınpederini savunusuyla gündeme gelmesine hayıflanmamak mümkün değil. Çünkü, üzerinde çalıştığı konular, katkı yaptığı tartışmalar küresel kriz sonrası dünyadaki ekonomik ve politik düzenin şekillenmesi açısından can alıcı önem taşıyor.

Kriz sonrası tartışmalarda öne çıkan endişelerden biri, küreselleşmenin geleceğine ilişkindi. Ekonomik sıkıntıların artmasıyla birlikte milliyetçi, popülist, içe kapanmacı eğilimlerin güç kazanması, korumacı politikaların taraftar toplaması beklenen bir gelişmeydi. Yanıtı merak edilen soru, kriz sonrasında kurumları ve kurallarıyla yeni bir düzen oluşurken bu yaklaşımların ne kadar etkili olacağıydı. Bir yandan ‘sol’ ve ‘sağ’ versiyonlarıyla milliyetçi politikaların rağbet gördüğü, öte yandan küresel ölçekte karşılıklı çıkar ve bağımlılık ilişkilerinin son derece sağlam olduğu bugünün dünyasında, bu soru hala cevabını bulmuş değil. Tartışma sürüyor.

Akademik birikime dayanan dengeli üslubuyla Küreselleşme Paradoksu tartışmanın ateşli havasını pek yansıtmıyor. Ancak yine de Rodrik’in kitabının küreselleşme karşıtlarının kitaplığında, sürece ilişkin en nitelikli eleştirilerden biri olarak önem kazanacağı öngörülebilir.

Küreselleşme Paradoksu, alt başlığından da anlaşılacağı üzere temel bir tez etrafında düzenlenmiş: Derin bir küreselleşme (Rodrik’in tabiriyle ‘hiperglobalizasyon’), milli devletlerin temel siyasi birimler olarak varlığını sürdürmesi ve demokrasi bir arada var olamaz. Her biri görünüşte çağımızın

kaçınılmaz bir boyutu olan bu üç olguyu aynı anda esas kabul eden bir gelecek perspektifi tutarsızlığa düşer. Tutarlı bir tasarım, bunlardan en fazla ikisini esas alıp, üçüncüsünü bu seçimin sınırları içinde değerlendirmelidir.

Rodrik, ‘üçlü açmaz’ tezini ortaya atarken, ekonomi disiplinde bu tür imkansızlık teoremlerinde genellikle yapıldığı gibi bir modelleme ve analiz çabasına girmiyor. Tezini ekonomi tarihinden ve güncel gelişmelerden çıkardığı derslere dayandırıyor.

Kirpi değil tilki

Rodrik ekonomistlerin sorunlara yaklaşımını da ayrı bir bölümde ele alıyor. ‘Tek bir numarası olan kirpi’ye benzettiği piyasa dogmatik ana akım ekonomistleri eleştiriyor. Onlara karşı, ‘kafasında kırk oyun olan tilki’ye benzettiği, sorunları kurumların ve koşulların oluşturduğu bağlama yerleştirmeyi önemseyen ve önerilerini somut duruma göre şekillendiren esnek ekonomistleri savunuyor.

Böyle bir arka plan oluşturduktan sonra Rodrik ana tezini ve kendi tercihini ortaya koyuyor. Rodrik’e göre derine inen bir küreselleşme kendi kural, standart ve yasalarını da gerektirir. Küresel ölçekte belirlenecek bu kural ve standartlar milli devletlerin alışlagelmiş yetki alanını çiğneyip geçer. Böylesine engel tanımaz bir küreselleşme

Tanınmış ve etkili Türkiyeli iktisatçı Dani Rodrik’in son kitabının temel tezi şu: Derin küreselleşme, milli devletler ve demokrasinin bir arada varlığını sürdürmesi mümkün değil

Dani Rodrik’in son kitabı, The Globalization Paradox: Why Global Markets, States and Democracy Can’t Coexist (Küreselleşme Paradoksu: Neden Küresel Piyasalar, Devletler ve Demokrasi Bir Arada Var Olamaz) tam da bu tartışmanın içinde yer tutuyor. Küresel güçleri, milli kimlikleri, yoksullaşmayı, adaleti ele alan bu tartışma ateşli polemiklere, heyecanlı söylemlere yol açıyor.

benimseniyorsa, kuralları koyan küresel teknokratlar olacak, milli hükümetler kendi halklarından gelen taleplere –demokratik geleneklere aykırı olarak- kulaklarını tıkamak ve küresel kuralları uygulamaya sokmak zorunda kalacak. Kuralları ve standartları belirlemek için küresel düzeyde demokratik mekanizmalar oluşturmak ise temel politik birim olarak milli devletlerden vazgeçmeyi gerektirecek.

‘Altın sırmalı deli gömleği’

Rodrik bu iki seçeneği de uygun görmüyor. Demokrasiden vazgeçme seçeneği uzun boylu bir tartışmayı bile hak etmez ona göre: Küresel kuralların ‘altın sırmalı deli gömleği’ni giyen ve halkın taleplerine duyarsız kalan milli hükümetler, kriz ve patlamalara gebe bir istikrarsızlık iklimi yaratır.

Rodrik ‘küresel bir demokrasi’ tasarımını ise öncelikle uygulanabilirlik açısından eleştiriyor. Ama yerel taleplerin ve önceliklerin çeşitliliğini düşünerek, milli devletleri etkisizleştiren bir seçeneği arzu edilir bulmadığını da açıklıyor. Milli hükümetlerin önünde emek piyasası düzenlemelerinden vergilere, sağlık ve güvenlik standartlarından sanayi politikalarına kadar uzanan geniş bir ‘politika yapma alanı’ bulunması gerektiğini düşünüyor: Demokrasi ancak bu politika yapma alanının varlığı durumunda etkin olarak işleyebilir.

Dolayısıyla Rodrik önerisini demokrasiyi ve milli devletleri korumak, buna karşılık derin küreselleşmeyi (özellikle finansal küreselleşmeyi ve uluslararası sermaye hareketlerini) dizginlemek doğrultusunda geliştiriyor: Küreselleşme, 1950’li, 1960’lı ve 1970’li yıllarda olduğu gibi ‘seyretilik’ ya da ‘sığ’ bir nitelik taşımalı. Piyasaların ancak kendilerini destekleyen kurumlar ve kurallarla

birlikte, kendilerini düzenleyen bir idari yapı içinde var olabileceği kabul edilmeli. Demokratik yönetimlerin şimdi ve görünür gelecekte ancak milli devletler içinde örgütlenebildiği de kabul edilmeli. Refaha giden farklı yolların varlığı, ülkelerin dışarıdan dayatmalara direnme ve demokrasi çerçevesinde kendi toplumsal düzenlemelerini, kurumlarını, kurallarını yapma hakları teslim edilmeli. Bu kabuller çerçevesinde, uluslararası ekonomik düzenlemelerin amacı, milli kurumlar arasındaki arayüzde geçerli olacak trafik kurallarını koymakla sınırlı kalmalı.

Ek öneriler

Üçlü açmazdan çıkış için tercihini milli egemenlik ve demokrasi ikilisinden yana yapan Rodrik’in küreselleşmenin geleceği için önerdiği sağduyu kuralları böyle özetlenebilir. ‘Akıllı başında bir küreselleşme’ için Rodrik bu sağduyu kurallarından hareketle bir dizi ek öneri de getiriyor. Bunlardan ilki, açık bir dünya ekonomisinin sıradan insanların desteğini alması gerektiğinden hareketle uluslararası ticaret rejiminde farklı milli öncelikleri gözetten bir reform yapılması.

İkinci bir öneri, Tobin vergisi benzeri mekanizmalarla küresel finansal hareketlere sınırlama getirilmesi. Bir diğer öneri ise küreselleşme dalgasında geride kalan bir alanda, emek piyasalarında uluslararası hareketleri hem teşvik edecek, hem de düzenleyecek önlemlere ilişkin.

Küresel ekonomik bütünleşme ne kadar derine gidecek ve uygun siyasi mekanizmalar ne olacak? Bu soru üzerinde düşünmek için Rodrik’in kitabı mükemmel bir çıkış noktası

Bütün bu öneriler ve önerilerin arkasında yatan temel tercihler tartışmaya açık. Ancak Rodrik’in işaret ettiği alanda gerçek bir gerilimin bulunduğu bir gerçek. Bu gerilim küresel kriz sonrası ortamda çok daha belirginleşti. Kriz sonrası dünyayı şekillendirecek temel soru, küresel ekonomik bütünleşmenin ne kadar derine gideceği ve buna uygun siyasi mekanizmaların ne olacağına ilişkin. Önümüzdeki dönemi şekillendirecek soru üzerinde düşünmek için Rodrik’in kitabı Küreselleşme Paradoksu mükemmel bir çıkış noktası.

MARS'TA BİR MERAK'LI

Ferzan Akalın Jaeger / NASA Sistem Mühendisi

Küçük bir jip büyüklüğündeki Curiosity'nin uzunluğu kolu kapalı haldeyken 3,5 metre. Genişliği 3, yüksekliği 2,5 metre. Kolu ayrıca 2,2 metre kadar açılabilir. Ağırlığı 900 kg.

1970'lerden bugüne NASA tarafından Mars'ın hem yörüngesine hem de yüzeyine çeşitli araçlar gönderildi. Her araç bir öncekinden öğrenilen derslere, ilerleyen teknolojiye dayanarak geliştirildi ve bilim yapabilme kapasitesi artırıldı.

Son Mars kaşifi Curiosity (Merak) şimdiye kadar elde edilen bilgiler doğrultusunda Mars'daki bilinmezliklere daha kapsamlı ışık tutmak gerektiğine inanan NASA'nın Mars Keşif Programı kapsamında yıllar süren bir takım çalışması sonucunda üretildi. Görevi Mars'da bugüne kadar küçük çapta, yani mikroskobik seviyede hayatı destekleyebilecek bir habitatın olup olmadığını belirlemek.

Curiosity'nin araştırma kapasitesi, 2003'te gönderilmiş Spirit ve Opportunity'nin hayli üstünde. Örneğin Curiosity'nin, kolu yardımıyla gövdesine toprak, taş ve çakıl atabilmek gibi bir özelliği var. Bu özellik sayesinde Mars toprağının yapısı hem aracın gövdesindeki fırınlar yardımıyla çok yüksek sıcaklıklara çıkarılarak (1100 dereceye kadar), hem de bazı sıvı çözücülerin içinde gösterdiği reaksiyonlara göre daha iyi anlaşılacak. Bu teknoloji, gerek Curiosity'den önce Mars'a gönderilen diğer rover'ların Mars'daki bulgularına dayanarak gerekse

daha ileri bulguların neler olması gerektiği araştırılarak geliştirildi.

Su var, ya hayat?

Gerek Mars'a şimdiye kadar gönderilen rover'lerden gerekse yörüngesine oturtulan uzay araçlarından öğrenebildiğimiz birkaç önemli bulgu Mars'da eskiden su bulunduğunu gösteriyor. Aynı zamanda, Mars'ın sürekli Güneş ışınları tarafından yozlaştırılan atmosferinde metan gazının bulunması da orada canlı bir şeylerin metan gazını hala ürettiği teorisini destekliyor. Aksi taktirde, milyonlarca yıldır Güneş ışınlarıyla aşınan atmosferde metan gazı kalamazdı. Zaten insanlığın Mars'a bu kadar ilgi duyması da Mars'ın hayat izleri barındırması.

Curiosity ağırlığında bir cismin Mars'a başarıyla indirilmesi, bu gezegenden örnek alıp Dünya'ya geri gelecek bir uzay aracı fikrini hayalden çıkarıp gerçeğe bir adım daha yakınlaştırdı

Sağlığına özen gösterenler için M Life ürünleri Migros'ta.

M Life organik ürünleri sağlığına özen gösterenlerin ilk tercihi olmaya devam ediyor.

M
Migros

*Bu benim
dünyam.*

Hayatın en yalın halini görebilmek için doğada su ve de organik karbona ihtiyacımız var. Bundan önceki Mars araçlarının su yatakları ve su izlerine rastlaması üzerine 'Peki ya karbon' sorusu gündeme geldi. Mars'ın Güneş ışınlarından dolayı aşınmış atmosferi hayatı bugün itibarıyla imkansız hale getirmekte. Ancak, bundan milyonlarca yıl önce, Mars'da da Dünya'daki gibi bir atmosfer varken, acaba Mars hayata uygun muydu? Bu sorunun yanıtını Curiosity'nin organik karbon bulup bulamayacağı belirleyecek.

Curiosity'nin böyle kapsamlı bir araştırma yapabilmesi için şimdiye kadar Mars'ın yüzeyine hiç gönderilmemiş büyüklükte ve bir o kadar da sofistike araçları gövdesinde taşıması gerekiyordu. Aracın kolunun ucundaki matkapla delinip alınan toprak örneklerinin yanı sıra, yüzeydeki kum ve katı malzemeler yine aracın kolu yardımıyla gövdesine atılacak, sonra da gövdesinin içindeki farklı araçlar tarafından incelenecek.

Mars'ın bütün jeolojik bilgisi toprağına ve yüzeyine kazılı. Toprağına, yüzeyin altındaki radyasyonla aşınmamış katı örnekleri incelemekle, Mars'ın geçmişine ait çok fazla bilgiye sahip olacağız. Mars'la ilgili bu kadar çok şeyi araştırabileceği için bu uzay misyonun adı Mars Science Laboratory (Mars Bilim Laboratuvarı) kondu.

Yeni dönemin habercisi

Curiosity, insanlığın Mars'la ilgili bulguları açısından yeni bir dönemin habercisi. Mars'ın yüzeyine ilişkin bilimsel araştırmalar açısından bu başarılı iniş şu nedenlerle çok önemli:

- Mars'ın yüzeyine ağır ve büyük bir cismin başarıyla indirilmesi, ileride Mars'dan örnek alıp Dünya'ya geri gelecek bir uzay aracı fikrini hayalden çıkarıp gerçeğe bir adım daha yakınlaştırdı.
- Şimdiye kadar Mars'da aşılamamış bir uzaklık olan 5 ila 20 kilometre yol kat edilmesi Mars'dan şimdiye kadar elde ettiğimiz çok üzerinde bilgiler elde etmemizi sağlayacak.

Curiosity ilk başta 23 ay süresince araştırma yapmak için yollandı, ancak araştırmaların gidişatına ve de aracın pil ömrünün uzunluğuna göre süre gözden geçirilecek.

Curiosity, gövdesinde ve baş kısmında toplam 11 tane alet taşıyor. Bunlardan üçü farklı kameralar, dördü farklı parçacık analizi için, ikisi radyasyon ölçer. Ayrıca aracın etrafındakilerden haberdar olabilmesi ise bir gözleme istasyonu ve bir de atmosferik sensör var.

26 Kasım 2011'de TSi sabah 10:02'de Atlas V uzay aracının içinde Mars'a doğru yola çıkan araç, 6 Ağustos 2012 sabahı 08:32'de başarıyla hedefe ulaştı.

Kısaca SAM denen parçacık analiz aleti, aracın gövdesinin yarısından çoğunu kaplıyor. Bir mikro dalga fırın büyüklüğünde. NASA Goddard Space Flight Center'da yapılan alet karbon içeren moleküller aramak için tasarlandı. Bu moleküllerden biri de metan gazı. Metan gibi içinde karbon bulunan moleküller hayatı dair ipucu verir. Bu tür elementler yaşamın olduğu yerlerde bulunur. SAM, karbonun dışında diğer hafif elementleri de analiz edecek biçimde üretildi. Bu elementlerden bazıları hidrojen, oksijen ve de nitrojen. Bu elementleri de yaşamın olduğu yerlerde gözleriz.

Mars'ın jeolojik bilgisi toprak ve yüzeyinde. Curiosity'nin araştırmalarıyla Mars'ın geçmişine ait bilgimiz artacak. 'Hayat' için kritik soru ise karbon bulup bulunmayacağı

Çoğu insanın aklındaki soru şu: Peki Curiosity'den sonra Mars'da ne olacak? Eğer hedef Mars'a insan göndermekse, Curiosity ön açan bir misyon.

Mars'a ve Mars'ın habitatına dair şimdiye kadar bilinmeyen birçok şey öğrenildikten sonra ilk aşama gezegenin iklimini ve jeolojisini anlayıp karakterize etmek. Ardından Mars'tan örneklerle dönebilecek bir araç geliştirmeye gelecek sıra. Ve nihayet Mars'a insan göndermeye...